

విప్రనారాయణ.

గ్రంథకర్త:
రాధాకృష్ణ, పాదుకా పట్టాభిషేకము, విప్రనారాయణ
మొదలగు నాటకములు రచించిన
పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు

ప్రకాశకులు:
కురుకూరి సుబ్బారావు సన్,
సరస్వతీ బుక్ డిపో,
విజయవాడ-1.

1953

 [వెల రు 1-12-0

కొనేరు కుటుంబరావుగారి రచనలు

ఆశాజ్యోతి

బానిసత్వం నుండి విముక్తి పొందామన్న మాటేగాని యేరంగంలోను విజయం సాధించలేక పోతున్నాం. కష్టించే కార్మికుడికి కూడా "కడుపు మంటలు" తీరని యీ అభాగ్య భారతసమస్య కిది యొక "ఆశాజ్యోతి".

వెల 1–8–0

పైడిగడ్డ

రత్నాలు పండే భూముల్ని నిర్జీవంగా ఉంచితే ప్రయోజన మేముంది? పండించాలి, ఫలితాన్ననుభ వించాలి. కాని ప్రతిబంధకాలు చాలాఉన్నై. వాట న్నింటినీ అధిగమించి రైతు రాజ్యాన్ని సృష్టించా లనే రాజగోపాలాచారిగారి శాసనానికీ— మహాత్ముని ఆశయానికీ ఈ గ్రంథం ప్రతిబింబం.

వెల 1–8–0

శ్రీ

విప్రనారాయణ.

ఆఱంకముల నాటకము

ఇది

పాదుకాపట్టాభిషేకము, రాధాకృష్ణ, కోకిల

మొదలగు నాటకములు రచించిన

కీర్తిశేషులయిన

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

నాల్గవకూర్పు 1000 ప్రతులు

పబ్లిషర్సు :

కురుకూరి సుబ్బారావు సన్

ప్రొప్రయిటరు :

సరస్వతీ బుక్ డిపో, విజయవాడ.

లీలా ప్రెస్, విజయవాడ-2.

 1954 [వెల రు. **1—12—0**

హెచ్చరిక

కీర్తిశేషులైన

కురుకూరి సుబ్బారావు

స్థాపకులు : : సరస్వతీ బుక్ డిపో.

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు :

విప్రనారాయణుఁడు—కథానాయకుఁడు.

శ్రీనివాసుఁడు—విప్రనారాయణుని శిష్యుఁడు.

మాధవుఁడు—ఒక విటుఁడు.

రాజు—చోళ భూపాలుఁడు.

స్త్రీలు :

దేవదేవి—కథానాయిక యగు వేశ్య.

మధురవాణి—దేవదేవి యక్క.

వేశ్యమాత—దేవదేవి తల్లి.

విప్రనారాయణ చరిత్రము.

నాంది

రారాజన్మణికుండలస్ఫురిత దీ♦ర్ఘశ్రోత్రసంభావ్యుఁడున్
నీరేజాయతపత్త్రమిత్రవిలస♦న్నేత్రోజ్జ్వలాస్యుండు భ
క్త్యారూఢాత్మకదృష్టి హ్రస్వ సుభగ♦శ్యామాంగుఁడై పోల్చునా
శ్రీరంగేశుఁడు మీ కొసంగుత యశ♦శ్శ్రీ లాయురారోగ్యముల్.

[నాంద్యంతమందుఁ దెరలో]

ఉ॥ కోకిలపల్కుల న్గులుకు ♦ గుబ్బలతళ్కులఁ జూపుబెళ్కులన్
సోకి సువర్ణ వర్ణమును ♦ జూపెడు సన్నికషంబుపోలికన్
దేఁకువగల్గుభక్తులను ♦ స్త్రీజనసక్తుల వేఱుపుచ్చు బి
బ్బోకవతుల్ చెలంగుదురు ♦ హో! సువయోవిభవాభిరామలై.

సూత్ర—[చెవియొగ్గివిని] ఏ మిది? ప్రతిధ్వనియా? కాదు కాదు! నా యవ్యాజస్తుతికిఁ బ్రత్యధిత్వేపాశీర్వాదము పద్యరూపముగఁ జదువఁబడినది. చదివినవా రెవ్వరని యాలోచింప నేల? ఈ సర్వము నెఱజాణ యగు నటి శ్రావ్యకంఠస్వరము. అది యెప్పుడును బరిహాసప్రియగదా!

[నటి ప్రవేశించును]

నటి—పరిహాసమున కిందేమున్నది? మీరు పురుషులు. మీ యిష్టదైవము పరమపురుషుఁడు? సభ్యు లందఱో, పెక్కురో పురు

షులు. వారి కంపకు కాయురారోగ్యసంపత్సమృద్ధి మీరు వేఁడఁగాఁ బాపము! స్త్రీజాతికమాత్రము శుభ మక్కఱలేదా? యని చింతించి మీవలె గంభీరశార్దూలధ్వనులతో బహిరంగముగఁ గాకపోయినను చెరమాటునుండి సన్నని గొంతుతో మా కలువకంఠాలపై నొక సన్న యాశీర్వాదోత్పలమాల వైచితిని. ఇందున కింత యీర్ష్యయేల? శ్రీరంగనాథుఁడు మీ పురుషులకు శుభమిచ్చుచుండె మా యబలలను, వారి సహజ నితాంతవయస్సులనే శుభపరికరములుగఁ జేసికొం డుంటిని. ఇందుఁ దప్పే మున్నదో యీ ముగ్ధ యాగు శంకరుబాలికిఁ దెలియఁజేయఁ గోరెదను.

సూత్ర—ఏమీ యభినవప్రౌఢతర్కవాగ్వాహిని! ఈ తళుకు బెళుకులు శుభపరికరములా? కావు. తమసు నితరులకుం గూడ నపార ఘోర పాపకరములు. హరిభక్త్యర్జిత పుణ్యలేశవిదారణకారణ క్రూరములు. ఐహికతుచ్ఛసుఖసాధనంబు లైన నగుంగాక! నటీ! కవితల్లజుఁ డైన పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు ముద్దులు మూటఁ గట్టునట్టు చేసిన "వైజయంతీవిలాస" మను త్రొమ్మిదవ నాటక మిది బహుజాగరూకతతోఁ బ్రదర్శింపవలయు నని యెంత బతిమాలి చెప్పినను మొట్టమొదటనే రసాభాస మొనర్చితివి!

గీ॥ విప్రనారాయణుని తీవ్ర ♦ విష్ణుభక్తి
మాపె నా దేవదేవి యొ ♦ య్యారికాఁడె వచ్చి
యాసరణి వచ్చి గంగలోఁ ♦ ద్రోసినావు
నా హృదయమందుఁ గల్గు ను ♦ త్సాహ మంత.

నటి—అట్లనెద రేమి? దేవదేవిప్రయత్నము తుదకు భక్తిభ్రంశకారణమునకుమాఱు భక్త్యుచ్ఛ్రయహేతువై యతని నాళ్వారుగను.

నామెను విరాగినిగను మార్చినది కదా! నా యాదిమశృంగార ప్రశంసయు నట్టి రసశోషణాకరమునకు మాఱుగ రసపోషణాకరమగు నేమో యెవ రెఱుంగుదురు? నారాయణతీర్థ, జయదేవ, లీలాశుకభక్తత్రితయమునకు వారిశృంగారవర్ణనము లేమైన కొఱంతదీసికొనివచ్చినవా? అదియుంగాక స్త్రీవ్యామోహపాశ బద్ధులైనరో యథార్థ శ్రీహరిపాదకీలితబుద్ధు లైనరో తెలిసి కొనుటకు విలాసినులు సాధనములు గాన వారి దీవించితిని.

సూత్రి—ఇలాగునా?

గీ॥ వీరు యోగ్యు లయోగ్యులు ♦ వీ రటంచుఁ
దెలియఁబఱుతురు నీచెప్ప ♦ సులుకులాఁడు
లవని జనులకు సరియె; యే ♦ మందు వింక
బతికుండై నట్టి పురుషుని ♦ బడఁతిఁ గూర్చి?

గీ॥ లలితభక్తాగ్రగణ్యలీ♦లాశుకాది
వరమతులు, పారలౌకిక♦భక్తిపార
వశ్యమున బాలకృష్ణుని ♦ బాడుకొనిరి
కాని చేసిరె పలుగాకి ♦ కార్యములను.

కం॥ శృంగారఁపుసంగీతం
బంగీకృత మాయె నెట్టి ♦ యవసరములనున్
బంగారఁపుభక్త్యాప్తుల
కంగజమంత్రముల కెట్టు ♦ లదుకును ముదితా?

నటి—నిర్యుక్తికముగ నేమేమో సెల విచ్చితిరి. వాదమునకుఁ బ్రతిఁ వాదము వచ్చునని కాఁబోలుఁ బుణ్యాంగన నగు నన్ను బణ్యాంగనకుఁ బోల్చి గీతమధ్యమునం దిఱికించి తిట్టని తిట్టు

తిట్టితిరి. పెద్దలగు పురుషు లేమన్నను సమీచీనవాక్యము లగును. గోలలగు స్త్రీలనునోజ్ఞ వచనములు దుష్టసాహసవచన ములుగ మారును. మారు మాటాడక దేవరబోధంబులు శ్రుతిశాసనవాక్యములవలె శిరసావహించెదను. గాని యొక సంశయము నన్నింకను బాధించు చున్నది.

సూత్ర—అది యేది?

నటి—వెనుక నొకసారి యీకవి నాటకమునే యొక్కదాని బ్రదర్శించు తఱి బ్రసంగవశమ్మున మీ యీ పూర్వపక్షమునే నే చేయ, నప్పుడుభక్తిశృంగారముల కైక్యాను సంధానముచేసి వాకట్టు కట్టితిరి. అది మనసునఁ బెట్టుకొని యిటుసేయ నన్ను దూఱ నారంబించితిరి. అత్తలమొత్తుడికంటె స్వవచనవ్యాఘాతప్రసం గుల ప్రబోధబాధ యెక్కుడుగ నున్నది.

సూత్ర—ఓసి వెఱ్ఱిదానా! విను.

గీ॥ కాముకుఁడు భక్తుఁడనురాగ ♦ కలని నేక
మంటినేకాని, యన్నింట ♦ నట్లె యనఁగ
రాదు సుమి! ప్రేమతావులు ♦ భేద మాట
హస్తిమశకాంతరము వారి ♦ కలసగమన!

సీ॥ కడుపార నన్నంబు ♦ గుడుచు సౌఖ్యముకంటె
నధికంబు ధనభూష♦ణాదు లుంట
దానికంటెను సుఖ♦తరము విస్తృతరాజ్య
భాగ్యముల్ గొని పెద ♦ పదవి నుంట
దానికి నధికంబు ♦ తరుణవయోరూప
గుణయుక్త యగు కాంతఁ ♦ గూడి యుంట

దానికి నెక్కు-డు ◆ తర్కశాస్త్ర వైదుష్య
మధికంబు దానికి ◆ నవలకవిత

దానికంగూడ నధికంబు ◆ దైవభక్తి
భక్తిసుఖమున కెనలేదు ◆ ననుచు నెవియు
నిట్టి సుఖతారతమ్యంబు ◆ తెలిపియుంట
నతివ! యన్నియు నెక్కు-డే ◆ యనుట గాదె?

నటి—ఆర్యా! ఇప్పుడు నిస్సంశయముగ సుఖముల కుండు భేదంబులును సద్భక్తిస్వభావంబును దెలియం జెప్పితిరి కాని మన మాడం బోవు నాటకమం దుత్తమభక్తసంపన్నుడైన విప్రనారాయణుం డంతభక్తియు వదలి యధమవిషయ సౌఖ్యలోలుండై దేవదేవి వెంట నేల పఱువెత్తెను? ఇది చాల నాశ్చర్యముగ నున్నదే!

సూత్ర—అది స్థిరభక్తి లేమిచే, నింద్రియములబలిమిని, మీస్త్రీజాతి రూపయౌవనలావణ్యకౌశలప్రభావంబును బ్రకటించుచున్నది.

నటి—అట్లయిన భక్తిప్రభావ మంతయు నల్పమా?

సూత్ర—కాదు.

సీ॥ పూర్వసుకృతంబు చేయను ◆ బుట్టుభక్తి
పూర్వదుష్కృతముల నడ్డి ◆ పొలియుం గొంత
యింద్రపురాకృతకర్మంబు ◆ లేచి మనుని
ద్రిప్పంజూమి! జారావస్థ ◆ తృణముగ దెస.

కం॥ పడుచు న్లేచుచు మజులన్
బడుచు నడక నేర్చునట్టి ◆ బాలునిపగిది
బుడమిం మనుజుండు భక్తిని
గడియింపంగం బడును దొల్తం ◆ గడగండ్లు సఖీ!

నటి—ఆర్యా! నాసంశయవిచ్ఛేదంబు చేసి భక్తితత్త్వంబు నుపదేశించినందులకు మీ కిదుఁగో యొకచేమోడ్పుఁ గావించి ప్రదర్శనకార్యమునకుం బోయెదను.

సూత్ర—శుభమస్తు.

గీ॥ పూర్వుఁదోఁటకు నల దేవ ♦ దేవి సుభుక
వాణియును, బోయినప్పుడు ♦ వారిఁ గనక
పోయినట్టివంటి విప్రనా ♦ రాయణుని వి
నిర్మలంపుభక్తి సె కెప్డు ♦ నిలుచుఁగాత!

[ఇది ప్రస్తావన]

[ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు]

—oo—

విప్రనారాయణ చరిత్రము.

ప్రథమాంకము.

ప్రదేశము—శ్రీరంగమున విప్రనారాయణుని పుష్పారామము.

[ప్రవేశము—దేవదేవి, మధురవాణి అను నిద్దఱు వేశ్యలు.]

దేవ—అక్కా! మధురవాణీ! ఈవనసీమ యెవనిదో కాని యెంత శృంగారముగ నున్నది!

మధు—దేవదేవీ! ఇది విప్రనారాయణుఁ డను భాగవతోత్తముని పుష్పవనము.

దేవ—భాగవతోత్తముఁడని బ్రహ్మాండమంత పేరు చెప్పితివి! మనము మాత్రము భాగవతోత్తములము కామా?

మధు—ఆ! పణ్యస్త్రీలమగు మనము భాగవతోత్తముల మెట్లగుదుము?

దేవ—ఆతనికి కవలగ్నబంధము; మన కవలగ్నబంధము. ఆతనికి వెనుక బిగి కచ్చ; మనకు వెనుక బిగికచ్చ; ఆతని కాళ్ళకు గజ్జెలు; మనకాళ్ళకు గజ్జెలు. ఆతని చేతిలోఁ దాళపుఁజిప్పలు; మన చేతిలోఁదాళపుఁజిప్పలు. ఆతనినోటఁ గావేరిరంగని పదములు; మననోటఁ గావేరిరంగని పదములు. ఆతనికిఁ దెయితక్కలు; మనకుఁ దెయితక్కలు. మనకంటె నాతని విశేష మేమి? భాగవతోత్తముఁడని బారెడు బిరుదావళిని బఠించితివి! భాగవతోత్తముఁ డనఁగఁ బణ్యస్త్రీప్రియుఁడన్నమాట! తెలిసినదా? ఆతఁడు దేవదాసుఁడు; మనము దేవదాసులము. ఆతని యేడుపు పరపురుషానుసంధానము కొఱకు; మనయేడుపు పరపురుషానుసంధానముకొఱకు.

మధు—కాని యంతనేఁ బుణ్యము; మాకు పాపము. వారికి స్వర్గము; మనకు నరకము.

దేవ—అదే తెలివితక్కువమాట! స్వవృత్త్యనుసరణ మెన్నటికి దోషముకాదు. అన్నివృత్తులు జీవనార్థము కొఱకే యేర్పడినవి. చక్రవర్తి మొదలుకొని చండాలునివఱకు ధనముకై దేవులాడనివాఁ డొకఁడును లేఁడు. వేదఘోషము సేయుచు యజ్ఞోపవీతము నొసఁగుచు ధనము గ్రహించు బ్రాహ్మణునకుఁ బరమపదమును, కల్లు గీచుకొని యమ్ము గవలవానికిఁ గుంభీపాకమునా? ఖడ్గపాణియై శత్రువధ మొనర్చి జీవించు శూరాగ్రేసరునకు వీరస్వర్గమును, గోరఖండన మొనర్చి జీవించు మంగలికి మహానరకమునా? ఒక్కమగని కొఱకు దమ్ముకొనిన సుందరికి సుగతియు, ననేకుల కొఱకు బద్దెల కిచ్చు నాకు నధోగతియునా? ఏమిమాట? మనవృత్తి ననుసరించి—

మధు—మనవృత్తి మనవృత్తి యనెదవేమి? అది వ్యభిచార మనుకొంటివా!

దేవ—అనుకొనుటయే కాదు. నేనే కాదు.

మధు—మనజాతి మొదట దేవాలయము లందలి యర్చావిగ్రహముల సన్నిధిని నృత్యగానాదు లొనర్చుట కేర్పఱుపఁబడినది. స్వామికి సహస్రనామోచ్చారణముతోఁ బూజజేయు నర్చకుఁ డెట్టివాఁడో భగవద్గుణకర్ణనపవిత్రప్రబంధ గానశీలుర మగు మన మట్టివారము. మనవృత్తి మొదట పవిత్రమైనదే. మనము గూడ సర్వసంసారిణులవలెఁ బతివ్రతలమై కాలక్షేపముఁ జేసి యుండిన బాగుగ నుండియుండును. కన్నుగానక, యొడలు తెలియక, పొగరెక్కి మనవృత్త్యధికతను మనము మన్నుఁ జేసికొనుటయే కాక లోకమున నెట్టి నీచ జంతువులనుఁ జేయని యీ యధమాధమపాపమును గూడ శాశ్వతముగ మెడకుఁ జుట్టుకొనినారము.

దేవ—పాపమని చెప్పుకుము నాకుఁ దలనొప్పి వేయుచున్నది. మన జాతి యీరీతిగా సంఘటనోపయోగకరమని నమ్ముము జనసముపకారకకృత్యము సుకృతము కాక దుష్కృతమగునా?

మధు—మన లోకోపకారము మండినట్లే యున్నది.

దేవ—నీవు తత్త్వము నెఱిఁగి పెట్టుక మాటలాడుచున్నావు. అవనిపతులు ధర్మసత్రము లేల కట్టించుచున్నారు? చలివందిరు లేల వేయించుచున్నారు? మందబయళ్లేల నిర్మించుచున్నారు?

మధు—లోకోపకారముకొఱకై—

దేవ—అనఁగ—

మధు—గృహాది సాధనములు లేని వాంఛుల యుపయోగమునకు—

దేవ—అట్లే బ్రహ్మచారులకై—భార్యాదూరులకై – భాగవతోత్తములకై—మనము నిర్మింపఁబడినాము. మనము లేకుండు నెడల ప్రబలబలాతిరేకులగు వీరి మదపుఁ బిచ్చువిసరులు, వీరి బందిపోటులు, సంసారి జల కొంపలు తేసివేయువా! ఎందఱుత్తమ కాంతలు భ్రష్టలై పోవుదురు! పురుషులలో నెట్టి మహా కలహములు సంభవించును! లోకవిపత్తును మనమిట్లు లావుటచే మనము లోకోపకారిణులము.

మధు—మనము గుడిసెవేటులమై పరస్త్రీలను బతివ్రతలుగఁ జేయుచుంటిమా! మనము మహాపాపాత్ములమై యితరులను బుణ్యాత్ములుగఁ జేయుచుంటిమా! ఏమి వెఱ్ఱి! పతివ్రతను బాడుచేయువాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. తపస్సు, దైవము, నామె నెల్లప్పుడుఁ గాపాడుచుండును; కాని వీథిలోని మగగాడెదెలు, కుక్కలైన మనలఁ గాంచి కన్నుగీఁటునంతటి పరమ లాఘవస్థితిని బడి యింక నధోగతికిఁ గుప్పించుచున్న మనమా, స్వతేజోదుర్నిరీక్ష్యలగు పతివ్రతలను రక్షించుట!

దేవ—సరి సరి! ఇఁక నీవు వారకాంతా వ్యాపారమును మాని భాగవతోత్తమత నవలంబింతువా యేమి?

మధు—ఇదివఱకలనచ్చునుగాని యది సంభవించు టెట్లు?

దేవ—ఇదివఱకేసిన పాటనే తనంత తానే యది సిద్ధించును. అన్ని వన్నెలు చిన్నెలు ధనముతోనున్నవి. వ్యాపారము వదలిన ధనము క్షీణించును. ధనలోపమునం దత్త్వజ్ఞానవృద్ధియే కదా? కడుపునిండిన చిలుక కునికిపాటును పడునుగాని కడుపుమండిన చిలుక రంగా రంగా యని కూయదా! [నేపథ్యమున] రంగ! రంగ, రంగా!

మధు—అదుగో! భక్తాగ్రేసరుండగు విప్రనారాయణుం డిటు వచ్చుచున్నట్లున్నాడు. అతని పుణ్యదర్శనమున బవిత్రుల మగుదుము.

దేవ—నీవు కమ్ము. నేను గానక్కఱలేదు. నే నాతని నా దర్శనమున నపవిత్రునిగాం జేయకుండు నెడల చాలును.

[నేపథ్యమున] చాలును. అంతే చాలును. ఈకాంచనపుష్పములతో దివ్యమగు దండ యగును.

మధు—మఱియొక కంఠరవము వినంబడుచున్నది. అతని కొక శిష్యుండు కూడ నున్నవాండేమో!

దేవ—పణ్యస్త్రీ కొక్క బానిస, పుణ్యస్త్రీ కొక్క పూర్వసువాసిని శ్రీరంగదాసున కొక్క శిష్యుండు లేకున్న గ్రంథమే నడువదు గాదా?

[నేపథ్యమున] "రంగడే రంగడు" అని నేను చేసిన గ్రంథమును నీవు విందువా?

[నేపథ్యమున మరియొక ధ్వనితో] చిత్తము.

దేవ—నేను జేసిన గ్రంథ మనుచున్నాండు. ఈతని కింక నహంకారము వదలలేదు. నీవు విందువా యనుచున్నాండు. ఒకని మెప్పు నింక నపేక్షించుచున్నాడు. ఈతండు స్తుతిప్రియుండు. ఈతని కింక భక్తి పూర్ణముగం గుదురలేదు.

విప్ర—[నేపథ్యమున] బాలకా! పాడెదను వినుము.

దేవ—బాలకుఁడే కాఁడు. బాలికలు గూడ వివశలై యున్నారు.

[విప్రనారాయణుఁడు శ్రీనివాసుఁడను శిష్యునితో 'రంగఁడే రంగఁడు' అని పాడుచుఁ బ్రవేశించును.]

విప్ర— బిలహంసరాగము—ఏకతాళము.

రంగఁడే రంగఁడు ♦ రమ్యగుణాభంగుఁడే [రంగ]
భంగహీనభక్తకోటికి ♦ పాలనాత్తసంగుఁడే [రంగ]

[తాండవించును]

దేవ—అక్కా! భంగహీన భక్తుండనుచున్నాఁడు. భక్తికిభంగములు ప్రాయికములని యెఱిఁగి యనుచున్నాఁడు సుమా!

విప్ర—మంగళలలితాంగుఁడే ♦ మహితదయాసాంగుఁడే
అంగసంగతోద్గదార ♦ థాంకశంఖశార్ఙ్గుఁడే [రంగ]

[తాండవించును]

హా! రంగ! రంగ! రంగా! కస్తూరిరంగా! కావేరిరంగా!

దేవ—అక్కా! నాన విడిచినఁ గాని నారియైనాట్యమాడలేదు. అట్టిచో నట్లుచేయు పురుషుఁ డెంతలజ్జారహితుఁడై యుండవలయును! అందులోఁ గాళ్ళుగాలిన కోఁతిచిందులవలె యీదిక్కుమాలిన మిట్టగంతులను వేయుటకు మఱింత సిగ్గుమాలినవాఁడై యుండవలయును. సిగ్గులేక యాఁడుదాని యెదుట మన మెగురులాడ నంతకంటె సిగ్గులేక మనయెదుట నీతఁ డెగురులాడుచున్నాఁడు. ఈతఁడు వేశ్యల పాలివేశ్యయై వెల్గుచున్నాఁడు. వేశ్య లీతని యొద్ద శిష్యులుగా నుండఁదగినంత మహాప్రభావము గలవాఁడు.

మధు—నీవు హేళనమునకై యనుచున్నను బరమార్థమే నీ నోటి నుండి వెడలినది.

శ్రీ—గురూత్తమా! దేవరవారు రచించిన యీపదము దివ్యముగ నున్నది. బ్రహ్మముఖోత్థితమగుగాయత్రీమంత్రములో మూఁడవ నంతుఫల మీయఁ దగియున్నది.

విప్ర—ఎట్లయ్యా! శ్రీనివాసా! [పుష్పములు మాలగగుచ్చుచుండును]

శ్రీ—గాయత్రికి మూఁడుచరణములు. దేవగానమున నొకచరణమే.

దేవ—(తనలో) శ్రీనివాసా! తెలివిగలవాఁడవే. కాని గాయత్రికంటె నీతని రంగకీర్తనమే యధిక పవిత్రమని చెప్పినయెడల బాగుగ నుండును. ఏలనఁ, జతుర్ముఖ బ్రహ్మోద్గతమగు గాయత్రికిఁ జరణత్రయ మున్నదరికి దుర్లభమైపోయెను. ఏకముఖ బ్రహ్మోద్గతమగు కీర్తనమునకుఁ బూర్ణముగ నొక్కచరణ మున్నది. గొప్ప కాదా?

విప్ర—నీవు నన్నేలో యొక కారణమున స్తుతిచేయుచునే యుందువు. నీ కెన్ని మాఱులు చెప్పినను—

శ్రీ—ఆత్మస్తుతికూడదని చెప్పినారు! కాని గురుస్తుతి కూడదని చెప్పి యుండ లేదు.

దేవ—(అపవారించి) అక్కా! వింటివా? గురుశిష్యసంభాషణ మెంత శ్లాఘ్యముగా నున్నదో! చెప్పితినని గురుఁడనును! చెప్పియుండ లేదని శిష్యుఁ డనును! గురుఁ డసత్యవాదియైనఁ గావలయును, శిష్యుఁడు గురుద్రోహియైనఁ గావలయును.

మధు—(అపవారించి) చెల్లెలా! పూజ్యుల నధిక్షేపింపకుము.

విప్ర—శ్రీనివాసా! పరమపవిత్రమై సర్వశక్తిదమైన గాయత్రీమంత్ర మెక్కడ! మనసుండఁబట్టలేక యేదో వెఱ్ఱిమొఱ్ఱిగ నఱచిన నా కీర్తన మెక్కడ! శ్రీరంగ దేవునకు శ్రీరంగ కింకరుఁడనగు నాకు నెంత యంతర మున్నదో గాయత్రికి నా కీర్తనమున కంత యంతర మున్నది. నాదియొక భక్తియేనా! నా ప్రార్థన మొక ప్రార్థనమేనా! నేను జడుఁడను—దురభిమానిని—పాపాత్ముఁడను—కుటిలుఁడను—అధముఁడను—దౌర్భాగ్యుఁడను—చపలుఁడను—పశువను—రంగ—రంగ—రంగా!

శ్రీ—తమ శిష్యుఁడ నగుటచే నేను గాడిదను—కాకిని—కంబళిపురుగను—పలుదోముపుల్లను—దారమును—పీచును—ఏసను—ఈఁకెను. నారాయణ! నారాయణ! నారాయణ!

దేవ—తనలో, ఈకాలో నొక్క వెంపుకవు, నెంపుక కాలిన కమ
రవు. శివ! శివ! శివ! (అపవారించి) అక్కా! వింటివా?
సుమతెమ్యనైచ్చానను సంధాన బంధుర గ్రంథ సందోహరచనా
పారంభస్యాము! అహా! ఆచారము ననుసరించి యథమత్వ
ముగో వనోవ్యాఖ్యానస్వసు ననేక్షించి, ననకతవకలలో నొకస
తలపై నొకరికు నాడు పెంచి, యజ్ఞాపకృత దుంబాచార
గోరణీసు పీఠాశీన యవాంచ్యాసందర్భాలాపములు బహు పాప
ప్రదములై విగ నంతటివానిగఁ జేయునుసుమా!

మధు—ఏమచేత?

దేవ—దైవనిర్మాణంబై విగ్రహ ప్రతిబింబముగ నీనరదేహము నిర్మింపఁ
బడినది. తన్మూలమున ప్రతి శిష్యలింగమైన యాత్మ యీ దేహ
మున నుంచఁబడినది. అందువే స్వనిందాపరుండగువాఁడు దైవ
నిందాకరుండు. ఆత్మఘాతుకుండు దైవఘాతుకుండు. తానే
బ్రహ్మమనుకొని యనేకసంశయములు పడ్డ బోట్లు ట్ద్వైతినైన నా
యప్రమేయుఁ డామాటనుననుగాని తానుఁ బందినవి పలు
మారు పకెవ్ట్రలొనుకు సంగ్రామాల భాగవతోత్తముని
సాగనీయక దూరమున ఈతనిపాటుతీక నుంచున్నవి. ఆత్మ
గౌరవములేని వానికిహమునందుఁ బరమునందుగూడ దుర్గతియే.

మధు—చాలు, చాలు! బ్రాహ్మణులు నడివిలేనని విప్రేంగి విష్ణు
భక్తులను విపరీతముగఁ దూషించుచున్న నీ పాటలు ముం
దెట్లుండునో యోజించుకొనుము.

విప్ర—

గీ॥ ఎన్ని కోటులజీవు లీ ♦ యిలను గలవో!
ఇట్టి గోళమువంటివి ♦ యెన్ని యద్భు
దంబు లున్నవో! అందు జీ♦వంబు లెట్టి
వెన్ని శంఖానుశంఖంబు ♦ లున్న వొక్కొ!

గీ॥ ఏతదతిసంఖ్య జీవసం ♦ ఘాతములను
వివిధనై జరూపధ్వని ♦ భేదగతుల
లీల సృజియించి రక్షించి ♦ లోకకోటు
లిద్ధగతిఁ ద్రిప్పు నతఁ డెప్పు ♦ డెంత వాఁడో!
(గుండెలు కొట్టుకొనుచు)

గీ॥ ఇంత జేయు నాతనిబుద్ధి ♦ యెంతో! తేజ
మెంతో! కల్పనావైచిత్ర్య ♦ మెంతో! దృష్టి
యెంతో! రక్షణానుబుద్ధి ♦ యెంతో! యాజ్ఞ
యెంతో! ఇన్నియుఁ గల యతఁ ♦ డెంతో! యెంతో!
(గుండెలు కొట్టుకొనుచు)

గీ॥ మనకు మున్మునకుం జూడ ♦ నెన్నియున్న;
కనిన వినలేము! వినినఁ [illegible] లేము;
పల్కుచుండి వ్రాయంగలేము ♦ వ్రాయుచుండి
తలఁపలేము; తలంపుచో ♦ నిలుపలేము.

గీ॥ మనకుఁ దెలిసిన దేదైన ♦ మహిమఁ గలదె?
ఇదిగో! పుష్పము ఘ్రాణమ ♦ దేమి? [illegible] !
యెట్లు పుట్టెను? దూరాంతరాలకు ♦ వ్యాపించు
నెటుకలిగె? నూహలు, దోస్తు ♦ విద్దె? చూడుఁడు!

గీ॥ తృణ మనంగ నేమొ? యెట్టిదో ♦ తెలియలేక
ప్రకృతి శాస్త్రాళి కొందఱు ♦ వ్రాయుచుండ్రు
తలపయిని వెండ్రు కెట్టిదో ♦ తెలియలేక
యాత్మజిజ్ఞాస మఱికొంద ♦ రాచరింత్రు.

గీ॥ మెఱుఁగు మింటఁ దళుక్కనఁ ♦ దెఱువు దప్పు
జనుఁడు దైవాంతికమునకు ♦ సరణిఁ జూపు
గోడపై నెక్కఁ దల దిరు ♦ గు నతడు పర
మాత్మ కెగఁబ్రాఁక మోక్షనూ ♦ త్రాళిఁ బన్ను.

గీ. కనులు కన్నారఁగాని సతిరూపు ప్రచు దృఢముగఁ
గనఁగలేని సుఖము నేఁ డిపుడు ◆ గాంచితి నను
నెంచుటకుఁ బుట్టి నేలాగ ◆ మోహమునఁ బుట్టి
తానె బ్రహ్మ సుఖమంచు ◆ పలుకు లోకేఁడు.

గీ. బ్రహ్మమును నేఁడుగా నటఁ దెన్ని ◆ పాల్లు పడిన
నన్ని శాస్త్రోపనిషదంధు ◆ లతిశయించు;
తెలియలేని దెఱుఁగని పెట్లు! ◆ తెలియకుంట
మతియె లేని తెలివింపదె ◆ మంచిగాదె?

గీ. వస్తుతత్త్వమెఱుంగుట ◆ వట్టిల్లి
మనసుఁ దెలిపితో సిద్ధియుఁ ◆ గనియె లేదు
భక్తిఁ గింకరో పంపన్న ◆ భగవదర్ప
ణంబు తన్నే సికొనుట మహా ◆ ఘనంబు తెఱువు.

గీ. అట్టిబ్రహ్మ మర్చారూప ◆ మంది యిచట
రంగఁడై వెలసెనుగాన ◆ రంగ, రంగ,
రంగ రంగ, రంగా రంగ, ◆ రంగ యనుట
కంటె నిహపరోత్తారక ◆ గతియె లేదు.

(నేపథ్యమున) రంగ రంగ రంగ రంగా! రంగ! (ధ్వనులగుచున్నవి)
ఓహో! దాసాధముఁ డొనర్చు పుష్పమాలా కైంకర్యమునకు వేళ యైనది. రంగా! రంగా!

మధు—దేవదేవీ! ఈ మహానుభావుఁ డింక శ్రీరంగ దేవాలయమునకు బోవును, మనము మనగృహంబునకు బోవుదము. రమ్ము,

దేవ—ఈతనిని సమీపించి నమస్కరించి మఱి పోవుదము.

మధు—విష్ణుసాన్నిధ్యము నుండవలసిన భక్తాగ్రేసరుఁడు విట సామీప్యముచే నపవిత్రుఁడగు వేశ్యచే సమీపింపఁబడుట యనర్హమగును గాదా! అదిగాక, అతనికి మన కేమి మాట లున్నవి? అతనినిఁ బరిహసింతుమా! బంగారునగలకై బాధింతుమా! పరపణ్య భామినులఁ గూర్చి కన్నుగీటు నని చెప్పుదుమా! దేవదేవీ!

మన మహాత్ముని పరిహసింపవలదు! నీవు హాస్యస్వభావముగల దానవు, ఉత్కృష్టతపస్వ్యనుష్ఠానపరుల నెఱుఁగనివు. తొందరచే నేమాట నే నోటనుండి వచ్చునో! భగవద్భక్తులతోడి పరిహాసపుమాటలు పాములతోడి యాటలు! కావున దూరమున నుండియే యొక్క నమస్కారము సమర్పించి పోవుదము రమ్ము.

దేవ—ఇక్కడనుండె చేయు నమస్కారము నీపుడటులే బోయెదనో చేయుదను. నీ కేమియు భయము నక్కఱలేదు. నేనాతని బరిహసింపను. లెమ్ము.

మధు—పరిహసింపక పోవుటయే కాదు. భావింపనుకూడా వలదు.

దేవ—సరే! పోవుదము.

(ఇద్దఱును విప్రనారాయణుని కెదురుగాఁ బోవుదురు)

మధు—మహాత్మా! దాసురాలి ప్రణామము నంగీకరింపవలయును,

(నమస్కరించును.)

దేవ—దేవా! దేవదేవి మ్రొక్కుచున్నది. (నమస్కరించును.)

విప్ర—(వారివంకఁ జూడక యాశీర్వదింపక)

శ్లో. కుడితిక్కై, ముడియ్యైవెత్తు, కక్కణక్కై పాదనీట్టి
వడతిక్కై పిన్ బుకాట్టి తెక్కత్తిక్కై యిలంగోనొక్క
క్కడల్ నిఱక్కడవు కెన్ద్ర యరవణైత్తు ... ఉవాకణ్
డుడలై నక్కరుకు మాలోవే కేయ్ గేనులగత్తిరే.
నంబెరుమాళ్ తిరువడిగళే శరణం (నిష్క్రమించును)

శ్రీని—అపరోక్షానికంతవట్టానకు సక్కజాలేసు. దేవ: తిరువడిగళే శరణం

(నిష్క్రమింతురు.)

మధు—మహాత్ముని దర్శనమైనది కృతార్థులమైతిమి పోవుదము రా!

దేవ—కృతార్థుల మెట్లయితిమి?

మధు—దర్శనమువలన—

దేవ——ఆతని దర్శనము మన మాకెట్లు [illegible]! [illegible] మాహాత్మ్యమునకే కృతార్థుల [illegible] ఇట్టి సమీపమునకు వచ్చి [illegible] గాంచిన [illegible]? ఆతని మనము చూచుటకే [illegible]? మన నమస్కారము నాతఁడు గ్రహించెనా? [illegible] ఎక్కడిపారని కుశలప్రశ్న మొనర్చెనా? [illegible] లేదు. కన్నెత్తి చూచనైనఁ [illegible]? [illegible] మునకే ధన్యుల మైతిమా? [illegible]! [illegible] మైతిమా! [illegible] శరీరములతో శ్రీమహావిష్ణులోకమునకు [illegible]! ఏటిమాటలు?

మధు——మనము నమస్కరించకున్నను నమస్కరించునట్లు భావించు కొని, తాఁ జేతుల [illegible] లంతయు లేకుండ జేయుట కితఁడు నోటక [illegible] వట వట [illegible] [illegible] భాగవతో [illegible] మును మాటలాడకున్నను "[illegible]" యని మన [illegible]ను, "బావా! [illegible] వాయి! [illegible] లేదు; [illegible]" యని మన [illegible], [illegible] "[illegible]! [illegible] మిక [illegible] యిప్పుడును [illegible] దానినైనఁ గౌరవించుటకు, [illegible] జేయుటకు, [illegible] లనుటకు [illegible] లేక మన దయాలేశము [illegible], మనబంధు [illegible] లకు, మన యింటిపక్కలకుఁగూడ [illegible] జేయుచు, లేనిపోని మమకారములు వెల్లడిచేయుచు, పడికాపులు

పడుచు, పాకులాడుచు, నాపుటాలు పట్టుకొనుచు, నూతన సం
సారబంధ సమాస్రమునను [illegible] కౌగిలించుకొనుచు,
గిరగిరదిరుగుచు, పడుచు లేచుచు [illegible] మనుచూపుఁ
డైయుండి మనయారోగ్యార్థ [illegible] మంత్రముగ
జపించి 'జారిణీమయ మిదం జగ'త్తని ఘోషించుచుంటి కితఁడు
జారపిశాచమనుకొంటివా? హరహరీ! ప్రాపంచికుల పాశా
బంధప్రదారణపటిష్ఠుఁ డగు భక్తశిఖామణి! "మనలను
గన్నెత్తిచూచునైన రాడా?" యనుచు నంటివి చాల్లులే! నీ కెంత
వెఱ్ఱి! మనలఁ గన్నెత్తి చూచుటకు, కన్నువాల్చిచూచుటకు,
నోరుగఁ జూచుటకు, చూచిచూడనట్లుచూచుటకు, చూచికన్నుకొట్టు
గీటుటకు, గీటి కిక్కురుమనక తటస్థముగఁ జూచుటకు, టక్కు
టమారులమారి దొంగల సరువగు కులటాకుట్టనపతియా?
శ్రీరంగదివ్యమంగళవిగ్రహసందర్శన పరమపవిత్రనేత్రుఁడు,
మహాంతర్ముఖుఁడగు వైష్ణవప్రసన్నశేఖరుఁడు. అతఁ డేమి —
మనతో మాటలాడుటయేమి, మనలఁ జూచుటేమి, మనవంటివేశ్యల
మడుగు లేమి? మనతో మాటలాడువాఁడు మనల జూచువాఁడు
నైన యెడల మనకోళ్ళకుఁ బట్టెయుండెలుచేయుచు, బెరిగి
పోయిన మనగజ్జెలలోనికి చొరబడుటను చేసెనుచు, మనసుంచనుల
నల్లులను జంపుచు మనయింటిలో నేబంప్పి, పోనిమ్మయు పంద్రెండు
పక్షములకిరింద బరమపదించినట్లు పడియుండును. అదికాక—

దేవ—లంతటితో నాగుము. నీ పెద్దాపెదముకొఁ గొంటిపట్టి చేఁద
త్రాగుమనకుమలెఁ గానదో కొంచెంపుకన్న టేమి! కాదనను నీ యుక్తి
ప్రియ మేమో నాకు బాగుగఁ దెలియుచున్నదే! వాసు నాతఁడు
చూచుసరికి భగవద్దాసుఁడు వట్టావనితా బానుఁడై పోవునా?
మనతో మాటాడుసరికి శ్రీరంగసంకీర్తనమంత్రయుట నష్టుటఁ
గలసి నాట్యాంగనకు వెనుక నుపాంగమువట్టుచు నక్కరిబిక్కరి
యగు విటుఁడగునా? హరిహరీ! ఇంత యభివ్యాగర్వాతిశయ

ముందునా! [illegible] —మన
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 'ఆ'
యని [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

మధు—[illegible]
[illegible]

దేవ—ఇదిగో [illegible]!
[illegible]. ఆ! [illegible]
[illegible]

[illegible] నగనంత [illegible] శ్రీరంగ [illegible] చేప్పని [illegible] లను, పండుగను [illegible] [illegible] భక్తులు [illegible] [illegible] తెలి [illegible] తప్పుల [illegible] [illegible] లేని [illegible] లేమి! [illegible]

మధు—అతని నేమియు [illegible] గ్రేసరుడు. [illegible] దని పెద్దలు చెప్పుదురు. [illegible] [illegible] [illegible]

దేవ—ఎంత [illegible]! [illegible] [illegible]

మధు—[illegible] శ్రీరంగ [illegible] [illegible] [illegible] మనల [illegible] ?

దేవ—[illegible] [illegible] [illegible] నింత [illegible]! [illegible] [illegible]

మధు—భక్తి [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] భక్తుడు [illegible] వందు వేల!

దేవ—పరిసనమాలను [illegible] బానిసత్వము లేదా? [illegible] మును [illegible] బారవశ్యము లేదేమి! [illegible] బారవశ్యము లేదేమి! భక్తుడంతాయిలోలునను [illegible] బానిసనై

మ్రొక్కిన నాప్రణామమును బ్రతిగ్రహింపకుండ [illegible]
యీ పారవశ్యము బయలు దేరినదా ?

మధు—భగవత్కైంకర్యసాధకకార్యములందుఁ గదా [illegible]
వశ్యము. అట్టి తదేకాగ్రతచేతనే యిహపరార్థములు [illegible]
సిద్ధించును. ఇట్టిస్థితి పారవశ్యమే కాదా యేమి ?

దేవ—పారవశ్యము కాదు. పాషండత్వము—స్త్రీబాలగర్వఖర్వ [illegible]
పరనిందా ప్రవీణత—కన్ను లున్న గుడ్డితనము—చెవు లున్న
బధిరత్వము—నో రున్న మూకత్వము—[illegible]
త్వము—డంబాచారము [illegible] విరాగత—[illegible]

మధు—అట్లు లెంతమాత్రము ననఁగూడదు. తలఁపఁగూడదు. [illegible]
యథార్థభక్తుఁడు. నమస్కరించిన పుణ్యము బుగ్గి యగుటయే
కాక మీఁదుమిక్కిలి భాగవతాపచారము [illegible]
గూడ మెడకు జుట్టుకొన్నదై యున్నదా! [illegible]
నాఁడు దగునా ?

దేవ—అట్లు తూలనాడుట తప్పనుచుంటివా? హోసి! [illegible]!
మొఱఁడు! మొద్దు! కొయ్య! పాషాణము! [illegible]?

మధు—ఔను. అతఁడు మృగమే! ప్రపంచమునకు—అతఁడు [illegible]
డే! సుఖదుఃఖములకు—అతఁడు మొద్దే! ఇంద్రియములకు మాఁ
పులాటకు—అతఁడు కొయ్యయే! శ్రీరంగనాథసంకీర్తన [illegible]
గాథాశ్రవణమునకు—అతఁడు పాషాణమే! [illegible]
మహిమకు—

దేవ—ఆహా! మింటిపై నెగిరిపోవుమాటలను జెప్పుచున్నావు. [illegible]
వనితాకటాక్షముమాట తరువాతఁ జూడవచ్చును. [illegible]
స్వవనితాకటాక్షపాత్రుఁడైన గరగువాఁడేనా ? అక్కడనే [illegible]
కాలుజాఱియేనా ? ఏమో! భార్యను జక్కఁబెట్టలేక భాగవ
తోత్తముఁడైనాఁడేమో ? గత్తిఁగొని కెమ్మటకు [illegible]
భక్తిలోఁ బడెనేమో ? ప్రపంచమునఁ గనఁబడు [illegible]బుట్టల
బాపనయ్యలు, తాళపుఁజిప్పలదాసులు, కాళ్ళగజ్జెలభక్తులుతిరు

చుఁగఁ గొఱుకరానికొయ్యలగు భార్యలలోపలి వెలుపలిఘాటి
కాఁగలేక లోకాతీతులైనవారే, లే!

మధు—ఎందుల కూరక పుణ్యలోకము నంతను దూషింతువు !

దేవ—క్షమించి మహాపుణ్యాత్మా! నీవు కష్టపెట్టుకొందువు కాని, మంచి పని
చెప్పుము. ఈతఁ డీవనమున వసించునట్టి యుండెనా ?

మధు—ప్రస్తుత మిద్దఱము వనిలోనే యున్నాము.

మధు—ఈతఁడు బ్రహ్మచారి. ఎఱుఁగవా ?

దేవ—ఆలాగా ? బ్రహ్మచారియా ? ఇఁక అంగనపైఁ బడుచున్నాఁడా ?
దానిపై బలాఢ్యుఁడా ? అటుపై శ్రీరంగదేవోచితచిత్రాన్న
దధ్యోదన మాషఖండాపూపాది మృష్టాన్న భోజనప్రియుఁడా?
ఆ పైఁ బ్రసవవనవిహారలోలుఁడా? అందుపై భక్తుఁడా? మఱి
యందుపై భాగవతోత్తముఁడా ? మఱి యింక నందుపైఁ
బ్రమదాపరాఙ్ముఖుఁడా ? ఆహా ! బాగుగనున్నది !

మధు—అంత హేళనముగ నందు వేమి ?

దేవ—ఇఁకఁ బడుచుబ్రహ్మచారిభక్తున బ్రదుకు కడతేరినట్లే !

మధు—దుఃఖపూర్ణప్రపంచసంబంధమును బ్రతికియే కడతేర్చుటచేతనే
భక్తుఁడయ్యెను.

దేవ—భక్తుఁ డయ్యెనా ? ఆఁ ! నీకు మతిభ్రమయైనదేమి? నీవు ప్రపం
చాతీత వైతివా యేమి ? నీవు యుక్తాయుక్తవివేకశూన్యురాల
వైతివాయేమి? భక్తుఁడు భక్తుఁడనఁదేమి? ఎవఁడా భక్తుఁడు?
ఎవని కా భక్తి ! ఎక్కడి భక్తి ! చందనాదిచర్చల ధరించి
పూలదండలు మెడ మునుఁగఁ బూని, దివ్యములగు పీతాంబర
ములఁ గట్టి, కస్తూరీఘనసారకుంకుమపుష్పవాసనలచే గమ
గమలాడుచుఁ జెన్నంగి కొబ్బరికాయయంత శిఖ గన్నేరు పూల
మాలతో వెన్నున నసియాడుచుండ, నిగనిగలాడుచుఁ జేవలు
దేఱుచు, గుమ్మడిగింజవలె, పనసపిక్కవలె, తాఁడ్రిబెత్తువలె,
పందికొక్కువలె, పోతువలె గాఱుకొని యొడలు పొగరుపొగలు
గ్రక్కుచు సందులేక పెటపెట లాడుచుఁ, గన్నులకపుఁ గొండె

కొడుకుల గురువుగఁ [illegible] [illegible] భక్తిఁ [illegible]?
జితేంద్రియుఁ డనెడ వేమి? [illegible] [illegible] [illegible] వేమి?

మధు—రంగరంగా! ఎట్టి [illegible] [illegible] [illegible]
దేవుని నిర్మాల్యములగు పూలమాలలు [illegible] ధరించిన
యితఁడు శృంగారలోలుఁ [illegible] శ్రీరంగ[illegible] [illegible]
శ్రీపాదరేణువులను [illegible] [illegible] [illegible]
బూసికొనిన యీతఁడు [illegible] [illegible]
జేనలు చేయుచు నని [illegible] [illegible] [illegible]
మూరతచే, శ్రీరంగ చేన[illegible] [illegible] [illegible]
తచే, భక్తియోగ[illegible]చే, [illegible] [illegible]
స్సంపన్నతచే [illegible] [illegible] [illegible]
చున్నవాఁడు! [illegible] [illegible]
రంగరంగరంగా! [illegible] [illegible]

దేవ—వలె నుండుటయే కాదు. వానిని [illegible] [illegible].
ఈతని [illegible] [illegible] [illegible]

మధు—వాచాదోషము [illegible]! చాలును! భక్తిం [illegible] [illegible]
యేమిటి! పిటుఁ డగుట యేమిటి?

దేవ—చెడక—యీతని భక్తి నిలుచునా? [illegible] [illegible] భక్తి
యెక్కడ? ప్రపంచసుఖవిరాగికిఁ గదా భక్తి [illegible].
అనుభవించి యనుభవించి [illegible] వానికిఁ గదా [illegible]
గ్యము లభింపవలసినది [illegible] [illegible]
[illegible] వలె తళుకుతళుకు [illegible] [illegible]
కోకచిలుకవలెఁ గనఁబడిన పుష్పవతియా [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
విరహశృంగారము [illegible] బొమ్మవలె [illegible] [illegible]
దిక్కులేనివలె [illegible] [illegible]
గోడలు [illegible] [illegible] [illegible]
లుడిగి, శాంతి [illegible] [illegible] ముదయింపవలసినది

కొంతకాలము స్త్రీల కొప్పులలోఁ బూలు ముడిచినపిమ్మటఁ గదా, శ్రీరంగదేవుని శిరముపైఁ బూలుంచుట! కొంతకాలము స్త్రీ కపోలములపైఁ బూచికపుల్లతో మకరికాపత్త్రములువ్రాసి,వ్రాసి, తుడిచి తుడిచి, యాది యాది, మఱల వ్రాసి,వ్రాసి చేతులు నొప్పులు పెట్టినతరువాతఁ గదా, గంటముతోఁ దాటాకుపైఁ బాశురములో, భగవత్కీర్తనములో వ్రాయుట! కొంతకాలము కాంతల పసుపులత్తుక కస్తూరితో నొడలంత పెద్దపులి వేషము నకువలె వింతవింతరంగులై వేలుకచ్చులోఁ కవలె జీరాడ వెట్టి వెఱ్ఱియాట లాడినతరువాఁతకదా, యారంగులు తుడుచుకొని విభూతి రేఖలో, ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రములో ధరించి నేత్రిమ్మాఁది కుళ్లాయిలను గోముఖములుగఁ జేసికొని జపించుట! కొంతకాల మధురపానము చేసినతరువాతఁగదా, శ్రీపాదతీర్థపానము! కొంత కాలము జుట్టు పైరు దిరిగి నభోదర్శనము చేసినతరువాతగదా, శిరోముండనమో, లేక జటాధారణమో! స్త్రీపాదదాసుఁడై కొంతకాలము పరిచర్య చేసినపిమ్మటఁగదా, శ్రీరంగదాసుఁ డగుట! అట్లుగాక—

మధు—ఏమి! నీ సంభాషణమునఁ జెవులు గుయ్యి మనుచున్నవి. నీ యభిప్రాయ మేమోకూడ బోధింపకున్నది.

దేవ—అట్లైన స్పష్టముగఁ జెప్పెదను, వినుము. భక్తికిఁ బడుచుఁ దనము చుక్కయెదురు. రక్తపువేఁడియున్న దేహములో భక్తి మొలక లెత్తదు. కాదాచిత్కముగ మొలచినను వెంటనే పిట్టతలలు వైచి మెలికలుబడి మాడును భక్తి బంగాళాదుంప వలె శీతప్రదేశమునఁగాని వృద్ధిపొందదు. ఇంక స్పష్టముగఁజెప్ప లేదా? పండ్లూడినఁగాని భక్తి బయలుదేరదు. తలవెంట్రుకలుపం డినఁగాని భక్తి చిగుర్పదు. నడుము వంగినఁగాని భక్తిలేవదు. దేహము క్షయించినఁగాని భక్తివృద్ధిపొందదు. చూచితివా? మన అమ్మధరించిన తులసిపూసలమాలను,మనముధరింతుమా? ఆమె శ్రీరంగనామస్మరణము మన కున్నదా?

మధు—నీయూహము కేవలమసత్యము. నీవు వెఱ్ఱిపడుచున్నావు. భక్తి మొదట యదృచ్ఛచే, జనఁగ, దైవేచ్ఛచేఁ బూర్వపుణ్యము ననుసరించి కలుగును. సత్సహవాసాదులవలన వృద్ధిపొందును. బాల్యయౌవనాదు లందులకుఁ గారణములుగావు. వార్ధకమే భక్త్యంకురవృద్ధులకుఁబ్రధానకాలమని నీవు చెప్పితివి. ఇది కేవల మసందర్భ మగు మాట! సుఖానుభవసాధనములు తగ్గిన కొలఁది సుఖవాంఛ హెచ్చగును. శక్తులుడిగిన కొలఁదివృద్ధి యగునది యాత్మచింతకాదు—ఆశ. నపుంసకుఁడు భర్త్రాగ్రగణ్యుఁడగు నని నీ యభిప్రాయము. వాఁడతి దుర్నీటుసకంటెఁ దుచ్ఛతరవాంఛాలంపటతాతిపంకిలాత్ముఁడు. పండ్లున్న వాఁడుతేన నోటిలో నేదైన నున్నప్పుడు చప్పరించును, గానిపండ్లులేని వాఁడు రేయింబగళ్ళుసర్వావస్థలయందు నొక్కటేచప్పరింపు. మనయమ్మ యేమోభక్తురాలను చున్నావు. ఆమెకున్నంత ధనాశమనకులేదు. ఆమెకున్నంత చావుభయముమనకులేదు. స్వోత్కృష్టులయందలి యనురాగమే భక్తి. అనురాగమనునది సర్వమనశ్శక్తులతో వార్ధకముననశింపకమానదు. పడుచుఁదనమే యందుచేత భక్తికిఁగొంత ప్రధానకాలమని చెప్పవచ్చును. అందుకు బ్రహ్లాదాదులుసాక్షులు.

దేవ—ఆఁ! వార్ధకమున భక్తులైనవా రెవ్వరు లేరా?

మధు—ఉండిన నుండవచ్చును. వార్ధకముచే మాత్రమైనవారుకారు, దైవేచ్ఛచేత. పడుచుఁదనమున భక్తుఁడగువాఁడు మాత్రము పడుచుఁదనముచే నయ్యెనా? పడుచుఁదనముచేఁ జెడునా?

దేవ—అబ్బబ్బ! దైవేచ్ఛ యనినీకునాకుఁగూడ నర్థము దెలియనిమాట నొకదానిని జెప్పినావు. కాలభేదములేకుండ దైవేచ్ఛచేతనేయుద యించునంటివి. సరే—భక్తి చెడుటకూడ దైవేచ్ఛచేతనేచెడునా

మధు—పూర్వజన్మ ప్రారబ్ధముచేత—

దేవ—అంతకంటెనర్థము తెలియని మఱియొకమాట చెప్పుచున్నావు. నీవు చెప్పిన రెండునుగూడఁ గారణములుగావు. భక్తియుద యించుటఁగానీ, చెడుటకుఁగాని మనబుద్ధియే కారణము. మన

బుద్ధిచిన్నతనమునఁబొట్లపిందెవలెమిగులవంకలుగలిగియుండును. భవభారము దిగలాగిసకొలఁది తిన్నఁబడును. అప్పుడు పరిపక్వ స్థితి నొందును. ఇన్నిమాటలేల? నే నిప్పుడు నీకు నామతమును నిదర్శనముగ శిలాశాశనముగఁ జేయఁదలఁచినాను.

మధు—అదేమిటి?

దేవ—ఈ బాపనబిచ్చగానిమూలముననేగదా నీకు నాకు గుద్దులాట వఱకు వచ్చినది. వైవేచ్ఛచేఁగదా యీతఁడు పడుచుఁదనమున భక్తుఁడయ్యెనని చెప్పితివి. నాయిచ్ఛచేతనీతనిని నైష్ఠికభ్రష్టుని జేసెదనో చూడు. దేవదేవభక్తుఁడని నీచేఁగొనియాడఁబడిన, వానిని దేవదేవీపాదదాసునిగఁ జేయుదునో, లేదో చూడు నా చమత్కారము.

మధు—చాలుచాలు! ఇంతవరకెయాలస్యమైనది. ఇంటికిఁబోవుదమురమ్ము

దేవ—అదిగో! తిరిగిపోవుచున్నావు నీమాటపై నీవు నిలువకతప్పదు.

మధు—ఛీఛీ! అయోగ్యపుఁదలంపులుకూడ మహాపాపప్రదములు. చాలులే. ఇంటికి రా!

దేవ—నీవొక్కపనిఁ జేసిన నే నింటికి వచ్చెదను.

మధు—ఏ దది?

దేవ—"ఈతని భక్తి దొంగభక్తి. ఇతఁడు దేవదేవీవిలాసాదులకు వశ్యుఁడై భక్తిభ్రష్టుడు కాఁగలఁడు" అనుము.

మధు—నాజిహ్వఁ గోసిన నే నామాట నను దానను గాను.

దేవ—జిహ్వఁ గోసినఁగాని నీ వనలేనిమాటను; నేను నాజిహ్వాచమత్కారమున నిదర్శనముగఁ జేసెదను, చూచుకో—

మధు—జిహ్వాచమత్కారములేనిదర్శనముగావలయునుగానికల్లలుగావు

దేవ—ఆలాగేమి? నేనీతని భ్రష్టునిజేసి క్రోఁతినివలెవేశ్యావీధినాడింపక పోయినయెడల నావేశ్యావృత్తివదలుకొని నీకుమరణపర్యంతము దాస్యముచేయుదును. అట్లుచేసినయెడల నీవునాకట్లాచరింతువా?

మధు—చెల్లెలా! నీకేమి మతిపోయినదా యేమి? వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులు పోరాడి హరిశ్చంద్రునిబాధించినట్లు మన మీతనికిఁ జిక్కులు గలుగఁజేయనుంటిమా? పాపమింక వేఱేమూఁటగట్టుకొననక్కఱలేదు.

దేవ—అక్కా! నాతో నింక నేమియుఁ జెప్పకుము. ఈతఁడు యథార్థ భక్తుఁ డని నీకు నమ్మకము పూర్ణముగ నున్నయెడల నాపన్ని దమున కంగీకరింపుము.

మధు—నాకా విషయమున నీ నమ్మకముకంటె సంపూర్ణమైన నమ్మక మున్నది.

దేవ—అట్లైనఁ బన్నిదమున కొప్పుకొంటివి ?

మధు—ఊఁ!

దేవ—'ఊఁ!' కాదు, ఒప్పుకొంటి ననుము.

మధు—ఒప్పుకొంటిని. మన దాస్యమునకు మరణపర్యంతము మితి యున్నట్లే ! ఈతని భ్రష్టునిగఁ జేయుటకుఁగూడ మరణపర్యం తమే మితియా యేమి ?

దేవ—ఎంతపరిహాసము ? ఒక్కమాసము మితి.

మధు—ఒక్కమాసముకాదు. ఆఱుమాసము లిచ్చితిని.

దేవ—అక్కఱలేదు.

మధు—అక్కఱ లేకపోవుట కాదు. పందె మంతయు నీవు వచించితివి కద ! అందులకు నే నంగీకరింతిని గద ! ఈ మితిమాత్రము నేను వచించినది కావున నీ వంగీకరింపుము.

దేవ—సరే ! ఇఁక నీవు నీదారిని బొమ్ము.

మధు—నీ విచ్చటనే యుండి యిప్పు డేమి చేయుదువు ?

దేవ—నాపాటు లేవో నేనింక జూచుకొందును. నీవు పొమ్ము. దయ యుంచుము.

మధు—ఈబ్రాహ్మణునకుదూరమునుండినమస్కరించియింటికిఁ బోవుద మనిన వినకపోయితివి. అది యింతముప్పునకుఁగారణమయ్యెను.

దేవ—నేనే గెలిచితినేని యింతనిశ్చలుఁడైనవానిని దేవదేవి యిట్టె యాఁటాడించెనని లోకమందు నాప్రఖ్యాతి వెల్లడియగును. లేదా; అక్కగారిపాదము లొత్తుచుఁ గాలక్షేపము చేసెదను. ఇందున ముప్పే మున్నది ?

మధు——నీవు గెలిచినప్పుడు గలుగు ప్రఖ్యాతికై యిప్పుడు సంతోషించు చుంటి కాని, అక్కగారిచేత, గాళులు పట్టించుకొన వలసి వచ్చుటకు విచారించుచున్నట్లు కనఁబడుట లేదు.

దేవ——అట్టియవస్థ యెన్నఁటికి సిద్ధింప దనియేకదా నీ నమ్మకము! నీకు భక్తుని నిశ్చలత్వ మొక్కసాహాయ్య మున్నది. దైవేచ్ఛ యొకసాహాయ్య మున్నది. పూర్వజన్మపుణ్యమను మఱియొక్క సాహాయ్య మున్నది. నా కన్ను ముక్కు తీరు, వాణి తప్ప నా కేమున్నది? ఆలస్యమగుచున్న దని యిదివరకే యెన్నిమాఱులో యంటివి. పొమ్ము. దయ యుంచుము.

మధు——సరే. పోక తప్పునా? ని న్నెప్పుడు తిరిగి చూతును?

దేవ——నన్ను, నీమఱఁదిని గూడ వేశ్యావీథిలో నాఉమానసముల లోపునఁ జూతువు.

మధు——ఏమో! నీ కొక్కటే పట్టుదల! లేనిపోని యీగొడవ యంతయు నెందులకు?

దేవ——నాయందింత దయయుంచి పొమ్మక్క.

మధు——సరే. అప్పుడప్పుడు క్షేమవార్తను దెలుపుచుందువు గాదా?

దేవ——సరే——

మధు——నేఁ బోయెదను (నిష్క్రమించును.)

దేవ——ఏమి చేయుటకు నేమియుఁ దోఁచకున్నది. అయిన నుచితవేష మున రేపటి యుదయమున విప్రనారాయణుని సేవింపఁ బోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ

విప్రనారాయణ చరిత్రము.

ద్వితీయాంకము

ప్రదేశము— విప్రనారాయణుని పుష్పారామము

ప్రవేశము—విప్రనారాయణుడు, శ్రీనివాసుడు.

విప్ర—రంగా! రంగా! రంగ రంగ రంగా! రంగా!

శ్రీ—దేవరవా రిఁక నట్టిచింత మానుదురుగాక! తత్సంబంధము లగు నన్నిచింత లవశ్యము మానుదురుగాక!

విప్ర—రంగరంగా! ఎంతమాటాడితివి! శ్రీరంగనామస్మరణమే యింక మాననా? శ్రీరంగనివాసమే యింక మాననా? పుష్పమాలా కైంకర్యమే యింకమాననా? శ్రీరంగదేవదివ్యపదారవిందదర్శనమే యింక మాననా! శ్రీరంగేశ్వర నిర్మాల్యాఘ్రాణమేయింక మాననా? తిరుకావేరీతీర్థపానమే యింక మాననా? ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రములే తుడిచివైచుకొందునా? రంగభక్తి నింక గంగాప్రవేశము సేయనా? బ్రహ్మచర్యవ్రతమును దగులఁ బెట్టనా? గజ్జెలువదలి స్త్రీకటాక్షమాలికాశృంఖలలు కాళ్ళకుఁ దగిలించుకొందునా? వింజామరను వదలి పైఁటచెఱఁగు చేతఁ బుచ్చుకొని వేశ్యాకపోలఫలకస్థలవిలసితఘర్మవారి నపనయిం

పనా! రంగ రంగ రంగా! (ఏడ్చును) యోగిని వేషముతో దేవదేవి (ప్రవేశించును)

దేవ—తథాస్తు! నాచే ముందు గాఁదగినకార్య మిప్పుడు గజ్జెలు కట్టుకొనియీయాతనినోటఁ దాండవించుచున్నది. ఏ యింక నిక్కడ నేమిమాట లాడుకొందురో వినుము.

శ్రీ—అదియేమి విన్నపమును దేవరవారు మనఃపూర్వకముగఁ జిత్తగింపలేదు.

విప్ర—నీమాట నాకు బాగుగ బోధను కాలేదందువా! గురుని వాగ్వైఖరి శిష్యునికి బోధింపకపోవుట యొకప్పుడు సహజము గాని యిది యేమి? ఇట్టి విపరీతము? ఇట్టి విపర్యయము! నా బ్రదుకిటు తలక్రిందగునా?

శ్రీ—స్వామీ! దాసు నొకమాఱు కటాక్షింపుము.

విప్ర—నేనొకరిఁ గటాక్షించుశక్తి గలవాఁడను గాను. నాకుశ్రీరంగ దేవకటాక్షము కావలయును. అందుకొరకుఁ బుట్టితిని. అందు కొరకుఁ బ్రతుకుచుంటిని. దానితోడనే చావవలయును. రంగ రంగరంగా! (దుఃఖించును.)

శ్రీ—నిత్యభక్తియోగప్రపూర్ణులగుదేవరకుఁ గూడ భగవత్కటాక్ష లోపము గలుగునా!

విప్ర—కలుగనే కలిగినది. సంతతమందహాససుందరవదనారవిందదివ్య సందర్శనప్రభాత యగునాముద్దులరంగఁడు, నాకస్తూరిరంగఁడు, నేఁ డేమో నా కప్రసన్నముఖుఁడై యుంటయే కాక కించి త్కోపావేశవికటీకృతనిటలతటుఁడై యుండె నని నేను నీతో నిదివఱ కెన్నిసారులు చెప్పుకొని యేడ్చితిని. ఇంకను—

శీ—అదిగో! అచింతనే మానుకొనుఁడని నే నిదివఱకువిజ్ఞాపనముఁ జేసికొనఁగ మీరన్యథాభావించియిట్టిదుఃఖాధికతనుబొందినారు.

విప్ర—ఆచింతను మానుకొందునా? నాతఁడనుకుందునా? మానుకొని నేను చేయవలసిన దేమి? రంగా! రంగరంగా!

ఆ. వె. తల్లి లేదు; లేదు తండ్రి భ్రాతలు లేరు;
లేమ లేదు; గృహము లేదు; నీవు
దక్క నెదియు లేదు; దాసునిఁ గోపింప
నేది దిక్కు? రంగ! యెట్టు లుందు?

దేవ—(జనాంతికముగ) నీకు లేమ లేదనుకొన నక్కఱలేదు. ఇదిగో! ఇచ్చట నీకొఱకే వచ్చియున్నది. నీ కమ్మ లేకపోయిన నత్త యున్నది. భ్రాతలు లేకపోయిన బావ లున్నారు. ఇల్లున్నది. ఇచ్చి పుచ్చుకొనుట లున్నవి. మడియున్నది. మాన్యమున్నది. సొంతవ్యవసాయ మున్నది. అన్నియు నున్నవి. నీకు బుద్ధి మాత్ర ముండవలయును. అనఁగ—లేకుండవలయును.

విప్ర—నాకు బుద్ధి లేదు. మనసు కుదురు లేదు. భక్తి లేదు. రంగా! రంగా! నీ వెట్లు ప్రసన్నుఁడ వగుదువు? ఏమి చేయుదును?

దేవ—(జనాంతికముగ) ఏమి చేయుదువా? తెగి పడి భోగమువీధి కడ్డుపడుము.

శ్రీ—దేవా! భక్తి నిలువఁబడుట కొకమార్గమున్నదని నేను వింటిని.

విప్ర—ఆలాగా! చెప్పవేమి?

శ్రీ—గంజాయి చిలుములో నుంచి కాల్చినయెడల.

దేవ—(జనాంతికముగ) శ్రీనివాసా! గంజాయి జ్ఞానపత్రము కాని భక్తిపత్రము కాదు. భక్తిని కుదుర్చుపత్రి మేదనఁగ—తీర్చలేని ఋణపత్రము.

విప్ర—(పరధ్యానముగ) రంగరంగరంగా! ఏమంటివి?

శ్రీ—ఇంత తులసీవనముతోఁ బ్రయోజనమేమి? ఇది కొంత పెఱికి వైచి గంజాయిమొక్కలు నాటి పెంచిన యెడల—

విప్ర—హా! రంగ రంగా! ఎంత విపరీతముగఁ జెప్పుచుంటివి ?

గీ. పల్లవితకుసుమితప్రాంత ♦ వనము పెంచు
దులసి నుపహారలన మొనర్చి ♦ భూమపత్రి
వృద్ధిఁ జేయింపు మంటివా ♦ హా ! విని విష్ణు
భక్తి విడిచి వేశ్యారక్తిఁ ♦ బడయు నట్లు.

దేవ—(జనాంతికముగ) సెబాస్ ఓటిపలుకు లారంభమైనవి. విఱుగఁ దలఁచినకట్ట ముందు పెటపెటలాడుట సహజమే కాదా?

విప్ర—గీ. చల్లనికటాక్షములఁ జల్లు ♦ జలజభవను
జల్లనగు వనమాలను ♦ సరసహృదయ
మందుఁ గలుగురంగేశ ! నా ♦ యందు నీకుఁ
దీక్ష్ణభావంబు తగునయ్య ♦ దేవ దేవ !

శిష్య—తీక్ష్ణభావ మా మహామహుఁడు వహించినట్లు మీరు భ్రమపడు చున్నారు! ఆయన తిరుమొగమును మీరు బాగుగఁ జూచి నారో లేదో! అప్పుడు దీపపుఁ గ్రిసిడ గాని, మఱి యేదైనఁ గాని తన్ముఖమండలప్రసన్న తను దగ్గింప నట్టి వికాసశూన్యత మీభక్తి లోపమునఁ గలిగినదని భావించి పరితపింపవచ్చునా? అదిగాక మీభక్తి కిప్పుడు లోప మేమి కలిగెను? వ్రాసెడు పాశురములు వ్రాయుచునేయున్నారు. గ్రుచ్చెడుపూలు గ్రుచ్చు చునే యున్నారు. వాయించెడు తాళములు వాయించుచునే యున్నారు. త్రొక్కెడు నాట్యములు త్రొక్కుచునేయున్నారు. చేసెడు స్మరణములు చేయుచునే యున్నారు.

దేవ—(జనాంతికముగా) తిట్టుకొన్నతిట్టులు తిట్టుకొనుచునేయున్నారు. పెట్టిన పట్టెనామములు పెట్టుకొనుచునే యున్నారు. పూసిన గంధము పూయుచునే యున్నారు. పుచ్చుకొను తీర్థముపుచ్చు కొనుచునేయున్నారు. త్రాగినకూడెర్ త్రాగుచునేయున్నారు.

మింగ్రిసు చిత్రాన్నము మిగ్రింపచునేయున్నారు. నములెడు వడలు నములుచునే యున్నారు. త్రేంచిన త్రేపులు త్రేంచు చునేయున్నారు పడిచిన యెుపు లేప్పుచునే యున్నారు.

విప్ర—రంగ రంగ రంగా! రంగా!

దేవ—(బిగ్గఱగ) రంగ రంగ రంగా! రంగా!

శ్రీ—అదియేమి! మాకొయొక శ్రీరంగభక్తశిఖామణి యీసమీపమునం జేరి నట్లున్నది!

విప్ర—రంగ రంగా! భక్తిశూన్యముగ నావలెనే కేవలము ధ్వనిగలు గుటకుమాత్రమే "రంగరంగా!" యని యఱచు నేచిలుకయో గోరువంకయో కాక, ఈపాపాత్మునిదరిం జేరుటకు భక్తశిఖా మణికూడా వచ్చునా! రంగరంగరంగా!

దేవ—రంగరంగరంగా! (దరిం జేరబోవును)

శ్రీ—దేవరవా రట్లు కటాక్షింపం దగుదురు.

సీ. పావనతులసికా♦పద్మబీజస్తోమ
రచితమాలలు మెడం♦గ్రాలుచుండం
దీరుగా దిద్దిన ♦ తిరుమణి తిరుచూర్ణ
తిలకంబు దివ్యాదీ ♦ ధితుల నీన
నీరెండలీ రుంచు ♦ సీర్కావికాషాయ
తళతళల్ తను వంత ♦ నలమికొనంగ
రమ్యనాదముకోడ ♦ రంగనామముంబల్క
మురిశిగానముకేలి ♦ మురువుకొలుప

గీ. గుటక లాడవిందుచిత్రాన్న ♦ ఖుటికవంటి
వర్ణమును గల్గి వెన్నయు ♦ ప్పమును బోలె
మెత్తనై బోడిదారాగి ♦ మిళ్ళిచెంబు
చేతంగ్రాలంగ నదిగో! వేం ♦ చేయు నొకతె.

విప్ర—(లేచుచున్నాఁడు.)

దేవ—దాసురాలి ప్రణామము సంగీకరింపవలయును. (సాష్టాంగపడును;)

విప్ర—సాష్టాంగము జేయుచు సర్వాపరాధిని! దాసోహం దాసానుదాసోహం!

శి—(తనలో, ఈమెకు నమస్కరించుటకు నాకు బుద్ధి పుట్టకున్నది. అయిన నేమి? గురువుగారు సాష్టాంగపడినతరువాత నేనూరకుండఁ దగదు (ప్రకాశముగ;) దాసోహం!

విప్ర—దయచేయుఁడు.

దేవ—అట్లు కాదు. మీరే ముందుచేయుఁడు.

విప్ర—అదేమిమాట? దేవివారు దయచేయుదురుగాక!

దేవ—ఆఁ! ఆఁ! నేను మీపాదసేవకై వచ్చినదానను. నన్ను మీరట్లు గౌరవింపఁ దగదు.

శి—దేవా! స్త్రీకిఁ దాము సాష్టాంగపడవచ్చునా? అందులోను శిష్యత్వమునకై వచ్చినదానికి—

విప్ర—(దేవదేవిచేతులుపట్టుకొని)కూరుచుండుఁడు. కూరుచుండుఁడు. (ఇద్దఱును గూరుచుందురు.) దేవివారి తిరువడిగళ్లవలన నేదేశము పవిత్ర మైనది?

శి—(తనలో) ప్రస్తుతము మీవన దేశము.

దేవ—దానిని గూర్చి తరువాత ముచ్చటింపవచ్చునుగాని—మీ శిష్యుఁ డడిగినప్రశ్నమునకు—శిష్యత్వమునకు వచ్చిన స్త్రీకి సాష్టాంగ మొనర్పవచ్చునా?' యనుదానికిఁ బ్రత్యుత్తరము సాయింపవలయును.

విప్ర—

గీ. శిష్యు నెపుడు గురుఁడు నిర ♦ సింపఁగూడ;
దాత్మసమునుగ భావింప ♦ నగు సతంబు

తనదుసహపాఠకునిగాఁగ ♦ దలఁపవలయు
నిద్దఱు స్వగురుశిష్యులం ♦ చెన్న నగును.

గీ. గురుని సేవించి తా నేర్చు ♦ కొనిననాల్గు
ముక్కలు మఱచిపోకుండఁ ♦ బుణ్యమూర్తి
శిష్యుఁడు లభింపె నని ప్రీతిఁ ♦ జెందియతని
నిత్యగౌరవమునను మ ♦ న్నింపవలయు.

శ్రీ—(తనలో) ఇట్టిగౌరవము మాత్రము నాయం దెన్నఁడును జూపి యుండలేదు.

విప్ర—గీ. శిష్యునాత్మకు భక్తి వి ♦ శేష మిచ్చి
పరమదక్షుఁ డానిఁ బోషింప ♦ గురుసభార
మధికభక్తిని గురుసేవ ♦ మాచరించి
నతఁడనుసేయ శిష్యుభా ♦ రమ్ము సుమ్ము.

ఇంకను,

గీ. ఇతఁడు బ్రాహ్మణాగ్రేసరుఁ ♦ డితఁడు మాల
ఇది పిపీలిక, యిది సింహ, ♦ మితఁడు పురుషుఁ
డిద్ది స్త్రీ యను వైభేద ♦ మెగయుభక్తి
నగ్నితో ద్రవ్యభేదము ♦ లైనయట్లు.

గీ. వేదవేదాంగ శాస్త్ర ♦ వేత్తయైన
శాస్త్రషట్కప్రవీణతా ♦ జటిలుఁడైన
ద్విజవరుండైన విష్ణుభ ♦ క్తిరహితుండు
పరమచండాలుకంటెను ♦ బాంసనుండు,

గీ. శ్వపచుఁడైనను బహు వైనఁ ♦ బక్షికీట
కము లయిన విష్ణుభక్తియు ♦ క్తము లగునెడ
బ్రాహ్మణోత్తముకంటెను ♦ బరమపూత
జన్మ లగును మోక్షార్హాపద ♦ శక్తిఁ గాంచు.

మోక్షసత్క్షేప మిడునది ♦ భూతిరేఖ
కాదు, యజ్ఞోపవీతంబు ♦ కాదు; మఱియు
గొరుగుబోడిమీసము గాదు; ♦ గోష్పదంబు
వంటిజుట్టు గా; దుత్తను ♦ భక్తిగాని.

దేవ—(తనలో) ఇచ్చట నద్వైతులను గొంచె మెత్తిపొడుచున్నాఁడు కాఁబోలును. ఇతని కింక నన్యమతద్వేషము వదలినదికాదు. భక్తిమార్గము లితనికిఁ దెలియునుగాని, యనుభవమున కింక బాగుగ రాలేదు. ఇతఁడు సంసారమును వదలినాఁడు. పైమెట్టందక యూఁగులాడుచున్నాఁడు. ఇతనిని బడఁద్రోయుట కిదియే సమయము. గచ్చపప్పు, దిన్న కాకివలె నాచాకచక్యమున నితఁడు గిరగిర దిరిగి పడవలసినదే. భూతిరేఖ మోక్ష మీయనపుడు పంగనామము లిచ్చునుగాఁబోలు! గోష్పాదమంతజుట్టియలేనప్పుడు గొర్రెతలకాయ యంత జుటిచ్చును గాఁబోలు!

విప్ర—

గీ. భక్తునకు జాతిలింగవి ♦ భాగ మిల్ల
స్నానసంధ్యాదికృతు లవ ♦ సరము లేదు;
వేదశీర్షి కాజ్ఞత యైన ♦ వేడబంబు
పరమభక్తి యొక్కటే ముక్త్యు ♦ పాయ మగును,

శిష్య—దేవరవా రుపన్యసించిన దెంతసమీచీనముగ నున్నను గొంత పాషండత్వమును వెల్లడించుచున్నది. భక్తికత్యధికత నాపాదించుచున్నారు! అదియుఁగూడ సందేహాంశము.! భక్తి తప్ప నితరమోక్షోపాయము లే దనుకొనినను దత్సాధనము లైన కర్మజ్ఞానములను నిరసించుచున్నారు. బ్రహ్మసృష్టిలో స్థాపింపఁబడిన వర్ణలింగవిభేదమును ముడిచివైచినారు. బ్రహ్మముఖోద్గీతవేద వేదాంతసారము నుప్పున నూదివైచినారు. దేవర

వారు మహాభక్తులు! తమకేమియు బాధలేదు. కాని దీనం జరుగనడిచేని కొంచె-భయమువాత్ర మున్నది.

విప్ర—ఏదది?

శ్రీ—భక్తి యప్రత్యక్ష మగువస్తువు. కొలదియో గొప్పయో యది లేనివాఁడే లేఁడు కాని, యెంతభక్తి యున్నప్పు డిట్టిమాట లాడవలయునో యిట్టు లాచరింపవలయునో తెలియదు. భక్తి మాకున్నదని శ్లాఘించుచు వేదముల నిరసించి, వేదవిహిత కర్మములను త్యజించి, వర్ణవిభాగమును భ్రష్టపఱిచి, నిరంకుశ మైనట్టియు సుఖతరమార్గ మైనట్టియు నొక యప్రమాణమత మును భవిష్యజ్జనులకుఁ గొంద ఱేర్పఱుచుకొందు రేమో. అట్టినిషిద్ధమతమునకుఁ దమయుపన్యాసము ప్రాతిపదికముగ నుండునేమోయని నేను భీతిల్లుచున్నాను.

విప్ర—భక్తి కుదురనివాఁ డెన్ని వేదవిహితకర్మము లాచరించినను వినియోగము లేదు. కుదిరినవాని కంతకంటె వినియోగము లేదు. కాని ప్రస్తుతవృత్తాంతమును వదలి భవిష్యద్గాథ లేల? ఇప్పటికైన నిద్ది స్త్రీ కాదని నీకుఁ దోఁచినట్లేకద!

శ్రీ—తాను స్త్రీనిగాదని యీమె యొప్పుకొనినను నేనొప్పుకొనను. నాకన్నుల నెక్కడ మూసుకొందును! ప్రకృతినెట్లు భ్రష్టము చేయఁగలను?

విప్ర—అబ్బ! నీకు నా యభిప్రాయము బోధింప కున్నది. 'ఈమె' యనఁగ నేమి?

శ్రీ—ఇదిగో! దొంగకోళ్ళను బట్టుకొన వేచియుండు నక్కవలె నున్న యీవ్యక్తి.

దేవ—రంగరంగరంగా!

విప్ర—కాదు. ఈమెయనఁగఁ గరచరణాదివిశిష్ట మగు నీరూపము కాదు. నిరవయవ నీరూపమగునాత్మ. దానికి స్త్రీత్వమున్నదా?

శ్రీ—చూడకుండ నే నెట్లు చెప్పఁగలుగుదును?

విప్ర—నేను జెప్పుచుంటిని వినుము. ఈవా స్త్రీ కాదు, నేను బురుషుఁడను గాను.

దేవ—(తనలో) ఈతనికి భక్తితో పాటి పిచ్చికూడఁ బట్టినదేమో!

విప్ర—ఇప్పుడు తెలిసినదా?

శ్రీ—(సందేహముగ) ఉఁ ఉఁ.

దేవ—తెలిసె నంటివి కదా? నీవు స్త్రీవా? పురుషుఁడవా?

శ్రీ—రెండును.

విప్ర—అదెట్లు?

శ్రీ—పురుషులయొద్ద స్త్రీని, స్త్రీలయొద్ద పురుషుఁడను.

విప్ర—సరే. సరే. ఎట్లైన స్త్రీపురుషభిన్న మైన తత్త్వమవు. (దేవదేవివంకఁ జూచి) ఇదివఱకే దేవివారి క్షేమప్రశ్నమున కాలస్యమైనది. క్షమింపవలయును.

దేవ—ఈ శ్రీరంగపట్టణమునకు సమీపమున నున్నయొకచిన్నపల్లె మానివాసము. నేను జన్మమున వేశ్యను. దేవదేవి నాపేరు.

శ్రీ—వేశ్యవే! ఆఁ! ఆఁ! ఏమి స్వామీ? భాగవతులను బోగము మేళములో నిఁకఁ గలసి పోవలసినదేనా?

విప్ర—ఏమనెనో వింటివా? జన్మమున వేశ్యననినది. వృత్తమునఁ బరమభాగవతోత్తమురాలు.

శ్రీ—పండ్లూడినతరువాతఁ గాని, వారకాంత భాగవతోత్తమ యగునా? దేవరవారు పరిశీలింపఁ దగును.

దేవ—పండ్లు కనఁబడుచునే యుండఁ బరిశీలన మెందులకు? దేవా! అట్టి పరమతుచ్ఛవేశ్యాకులమునఁ బుట్టి—

విప్ర—రంగరంగరంగా! ఏపూర్వజన్మపాపముననో యటు సంభవించెను.

శ్రీ—(తనలో) అందుచేతనే మన కిప్పుడిట్లు సంభవించెను.

దేవ—పాపమున బాల్యావస్థలోని యంశము లన్నియు నీవిదాటి బ్రదికి—

విప్ర—పాపము! రంగరంగా!

శ్రీ—(మనవి) మనవి.

దేవ—మహాపాపమునఁ బెద్దదాననై—

శ్రీ—(తనలో) విటులమహాపుణ్యమున — వైద్యులమహాపుణ్యమున—

దేవ—అంతకంటె నతిఘోర మగుపాపమున నొక్కదుర్వ్యాటుని కంటఁ
గట్టఁబడితిని

విప్ర—రంగరంగరంగా! వేశ్యలకుస్వచ్ఛందవృత్తి యగునప్పుడొక్కని
కని చెప్పితివి. నాకుఁ దెలియదు.

శ్రీ—స్వామీ! ఇది యేమి తులసిమాలలోనిపూసలను గణించుటా!
శ్రీరంగదేవార్పణమునకుఁగుచ్చినపుష్పమాలలోనిపుష్పముల
గణించుటా! గాయత్రీమంత్రసంఖ్యాగణనమా! ఊరిలోనివేశ్య
కెందఱువిటులో లెక్కించుట మన కెందుల కయ్యా! స్వామీ!
నివృత్తిమార్గమున నుండునరులలో భాగవతోత్తముఁ డెట్లు
ప్రథముఁడో ప్రవృత్తిమార్గమునఁ దిరుగువిటులలోఁ గన్నెఱి
కపుఁబెండ్లికొడు కట్లు ప్రప్రథముఁడు. దేవర కిప్పుడు సంశ
యము వీడినదా!

విప్ర—ఈమొగుణమెంతస్వచ్ఛమైనదో నీవుపరిశీలింపకుండ మాటాడు
చున్నావు.

శ్రీ—ఆమొగుణమునుగూర్చి నేను జెప్పనే లేదు.

దేవ—అటులైన—

శ్రీ—అటులైన ననఁగా! ప్రథమమదనమంత్రోపదేశ మైనతరువాత—
పద్మసాయక బ్రహ్మజిజ్ఞాసాశాస్త్ర ప్రథమసూత్రపారాయణ
మైనతరువాత—అంతేకాదా!

దేవ—(తనలో) ఏఁడు గండ్రౌపముంచ కొంచుక ముప్పొట్టిన ట్టిటికి వేశ్యా మాతవలె నడ్డుపడుచున్నాఁడు. సాగోకాని మునిగ్రా పాపమేమో కాని నామనస్సు ప్రపంచమునందాసక్తి పోవుటచే—

విప్ర—అదిపాపము కాదు. పూర్వజన్మమహాపుణ్యము.

దేవ—ఏమిపుణ్యమో నే నెఱుంగను స్వామీ నేను బడినపాటు లేమిచెప్పుదును! మా అమ్మ నాకు సింగారింప—నే నగ లూడఁదీసికొన—అమ్మ నాకుఁ జిక్కుబొట్టు పెట్ట—నేను తుడిచి కొని తిరుమణ్ణి రేఖలీర్చుకొన—

విప్ర—చూచితివా? పుణ్యశాలియలంకారవైరాగ్యము! ఊర్ధ్వపుండ్రధారణోత్కంఠత! ఆహా! రంగరంగారంగా! భక్తి! భక్తి! భక్తి! వంటిది మఱియొకటి యున్నదా? వేదవిహితకర్మాచరణ మావశ్యక మంటివే! జ్ఞాన మావశ్యక మంటివే! ఇక్కడ నవి యేవియు నక్కఱలేకుండ నిశ్చలభక్తి చిన్న తనముననే యెట్లు కలిగినదో చూడు! శ్రీరంగమూర్తి నిర్హేతుక జాయమాన కటాక్షవైభవముననే యది కలుగవలయును.

శ్రీ—ప్రవృత్తిలోఁ దిరిగి పడకుండ దానిని దుస్సంగశూన్యత్వము చేతనే మనము కాపాడుకొనవలయునని దేవర యిదివఱకు సాయించినారు.

దేవ—సాయంకాల మగుసరికి, విటాధముల నాకర్షించుటకై, గుమ్మ ములోనిలువఁబడి తలు పోరఁజేసికొని, రంగుబట్టల పెటపెటల వారు, తాళపుగొలుసులగలగలలవారు, కూనిదీర్ఘముల గుయి గుయిలవారగు సర్వాభాగ్యనికురకుక్షులు వీధినుండి గొంతు కలు సవరించుకొనుచుఁ బోవుచుండ, నిట్టెముందునకు నట్టె వెనుకకు దాఁగుడుమూఁత లాడుచూసి నన్ను మాయమ్మ గుమ్మములోనికి గెంట—మొఱ్ఱోయని నేను వెనుక వెనుకకు నాలోనేను దిట్టుకొనుచుఁబోవ—

వి. ప—ఆహా! రంగా రంగ రంగా! భక్తమాణిక్య ప్రాపంచికసుఖనిర్బంధమెంతమహాకష్టము! భక్తియుడుగుచుచిన్నమిన్నుముట్టినాద నిశ్చలముగ వృద్ధికావలయునుగాని, తుచ్ఛసుఖనిత్యసోత్సాహము దానికెంతయనరోధమునాపించునో చెప్పవలయునా? నీవునిశ్చలచిత్తవృత్తి గలిగినదాన వగుటచేతనే, నీభక్తి యవ్యాజమైనభక్తియగుటచేతనే, నన్ను సర్వవిధ్ను చరమశాంతిం జేసి, యింత వఱకుం గడచేజితివి! నీయవస్థవిన నాకు జాలియగుచున్నది.

శ్రీ—(తనలో) మీయవస్థం జూడ నాకేమ్పు వచ్చుచున్నది.

దేవ—దీపాలుపెట్టిన నాలుగుగడియలకుం బశువులసంతకుం బైపల్లెనుంచి వచ్చి పశువుసంగర్భము కాకపోవుటచేం దిరిగియింటికిం బోవుటకు వీలులేక మాడుచున్నకడుపుమంటను శనగపప్పు బెల్లముచే శాంతిపఱుచుకొని. నిదురించుటకుం దావు దొరకక, వీథిలో నడమాడుచున్న యేతలమాసినముండకొడుకో యారాత్రి పెండ్లికొడుకుగ దాపరింప—

శ్రీ—సంతలోం బశువు దొరుకుట దుర్లభము గాని సానివీథిలో సాని దొరుకక కేమి?

విప్ర—ఎంతకర్మము! రంగరంగరంగా!

దేవ—అట్టి తుచ్ఛరూపస్వభావుడు—

శ్రీ—వేశ్యకు వెట్టిమొగమునిశ్భాగ్యులు తప్ప విష్ణుభక్తులు లభింతు రనుకొంటివా యేమి?

దేవ—(తనలో) అమ్మ! నోటియొట్టపుముండకొడుక! (ప్రకాశముగ) నాచేయి పట్టుకొని గదిలోని కతఁడు లాగ—నేను బంచపాళీలోని కాతని నీడ్వ, నన్నాతఁడు బ్రతిమాలుకొనఁగ, నేను మొగము విడిపించుకొని ధుమధుమ లాడ, నన్నాతఁడు బెదరింప, నేను దిట్ట, నాతఁడు నన్ను దురుక్తులాడ, నేనేడ్వ నిట్టి

ముష్టియుద్ధసంరంభమున మాయమ్మ చూచి నన్నుఁ బడదిట్టి వాఁడు సంతకర్త్రైనసీకుండఁ బోవునేమో యను రోషముతో నన్ను సున్నపుబిడతతో నెత్తిపైఁ గొట్ట—

విప్ర—ఆఁ! ఆఁ! రంగరంగా! సున్నపుఁబిడత యేల?

శ్రీ—బొప్పికి వేఁడి సున్నము రాయనక్కఱ లేకుండుటకు.....

దేవ—గిలగిల కొట్టుకొని నే నేడ్వ—(ఏడ్చును)

విప్ర—రంగరంగరంగా! ఏమువరసము. భక్తుని నేత్రముల వెంట నానంద బాష్పములు వెడలవలయును.

గీ. ఇతరసుఖములఁ గోరక ♦ హీనకష్ట
పాలఁ బడి భక్తినిటు వృద్ధి ♦ పఱచినావు;
కడుపు మండ లోకులచెల్లఁ ♦ బడుచు నాన
యేది ధనవృద్ధిఁ జేసెడు ♦ కృపణునట్లు.

దేవ—ఇంటివారందఱు తలకొకతిట్టుతిట్ట, నిరుగుపొరుగు గుడిసెవేటి పేరటాండ్రు దౌడలునొక్కుకొనఁగ—విటకాండ్రందఱు వెకవెకలాడ—భోగమింటిపరువు తీసివైచుటకుఁ బుట్టినదీనికి గఱిటెఁగాల్చి వాత వేయు మని వాడసానులు వైద్యబోధములు సేయ—నంకిలియేమో యని మాయమ్మ సోదికిఁ బోయి చేటెఁడు త్రాటియాకు తాయెతులు కీలుకీలునకుఁ గట్ట—మంత్రవేత్తలని చెప్పవచ్చిన మోసగాండ్రు నన్ను ముగ్గులఁ గూర్చుండఁబెట్టి బూడిదతోఁగలిపిన దూలగొండనూగు నాకు బోసి యేడ్పింప—స్త్రీత్వవృద్ధికై నేరేడుపండ్లంత మాత్రలు నాచే వైద్యులు మ్రింగింప—

శ్రీ—పుంస్త్వవృద్ధికై మదనకామేశ్వరమో మర్దనమోగాని స్త్రీత్వవృద్ధికి మందేల?

విప్ర—రంగరంగా! ఏమికష్టములు? జనుల కెంతవెఱ్ఱి!

గీ. అనృతవాదులు సత్యవా ♦ దనుచు బుద్ధి
హీనుఁ డని యతిభయముఁ జెంది ♦ యెన్నుచుందురు
పండితులు పతివ్రతను వెఱ్ఱి ♦ గోల యొంట
రెత్తు చచ్చు పెద్దన్నని ♦ యీసడింతురు.

గీ. అత్యనాచారు లిద్ధరు ♦ ప్రాణికాత్ము
ఛాందసపు మొండికొండుకు ననుచు ♦ చాటుచుందురు
భవరుజాపీడితులు భక్త ♦ వరుస బిత్త
విభ్రమాదభ్రుఁ డను బాధఁ ♦ బెట్టుచుందురు.

గీ. తత్తకుఁ గల వెఱ్ఱి నాటెన ♦ ధన్యతముని
వెఱ్ఱివానిగ జనులు భా ♦ వించుచుందు
రట్టి వెఱ్ఱి దీఱినవెఱ్ఱి ♦ యతండు లోను
లెల్లరును వెఱ్ఱివా రని ♦ యెంచవలయు.

దేవివారు సాగించు నుపన్యాసమునకు నడ్డువచ్చితిని. క్షమించి సెలవిచ్చెదరుగాక!

శ్రీ—దేవి వారి యుపన్యాసమునకు దేవరవారి యోపికకుఁ గూడ నంతము గానఁబడకున్నది!

విప్ర—శ్రీనివాసా! అట్టు లాడుట న్యాయమా!

గీ॥ భక్తివృద్ధికై భక్తుఁడు ♦ పదేపదే నాట్లు
భక్తుఁడు గ్రహింపఁ డనుఁగాక ♦ పరుసతరమొ?
ఘనమహాకావ్యపోషణ ♦ మునఁ గలి పను
కష్ట మితరుఁ డెఱుంగునే ♦ కవియె కాక.

శ్రీ—గప్పు మను యొకసారి నెఱుపు మెఱసినట్లు—పూలు జల్లున నాకస్మికముగఁ జల్లినట్లు—చల్లఁగా హఠాత్తుగాఁ బన్నీరు చిలికినటు—చందనగంధగంధిలమందమారుతము లెగచినటు—సరససంగీతమాధురీధురీణారావపువిసరు చెవిసబడి హృదయమున

దూరినట్లు—సుందరయువతీ స్తనచూచుకాగ్రయాదృచ్ఛికస్పర్శచే నొడలు మనస్సు నాత్మయంతయు నొకసారి జలజల మనినట్లు—ఈయంశమాత్రము పడియేసికి చేసినవారి కిప్పటివఱ కనుభూతము. క్షమించవలయును—నిష్ప్రయత్నముగ, నిరాయాసముగ, నబుద్ధిపూర్వకముగ బయలువెడలిన విషయాసందింపఁ జేయునుగాని, గాఢైకాగ్రవిపంచికాతంత్రివలె రేయింబగళ్లు బఱికి బఱికి, పండ్లు గిట్టకఱచుకొనఁ జేయునట్లు అంపపుకోతవలె గోసి కోసి, గ్రుడ్లు నీరుగ్రమ్మ నొక్కొక్క వెంట్రుకను దంటసమునవలె బీకి పీకి, జనపనారపచ్చడినివలె వెనుకకు ముందునకు నూఱి నూఱినట్లు, కష్టపూర్వకముగ, బలాత్కారముగ లాగి లాగి, యీడ్చి యీడ్చి చెప్పి పిక్కనిబారవైచిన కవిత, వెఱ్ఱికుక్కవలెఁ దోఁకముడిచి పండ్లిగిలించి, తోఁచక, తాళలేక, యందఱిని జూచి తా బెదియుచు, నంతలకుఁ దా భయహేయతలను గలిగించుచు, నొకచోట నైన నొకనిమిషమైన స్తిమితముగ నిలువఁబడదు సన్న 'ఛీ' యనుధ్వనులచే బెదరి పాఱిపోవుచు, లోకులు నిందించుచున్నారని యేడ్చుచు, నంచులకొఱకు లోకులపైఁ బడఁ దీప్పుకొనఁ గఱువఁబోవుచు నొకనిని జంపుచుఁ దాను దూరపువారిఱాల దెబ్బలను దగ్గరవారికఱ్ఱదెబ్బలను దిని పరమపదించును. భక్తియుఁగూడ నటులే. అది దివ్యతేజమువలె బయలువెడలవలయును. అట్టియట్టి పూర్వపుణ్యమునఁ బ్రాఁకవలయును. అంతయే కాని పడరానిపాటులఁ బడినంతమాత్రమున నది వృద్ధియగునా? గొప్పద్రవ్వుట కది యేమి వంగచెట్టా? గసికఁ గొట్టినఁ గాని పక్వము గాకుండుట కదియేమి పనసకాయయా? దంపి, సాగఁ దీసి, లట్టించినఁ గానిభోగ్యము గాకుండుటకదియేమి గోధుమ

పిండియూ! మహాకష్టములఁబడి యెట్టులో స్వల్పముగ వృద్ధి చేసికొనుభక్తినిశ్చలముగమాత్రము నిలుపదు. పటకుక్కలాడి, వగలాడి, తగులమారిపేరఁటాలో కుక్క దధ్యోదనపుఁబొత్రను వలె నోటఁ గఱచుకొని పోవును.

విప్ర—రంగరంగరంగా! రంగ!

దేవ—మహాత్మా! దేవరశిష్యుఁడు సూర్యునికి వారములును, చంద్రునికిఁ దిథులును జెప్పఁజాలఁడుగ నున్నాఁడు!

శ్రీ—ఈకొత్తశిష్యురాలు—ఈకొత్తశిష్యురాలు—గోవింద భక్తునకు గొత్తలోకము సెప్పుటకు వచ్చినది కాఁబోలు నేమి?

దేవ—(తనలో) వీఁ డసాధ్యుఁడే!

విప్ర—(చెవులు మూసికొని) రంగరంగరంగా! అట్లనెద వేమి?

శ్రీ—నేను దేవరనేమియుననలేదు. ఈశిష్యురాలు నన్నధిక్షేపింపనేల?

విప్ర—కాని, నీబుద్ధి మొదటినుండియుఁ గనిపెట్టుచుంటిని. ఏమో లోకవిరుద్ధముగ నున్నది.

శ్రీ—మీయాచర్యయో? ఈవయసేమి? ఇంతభక్తి యేమి? ఈ దేహదార్ఢ్యమేమి? ఈ ప్రపత్తి యేమి? ఈ రక్తపటిమయేమి? ఈ యింద్రియనిగ్రహ మేమి? ఈ ప్రాపంచికసౌఖ్యవిరాగత యేమి! ఈ వానప్రస్థత యేమి? ఈ మాధుకరభిక్షాన్ననియమ మేమి! ఈచర్య లోకవిరుద్ధముగాదా? మీశిష్యుఁడ నైన నా బుద్ధికూడ నట్లే యుండుట యాశ్చర్యమా!

విప్ర—(నవ్వుచుఁ దల పంకించి) నీవుస్తుతిని మానవుకదా?

శ్రీ—స్తుతిని మానుమని నన్ను దిద్దుటకంటె సత్యమును జెప్పవలయునని శాసించువేదమును దిద్దిన బాగుగ నుండును.

దేవ—(తనలో) ఆహా! మహాత్ముఁడు బహునిష్కల్మషహృదయుఁడు బహుభూతదయాయుక్తుఁడు. స్త్రీపురుషభేదమే యిప్పటికెఱుఁ

గనిమహామహుఁడు. కాని స్వల్పస్తుతిప్రియత, అత్యహమాయికత మొదలగుకొన్నిలోపములు లేయనఁడుండుటచేతనే యాసపడుచుంటిని గాని, జాగిలమువలె నీతని నాశ్రయించియున్న యీశిష్యుని దలఁచుకొన భయము వైచుచున్నది.

విప్ర—భాగవతోత్తములారా! కానిండు.

దేవ— ఏమున్నది. భక్తురాలననీ, బ్రహ్మచారిణి ననీ, వైరాగినినని జోగిని ననియందరుసన్నుఁ దరిమితరిమి తిట్లుతిట్టి —బాధింప—

విప్ర—ఔఁ! ఔఁ! నిజమే! నిజమే!

గీ. అట్టిశుభనామములు తుచ్ఛ ♦ లందుఁ జేరి
తిట్టు లయి భక్తునకు నిందఁ ♦ దెచ్చు నింత
కవిమృదులవాక్యములు నిర ♦ క్షరకటుకుల
నోటఁ బడి కవి కిసుమంత ♦ మాట వలెను.

కాని,

గీ. సంగయుతులకు భూషణా ♦ స్వర్ణకాంత;
లగును దూష్యము లధికభ ♦ క్త్యంచితునకు;
వారి కతిదూష్య హేయమా ♦ భక్తిమార్గ
మగును బరమభూషణము భ ♦ క్తాధికునకు!

దేవ—ఇంటిలోనే పడి "భగవంతుఁడా! నీపాదసాన్నిధ్యమున కెప్పుడు తీసికొనిపోవుదువోయీ!" యని ధ్యానించుచు నొకపంచను బైటఁ జెఱఁగుఁ బఱచుకొని రంగనామస్మరణము సేయుచుఁ బడియుండ నొక్కరేయి భుజాగ్రపరిచిహ్నిత శంఖచక్రుఁడు—తులసీమాలావక్షస్కుఁడు—ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్ర పరిభూషిత దేహుఁడగు నల్లని యాచార్యపురుషుఁ డొకఁడు స్వప్నమున సాక్షాత్కృతుఁడయ్యెను.

విప్ర—వేశ్యయింటికి స్వప్నములోనైన నాచార్యపురుషుఁడు వేంచేయుట కిదియే మొదటిసారి.

విప్రు—ఆహా! ఆహా! ఏమి నీయదృష్టము! తరువాత నేమి జరిగినదో చెప్పు.

దేవ—నే నామహాత్మునకు నమస్కరించి దేవరవా రెవరో సెలవిండని వేడుకొంటిని.

విప్ర—కానీ! త్వరగఁ జెప్పుము.

శీ్ర—ఉండుఁడు. ఏమి చెప్పవలయునో యాలోచించుకొననీయ రేమి?

దేవ—ఆలోచించుకొనుట కది యసత్య మని నీయభిప్రాయమా?

శీ్ర—నిన్న రాత్రి గలిగినస్వప్న మీయుదయముననే యెంతయో వివారించి స్మృతికిఁ దెచ్చుకొనినఁ గాని పూర్తిగా వెల్లడింప లేము. అట్టిచో నెప్పుడో గలిగినస్వప్నము నాలోచించుకొన కుండ నెట్లు చెప్పఁగల్గుదువని యంటిని. లేనిపోని దురభిప్రాయ మేలపడెదవు?

విప్రు—నాయనా! ఉండవోయి! శీఘ్రముగ నేమిజరిగినదో చెప్పుము. తా నెవరినని చెప్పెను.

దేవ—నన్ను విష్ణుదాసుఁ డందు రనెను.

శీ్ర—అదేమిమాట? వైష్ణవులు విష్ణుదాసులుగాక వేశ్యాదాసు లగుదురా!

విప్రు—ఆతనిపేరు?

దేవ—పేరు చెప్ప వీలులేదు. నేను శోన్నవణ్ణంశైద పెరుమాళ్ దాసుఁడ ననెను.

విప్రు—ఓహో! భక్తిసారులవారోయి! భార్గవాన్వయులోయి! నాకన్నన్ వలె నిద్దఱుతల్లులపుత్రులోయి!

శీ్ర—ముసలిగానికిఁబడుచుఁదన మిచ్చినమహాపురుషులా?

విప్రు—ఔను.

శీ్ర—(అపవారించి) ఈపడుచుముండ నాతఁడు ముసలిదానిని జేసిన యెడల మన కీబాధ యుండకపోవును. (ప్రకాశముగ)

అయ్యా! పార్వతీపరమేశ్వరు లెదుట నిలిచిననైన వారింజూడని మహాత్ముం డీమెయింటికి వచ్చెననిన నెట్లు నమ్ముదురు?

విప్ర—నారాయణమూర్తి యే యాశ్రితపరవసులభుండై యుండఁ దద్భక్తులుగూడ న ట్లుండరా? తరువాత నేమి జరిగెను?

దేవ—మహాత్మా! నాకేమైనం దారకమార్గ మున్న దేమో చెప్పు మని ప్రార్థించితిని.

శ్రీ—(తనలో) తారకమార్గము నిప్పుడేల వెదకుకొనవలయును? వృత్తి ననుసరించి యూరివారినెత్తిఁగొట్టుటయే తారకమార్గము.

విప్ర—తరువాత—

దేవ—"శ్రీరంగక్షేత్రమునఁ బుష్పవనమున నర్థపంచకజ్ఞానసంపన్నుండగుమహాత్ముం డొకండు విప్రనారాయణుం డనుపేరన వెల్గుచున్నాండు. నీవు పోయి యాతని సేవించిన నిస్సంశయముగఁ గృతార్థురాల వగుదువు" అనెను.

శ్రీ—(తనలో) ఈదుర్వేశ్యాసంగతి కాచార్యోపదేశము మూలాధార మయ్యెనా?

విప్ర—ఆఁ! ఆఁ! నే నంతవాఁడనా? అయ్యయో! దుర్మార్గుఁడను. పాపిష్ఠుఁడను. ఆమహాత్ముని పాదుకల కున్నంతయర్హతయైన నాకు లేదే!

శ్రీ—ఆపాదుకలక్రిందిమట్టి కున్నంతయర్హత నాకు లేదు.

దేవ—ఇట్లు సాయించి యాతఁ డంతర్హితుఁ డయ్యెను. ఒక్కతెను పైకి రాఁగ నూరివారు తాలఁ గొట్టుదు రను భయముచే మాయక్కను సహాయురాలిగఁ దీసికొని నిన్నఁటియుదయమున నీపుష్పవనముఁ జేరి దేవర యెదుటఁ బడి మాయక్కతో సాష్టాంగపడితివి.

విప్ర—ఆఁ! ఆఁ! అదెప్పుడు.

శ్రీ—నిన్నఁటియుదయమున నని చెప్పియే యున్నది.
విప్ర—నీవుకూడ నప్పుడు నాతోడనే యుంటివి కాదా?
శ్రీ—ఊ.
దేవ—మీశిష్యుఁడు మమ్ములఁ జూచినట్లు నే ననుకొంటిని.
విప్ర—శ్రీనివాసా! చూచితివా?
శ్రీ—చూచితిని.
విప్ర—అప్పుడేల చెప్పలేదు?

శ్రీ—దేవరవారియొద్ద విష్ణుగాథామహాత్మ్యమును నేర్చుకొన వచ్చిన వాఁడను గాని దేవరకు వేశ్యాగాథాకలాపమును బోధించుటకై వచ్చియుండక పోవుటచేత—

విప్ర—ఇఁక నెక్కడివేశ్యయోయి! ఆ వేశ్యాజన్మమే పోయినది! తత్సంసార్గముతే నశించినది. ఇది యొకపరిశుద్ధతత్త్వము.

దేవ—సాష్టాంగపడినను దేవరవా రాశీర్వదింప కుండుటచేతను— మావంకఁజూడనైనఁ జూడకపోవుటచేతను—
విప్ర—క్షమించవలయును.

దేవ—దేవరమనము శ్రీరంగేశ్వరపుష్పమాలాకైంకర్యసంకలితమైనపుడు దేవర కన్యవస్తువు కనఁబడునా? నన్నుఁ జూడనిభక్తాగ్రగణ్యులు నాసేవ నంగీకరించి నన్నుఁ గృతార్థను జేయ రని మహావిచార మొంది, మతిలేక, మెచ్చుటకిఁ బోవుటకును గతియు దిక్కును లేక యేమిచేయుటకుఁ దోఁచక, శ్రీరంగక్షేత్రమంతయుఁ దిరిగి తిరిగి పరమార్తిచే నేడ్చి యేడ్చి, నిన్న రాత్రి రెండుయామములకుఁ గావేరిలో దిగి ప్రాణత్యాగమును జేయుటకై తత్తీరమును జేరితిని.

విప్ర—రంగరంగరంగా! ఎంతమాట వింటిని!
శ్రీ—(తనలో) ఏదీ? జరిగినది కాదు.

విప్ర—కరచరణాద్యవయవవిశిష్టమగునిట్టిరూపమున నుంటచేతనే యాత్మకు మోక్షోపాయము కలిగినది. ఆత్మ తరించునది దేహము చేతనే. రంగరంగా యని స్మరించుటకు నో రుంటచేతనే, రంగాలయమునకుఁ బరుగులిడుటకుఁ గాళు లుంటచేతనే రంగని దర్శించుటకుఁ గన్ను లుంటచేతనే, రంగని బూలఁ బూజసేయుటకుఁ జేతు లుంటచేతనే కదా మన యాత్మలకు రంగభక్తి కుదిరినది. అవయవరహితమును రూపశూన్య మైనయాత్మ రంగని సేవించు టెట్లు? సేవించిన నది యొక సంతుష్టికరమగు సేవగనుండునా? గట్టిగ వదలకుండ రంగనికాళులు పట్టుకొన వలయును. నోరార్చుకొనిపోవునట్లు రంగనామము స్మరింప వలయును. అది సంపూర్ణమగు సేవ. అది సంతుష్టికర మగు కైంకర్యము.

శ్రీ—(తనలో) దీనికే జబర్దస్తీభక్తి యని పేరు.

విప్ర—నామనసులోనియభిప్రాయమును నీకుఁ జెప్పెదను వినుము. నాకు మోక్షమం దైన నంత యపేక్ష లేదు. ఎన్నిజన్మము లయినఁ దనివి దీఱకుండ నొక్కరీతిగ రంగకైంకర్యమును జేయుటయే నాకుఁ గావలసినఫలము. సరి. సరి. దీని కేమి? తరువాత నేమి జరిగెను.

దేవ—అప్పు డింక జనసమ్మర్దముగా నుండుటచే గొంతసేపు తాళి యుండవలయు నని తత్తీరమునఁ గూరుచుండ నెందుచేతనో కన్నులకట్టి మబ్బు దగుల సొమ్మసిల్లితిని.

శ్రీ—(తనలో) త్రాగుటచేత—

విప్ర—సెబాస్! రంగఁడు నీప్రయత్నమును గొనసాగనిచ్చునా!

శ్రీ—ఎవనిగొంతుఁ గోయుట కట్టిపెట్టి యుంచెనో!

దేవ—అంతట నిద్రావస్థలో—

శ్రీ—తిరిగి స్వప్నమా! ఇదివఱ కాచార్యపురుషునివంతు తీఱినది. ఇఁక రంగనిదికాఁబోలు! వేశ్యానునయమునకు భగవంతుఁడు భాగవతోత్తము లెంతచవుక యయిపోయినారు!

విప్ర—అదియే భగవంతునియం దున్న విశేషము ఆశ్రితార్తిసులభుఁడు. గజేంద్రాళ్వారులు తిరుపణిసత్తి సేయ, నిత్యసూరు లాశ్చర్యపడునట్లు స్వామి పరమపదమునుండి వేంచేసి మకరి కాదంతవ్రణబాధితమగు భక్తునిపాదమును శ్రీదేవీకపోలఫల కలాలనశీల మగు తనవక్షోహస్తమున నొత్తి ధన్యాత్మునిఁ జేసినయాభక్తవత్సలునికంటె—అపరమపురుషునికంటె—ఆచక్రవర్తితిరుమగనారుకంటె— ఆజగదాధారునికంటె—నాకణ్ణను కంటె సులభుఁ డెవఁడు? ఆపదల కడ్డుపడువాఁ డెవఁడు? రక్షించువాఁ డెవఁడు? అజ్ఞానహరుఁ డెవ్వఁడు? నిత్యానందప్రదాత యెవ్వఁడు? రంగరంగరంగా! (అఱచును.)

దేవ—ఎవరో వచ్చి నన్ను శ్రీరంగేశ్వరునియాలయములోనికిఁ దీసికొనిపోయినారు. "రంగరంగా! విప్రనారాయణమూర్తిని సేవింపవచ్చి యాతనిచేఁ దిరస్కరింపఁబడి నీపాదములే గతియని నమ్మివచ్చితి" నని పెద్దకేకలు పెట్టి యేడ్చితిని.

శ్రీ—ఇదివఱ కెవరో వచ్చి తీసికొనిపోయి రని చెప్పియుండి యిప్పుడు నీయంతట నీవే యాలయమునకు వెళ్ళినట్లు చెప్పుచున్నావు.

విప్ర—అది యొకతప్పు కాదు. కానిమ్ము.

దేవ—"తెల్లవారినపిమ్మట మాలాకైంకర్యమునకై వచ్చువిప్రనారాయణుని మేము మందలింతుము. నీవు పోయి యాతనినే సేవింపుము" అని స్వామి గంభీరవాక్యములఁ బ్రసాదించినట్లుండ నదరిపడి మేల్కాంచితిని.

విప్ర—రంగరంగరంగా! అయ్యోయ్యో! రంగరంగరంగా! ఇంక నేము న్నది! రంగరంగరంగా! ఇంతులకా మోసము ముసుచుకొం టివి! ఇందులకా యప్రసన్నముఖుఁడవై యుంటివి! ఇదిగో! లెంపలు వైచుకొనుచున్నాను. అట్లుచేయుము! రంగరంగరంగా! క్షమింపుము. సర్వాపరాధిని క్షమింపుము. భక్తశిఖామణి! నన్ను మందలింతు నని స్వామి సెల విచ్చెను గాదా! సెల విచ్చెనుగాదా! సెలవిచ్చెనుగాదా!

దేవ—ఏమి? అట్లు సంభ్రమపడెద రేమి? నావలన నేమైన తప్పు గలిగెనా?

విప్ర—నీవలనఁ గాదు యీపిర్భాగ్యునివలన—ఈయక్షిశూన్యునివ లన—ఈమత్తుని వలన—ఈమంచుని వలన—ఈదురహంకా రునివలన—

శ్రీ—అట్లు దూషించుకొందు రేల? శ్రీరంగదర్శనతత్పరతను మీనే త్రములుండి, శ్రీరంగదేవాలయఘంటాంకారనాదశ్రవణతత్ప రతను మీకర్ణములుండి, సాసురపఠనావేగమున మీజిహ్వ యుండి, భక్త్యావేశమున నాత్మయుండి దేహస్మృతియె లేన ట్లులుండిన మీగీమెను గాంచి, యానందించి, యాశీర్వదించి, ప్రసంగించి, యుపదేశించి, కృతార్థ నానిముసమునసే చేయలే దని శ్రీరంగమూర్తికి మీపైఁ గోపము వచ్చిన దనుకొనుట కంటె నసందర్భమైనవాక్యము సృష్ట్యాది యిప్పటివఱకుఁ గలిగి యుండదని నాయభిప్రాయము. అందులో శ్రీరంగమూర్తియే యట్లు సాయించుట తవ దైవత్వమును దాను దగ్ధముచేసికొ నుట గాని మఱియొకటియా?

విప్ర—రంగరంగరంగా! ఎట్టిమాటలాడుచున్నావు! శ్రీనివాసా! నీకుఁ దెలియదు. విష్ణుతిరస్కారముకంటె విష్ణుభక్తతిరస్కారము

మహాపాపప్రపద మోయి! అట్టిమహాపాపము నామెడకుఁజుట్టు కొనినది. రంగరంగా! రంగా! ఎట్టు లుద్ధరింతువో! ప్రసన్ను రాలా! నన్ను మందలింతునని స్వామి యానతిచ్చెను గాదా? ఆనతిచ్చెను గాదా? ఆనతిచ్చెను గాదా?

దేవ—మహాత్మా! నేను శాంతినొంద దేవరయొద్దకువచ్చి తమకుఁ దొందర యిచ్చుచుంటినా? నే నేమైనఁ దప్పాడితినా?

విప్ర—నీ వాడినవి వేదాక్షరములు! నీవు మహాత్మురాలవు. దైవసా క్షాత్కారము గలదానవు. నీతో భగవంతుఁడు సెల విచ్చి నట్టు నన్నీయుదయమున గాతఁడు మందలించినాఁడు.

దేవ—ఎట్లు! ఎట్లు!

శ్రీ—(తనలో) ఇదివఱకు విననట్లే! ఎఱుఁగనట్లే! నిన్నయుదయము నుండియు నీముందఱ ముముక్షు తథాస్తుదేవతవలెఁ గనఁబడకుండ సమీపమున నాశ్రయించుకొని తిరుగుచునే యున్నదేమో?

విప్ర—నా కాతఁడీయుదయమునఁ బ్రసన్నుఁడు కానేలేదు. ఆతని మొగము వికాసవంతముగనే లేదు. మందహాసపూర్ణముగ నుండుటకు మాఱుగ ధుమధుమ లాడుచున్నది. నాకింతకంటె నేమున్నది నాబ్రదుకున కింతకంటె లోపమేమి? నాదుఃఖ మున కింతకంటె సంధియేమి? నానేత్రముల కింతకంటె మంట యేమి? నామహాపాపమున కింతకంటె దుష్టఫల మేమి? నాయాత్మ కింతకంటె శల్యమేమి? మందలింతు నని యాజ్ఞ యిచ్చెను. మందలించినాఁడు. నిన్ను నాయొద్దకుఁ జేర్చుకొంటిని. ఇఁక నామహాత్ముఁడు నాకుఁ బ్రసన్నుఁడు గాకుండునా! అతిసులభుఁడే! ఆశ్రితదోషభోగ్యత్వగుణసంపన్నుఁడే! అమిత కరుణాపరిపూర్ణుఁడే! అట్టి శ్రీరంగమూర్తి నాకింకఁ బ్రస న్నుఁడు గాకుండునా? అగును. నా తప్పేదియో తెలిసినది.

అందులకాశీక్షమైనది. నామనస్సు నిర్విచారమైనది. రంగరంగ రంగా! రక్షించితివి! ఇదిగో నీవు నాయొద్దకుఁబంపినభక్తురాలు. ఈమెతో మహానందమున నింక, గాలక్షేపము చేసెదను. ఓరంగదాసురాలా! నీమూలమున నేఁ గృతార్థుఁడ నైతిని.

దేవ—దేవరవారిపాదమూల మాశ్రయించి సఫలమనోరథను గావచ్చిననాతో మీ రిట్టు లానతీయఁ దగునా! దేవరకు శిష్యురాలను. సేవకురాలను. మీపాదముల నొత్తుదును. మీవస్త్రముల నుదుకుదును. మీపూలమొక్కలకు నీళ్ళు తోడుదును, మీరు రంగని కర్పించు పూలదండలను నేను గ్రుత్తును.

విప్ర—అదినే నంగీకరింపను. నా కీచేతు లేల? రంగఁడు ధరింపఁదగిన పూలమాలలు నేనే గ్రుచ్చనియెడల నాచేతు లేల కాల్పనా! మాలాకారు లగుభక్తు లెందఱో తఱించిరని విని నే నిట్టిదాస్యముచే నాతపస్సును బవిత్రముగఁ జేసికొనుచున్నాను.

దేవ—అటులైన శోధింప. నేను విప్రపక్షశాలను సమ్మార్జనము చేసెదను. అలికెదను ముగ్గు పెట్టెదను—

శ్రీ—ఒకటేమి? పసనమాట యేమి? ఈశు వారు చేయుచున్న పనులను జేయ నిశ్చయించుకొనుఁ డిప్పు.

విప్ర—శ్రీనివాసా! నీకుఁ గొంతదేహశ్రమము తగ్గునని సంతోషపడుచున్నావా?

శ్రీ—దేహశ్రమమున కేమి కాని హృదయశ్రమము ద్విగుణమైనది.

విప్ర—ఎందుచేత?

శ్రీ—భక్తిరాజ్యచిక్కుడుతీఁగెవలె నొంటరిగ నే యెుకఁగఁదగినది. అడియేను వచ్చినపిదపనే దేవరభక్తిసాంగత్యమున కేమిలోపము గలిగెనో యని నేను విచారించుచుంటిని. అందుపై వన్నెలు చిన్నెలు గలయీయామె యొకతె దాపరించినది. సర్వసంగపరి

త్యాగు లగు దేవరకు సంసారవృద్ధి యగుచున్నది. ఇంక నెంత వృద్ధియగునో యని నే నేడ్చుచున్నాను.

విప్ర—సంసారవృద్ధి యెట్లగును? సున్న లెన్ని గూడిన నొకటి యగునా? ఈమె రంగనియాజ్ఞపై నిట్లు వేంచేసినది. మనయిష్ట మేమున్నది?

దేవ—దేవా! మీకిష్టము లేనియెడల నే నెచ్చటికైనఁ బోవుదును. నిర్బంధ మేల?

విప్రి—రంగరంగరంగా! ఎంతమాట నాడితివి! నీవుమహాభక్తురాలవు. నీసాంగత్యమునకంటె నాకుఁ గావలసినదేమి? అందుపైఁ బరమ ప్రసన్న శేఖరులగు భక్తిసారభగవానునిచే నిటకుఁ బంపఁబడితివి.

దేవ—దేవరదాసినైన నే నిచ్చట నుండుట మీ కిష్టమేకద!

విప్ర—అడియేని కది మహాభాగ్యము.

శ్రీ—(తనలో) రంగరంగరంగా!

దేవ—మీభుక్తశేష మేమైన నున్న నది మీశిష్యునిచేఁ గుక్కకు విదిర్చినట్లు వేయించుఁడు. ఈబొందిలోఁ బ్రాణములున్నంతవఱకు శ్రీరంగదేవకైంకర్యము, దేవరకైంకర్యము చేసికొనుచు నుండెదను.

విప్రి—రంగరంగరంగా! అట్లు లాడఁ దగునా?

శ్రీ—అట్లు లాడుట తగదు కావున దేవరయారగించుభిక్షాన్న మీమె చేతనే మాధుకర మెత్తించి తెప్పించఁ దగును.

విప్రి—అదెందులకు? నేనే పోయెదను. లేనియెడల నీవు పోయి తేఁగల్గును.

శ్రీ—దేవరకు వర్ణవిభాగముతోఁ బనిలేదు. లింగభేదముతో నంతకంటెఁ బనిలేనప్పు డామె తెచ్చిన బాధ యేమున్నది?

విప్ర—ఎందులకోయి! అట్టి యగత్యము లేదు.

శ్రీ—(తనలో)

సీ. విప్రాంత్యజులలోన ♦ భేద మేమనఁ గాని
పంచమునితోడ సా ♦ పడఁగ లేఁడు
తరుణీపురుషు లొక్క ♦ తత్త్వ మౌననుఁ గాని
యింతి వీథిఁ పడ స ♦ హింపలేఁడు
వేదముల్ చలిమంట ♦ వేయ నౌననుఁ గాని
తండ్రిశ్రాద్ధము సమం ♦ త్రముగఁ జేయు
సత్యవర్తనమే ప్ర ♦ శస్తమౌనను గాని
పలికిన ట్లాచరిం ♦ పంగ లేఁడు

గీ. తనకుడియెడమచేతులఁ ♦ దనగునట్టి
భేదమే తీర్చుకోలేని ♦ వెట్టినరుఁడు
లింగవర్ణభేదములు మా ♦ ర్పఁగఁ గలఁడె?
పొల్లుకేకల సృష్టి ని ♦ ర్మూల మగునె?

గీ. బ్రహ్మసృష్టిలో భేదమే ♦ ప్రాతిపదిక
వర్ణభేదదులు మఱొక ♦ ప్రబలభేద
మెంచి యొకనిపై నొకఁ డేచి ♦ యెగయుచుండు
భేదశూన్యముగ బ్రదుకె ♦ లేదు గాదె?

గీ. కుక్కగొడుగులవలెఁ బుట్టి ♦ గ్రుంకుమనము
ప్రాక్తనప్రకృతిగతిప్ర ♦ వాహ మడ్డు
పఱుతుమే? బుద్బుదము లట్లు ♦ పైని నూఁగి
యెటనొ టప్పనకుండఁ బే ♦ లుటయె కాక.

(ప్రకాశముగ) స్వామీ! అట్లేమోయస్థిమితముగనున్నా రేమి?

విప్ర—నా కిపుడు మనసు నిర్మలముగ నున్నది. లోపలినుండి యేది యో సముద్రతరంగములవలెఁ బొంగుచున్నట్లున్నది. ఒడలు

జలజల లాడుచున్నది. పులకాంకురమగుచున్నది. రంగ రంగ రంగా! ప్రసన్నుఁడవైతివి. మీరందఱు నాతోఁ బాడుఁడు నాతోఁ దాండవింపుడు. రంగరంగరంగా! రంగరంగరంగా!

దేవ—(తనలో) భక్త్యావేశ మాహికజ్వరమువలె దినమున కొకసారి యో రెండుసారులో తగిలి విడుచునుగాఁబోలు!

కాంభోజిరాగము—ఆదితాళము

విప్ర—నీరదలలితాంగ శ్రీరంగా! ♦ నిఖిలపాపవిభంగ ॥నీ॥
సారహీనం బైనయీసం ♦ సారమందునఁ జిక్కి—నీపద
నీరజంబుల భక్తిఁ గొల్వఁగ ♦ నెరక చెడిపోతిరంగా! ॥నీ॥

దేవ—(తనలో) ఇఁక ముందది జరుగవలయును.

విప్ర—సుందరం బగుఫాలతలమందు ♦ శోభిల్లెడుచిఱుకురు
లందముగ నిరుపాయ లందగను
చెందొవ న్నిందింపఁగం దగు ♦ చందమున దిరు లేఖఁదీర్చిన
చందమామనుబోలునీమొగ♦మెందులకుఁజూపింపకుందువు ॥నీ॥

దేవ—(తనలో) ఈమొగము నామొగమా? రంగనిమొగమా?

విప్ర—(గట్టిగ తాండవించి) రంగరంగరంగా! రంగా!
(పెద్దకేకలువైచి నేలఁబడును)

శ్రీ—ఆహా! ఆహా! భక్త్యధికతచేఁ గాఁబోలు మహాత్ముఁడు మూర్ఛ నొందినాఁడు.

దేవ—(ఆతని దనతొడపై నుంచుకొని పైఁట చెఱఁగుతో విసరును.)
(తనలో) ఇట్టియవస్థనే నేను గోరితిని. స్త్రీస్పర్శచే నేమైనమార్పుకలుగునేమో?(తెలయుఁజెక్కులువక్షమునునిమురు చున్నది)

శ్రీ—నీవెందుల కీతని స్పృశించితివి? నీవటు పొమ్ము. లే. లే.

దేవ—గురుదేహసంరక్షణము శిష్యునిదని యీతఁడిదివఱకు బోధించినయంశమును మఱచితివా?

శ్రీ—శిష్యునిదని చెప్పినాఁడా? శిష్యురాలి దని చెప్పినాఁడా?
దేవ—భక్తునిఁగూర్చి లింగభేదము చూడఁదగ దని యాతఁ డుపన్యసింపలేదా?

శ్రీ—భక్తునిఁగూర్చి యని చెప్పెనా? శిష్యునిఁగూర్చి యని చెప్పెనా!
దేవ—నేనిటకు భక్తి నభ్యసించుటకే కదా వచ్చితిని!
శ్రీ—నీవభ్యసించినిశ్చలభక్తురాలవై నప్పుడుచూచుకొనవచ్చును. లే! ఇప్పుడు లే! అదిగో! ఆదిక్కుమాలినపైఁటచెఱఁగుతో విసరుచున్నా వేమి? ఆఁగు! నాప్రారబ్ధము. ఆగాలి నాకుఁగూడఁదగులుచున్నది. (విప్రనారాయణునిచెవిలో) రంగరంగరంగా! రంగా!
విప్ర—(లేచి) ఏఁడీ? కావేరిరంగఁ డేఁడీ! ఏఁడీ కస్తూరిరంగఁడు! ఏఁడీ శృంగారరంగఁడు! ఏఁడీ! వైభోగరంగఁడు! ఏఁడీ! నాయొయ్యారిరంగఁ డేఁడీ! రంగరంగరంగా! (పడఁబోవును.)
శ్రీ—(పట్టుకొని) దేవా! తమ కొడలు తిరుగు చున్నది. పర్ణశాలకు దయచేయవలయును.
విప్ర—పర్ణశాల కేల? నన్నుఁ బట్టుకొని శ్రీరంగాలయమునకుఁ దీసికొనిపొమ్ము! అచ్చట నాదివ్యమూర్తిని, నాముద్దులరంగని, యొకసారి సేవింతును.
శ్రీ—మహాభాగ్యము! దేవర దయచేయుదురుగాక!
దేవ—నేనుఁగూడ వచ్చెదను.
శ్రీ—వలదు. నీవు పర్ణశాలకుఁబొమ్ము. నిన్నట మేముగలిసికొందుము.
దేవ—సరే!

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీ

విప్రనారాయణ చరిత్రము

తృతీయాంకము

(ప్రదేశము—విప్రనారాయణుని పుష్పారామము)

(ప్రవేశము—దేవదేవి)

దేవ—ఆహా! పాపకాలము! వేశ్యయింటిచుట్టు శృంగార వేషములతో విటులు దిరుగవలసి యుండ, వేశ్య నైన నేనే సన్యాసినీ వేషమున విటుని సంపాదించుకొనుట కిల్లలాడవలసి వచ్చినది. ధనలాభ మును గోరి యీతనికొఱకు దేవులాడుట లేదు ఆతఁ డిచ్చున దేమి? సాలగ్రామతీర్థము! పోనీ! చక్కఁదనము చూచి యీతని కొఱ కేడ్చు చుంటినేమో యన నట్టిరూపలావణ్యాదు లచట పూర్ణానుస్వారములు! వేశ్యావృత్తికి స్త్రీప్రకృతికిఁ గూడ నన ర్హమైనపని సేయుచుంటిని. మాయక్కచే నెప్పుడో దాస్యము చేయించుకొనఁ దలంచి, యిప్పు డీబాపనయ్య కది యిది యన రాని కైంకర్యము సేయుచున్నాను. ఆతనికి బానిసనై యుంటిని కడుపు నిండినయన్నమునకు మొగము వాచి, యొడిలునిండిన గుడ్డకు మొగము వాచి యుంటిని. లోనఁ గడుపు మండుచుం డఁగఁ బైకి మహానందమున రంగనామస్మరణము చేయువల యును. కాళ్ళువిఱుగఁ దాండవములు! నోరు నొప్పులువెట్టఁ

పాటలు! చెవులుతడకలుగట్టుదాళపు దెబ్బలు! ఇంతకుమేళ ములో ముక్కాకలుదీరినదాన నగుటచేయిూఘాటికింక నిలువఁ బడినాను, అయినను మిక్కిలి శ్రమముగనున్నది. లోపలవిటా కర్షణవృత్తి, పైకివిష్ణుభక్తి! లోపల నింద్రియ సమ్మర్దనోత్కం ఠత, పైకిభాగవతోత్తమత! లోపల సంగమాంఛాపాటవము- పైకి సన్యాసినీస్వరూపము! లోపలఁ గ్రీడామందిరావాసాభి సంధి—పైకి శ్రీరంగాలయ సందర్శనసమూహాలత! లోపల భక్తుని బాదదాసునిగఁ జేసికొనుకోరిక-పైకి భక్తునిపాదము లకుఁ బ్రణామము! లోపలననంగమంత్రజపము-పైకి నష్టాక్షరీ మంత్రజపము! లోపల దలఁపులోదొంగతనము-పైకి మాటలో రంగనామము! ఇట్టిస్వరూపము నిట్లు వెల్లడించుచున్నాను. లేనిప్రేమములు వెల్లడించుట, రానియేమపు లేద్చుట; కలుగని కోపములు గనఁబఱచుట, లేనివినయములు తెచ్చుకొనుట, మొదలగు మదనమహేంద్రజాలవిద్యలలో విజయప్రతిష్ఠఁ గొనినదానను గనుక యింతవఱకు దూసిపోకుండ నిలచితిని. అయినను మిక్కిలిశ్రమముగనున్నది. ఎంతశ్రమపడిననుదుదకు సాధింపఁగల నను నాస యున్న నంతబాధలేదు. అధైర్యమను మాటయే యెన్నఁడెఱుగనినాకే యిట్లున్నది. నేనిట ప్రవే శించి మైదుమాసములు దాఁటినది అనేకపర్యాయము లతని దేహముతో నాదేహమును దగులనిచ్చితిని. గిలిగింతలు పెట్టి తిని. జుట్టు దువ్వితిని. పూలుముడిచితిని. దేహమునకుగంధము పూసితిని. కాళ్ళకు గజ్జెలుకట్టితిని. చిత్రచిత్రనృత్యములనువంక నెన్నిమాఱులోకౌఁగలించితిని. మోము మోమునఁ జేర్చితిని. పాదము లొత్తితిని. ఉహూహ్హూ! కరుగలేదు. కదలలేదు. మెదలలేదు. అదరిపడలేదు. టొంకలేదు. ఊఁహూ. హ్హూ!ఒడలు

జిల్లులు ఘనట్లు యినఁ గనఁబడలేదు. రోమాంచనమైనఁ గలుగ లేదు. జాతిబొమ్మ! మంచుగడ్డ! ఉక్కుతునక! వజ్రఫలకము! ఛీఛీ! ఆఁడుదాని కక్కఱకురానిమగవానితనువేల? ఈ నిర్భాగ్యుని కట్టె యంత్యావస్థాగ్నిదీప్తికే కాని యనంగాగ్నిదీప్తి కక్కఱకు రాదు.

(నేపథ్యమున, రంగరంగరంగా! రంగ! అంతమాట వలదు.

దే—అరుగో! గురుశిష్యులిద్దఱుఁ గూడ వచ్చుచున్నారు. నేనీమాలతీలతచాటున నుండి వారేమనుకొనెదరో వినెదను.

(విప్రనారాయణుఁడు శ్రీనివాసుఁడు ప్రవేశింతురు.)

శ్రీ—అలాగునఁ జెప్పుమని యిదివఱకుఁ జెప్పిరి కాదా? ఇప్పు డంత మాట వలదందు రేల?

విప్ర—(సందేహముగ) ఊఁ—ఊఁ—సరే—చె—ప్పు—చూడు— చెప్పిన బాధ యేమున్నది?

శ్రీ—బాధయా? బ్రదుకుదుము. పరువు దక్కించుకొందుము. భక్తి నిలుపుకొందుము.

విప్ర—ఆభయ మేమియు లేదు! అందుచేత నేనట్లు చెప్పుమనుటలేదు.

శ్రీ—చిత్తము. పోయి చెప్పెదను.

విప్ర—చూడు! ఈదినమునననే యను మాట యేమి? ఇంతలోఁ దొందర యేమి? రేపు చెప్పవచ్చును.

శ్రీ—అట్లు కాదు. క్షమింపవలయును. తలఁచుకొనినది శీఘ్రముగనైన మంచిది. పోయెదను. సెలవిండు.

విప్ర—చూడు! సాయంకాలమునఁ జెప్పుదువుకాని యిటురా!

శ్రీ—నేను రాజాలనందులకు దేవర క్షమింపవలయును. ఇంతకాలము నకు మీనోటివెంట నామాత్రపుమాట వచ్చినది. పోవుచున్నాను.

విప్ర—ఉండు. ఇప్పుడే చెప్పక తప్ప దనుచున్నావు కాన—విను—మెల్లగ—మృదువాక్యములతో—మనసు నొచ్చకుండ—జాగ్రత్తగా—చెప్పవలయును. ఆమె బహుసుకుమారి సుమా!

శ్రీ—భవబాధాపరిత్యాగిని యగుభక్తురాలు కాదా?

విప్ర—కాదంటినా! ఆమాట యిప్పుడెందులకు! నేను జెప్పినట్లు కాకుండ—నామనసులోని యభిప్రాయ మది యైయుండునని నీ వూహించినట్లుగ—తెలిసినదా?

శ్రీ—తెలిసినది కాని—మీయాజ్ఞ యని చెప్పునెడల పని జరుగును గాని నాయూహ యని చెప్పినయెడల ఛీ! ఛీ! యనును.

విప్ర—అయ్యయ్యో! ఆమె యట్టికఠినోక్తు లెన్నడైనఁ బలుకునా? పరమమృదులవాణీమనోహర కాదా?

శ్రీ—మహాత్మా! రంగనామముకంటె మృదుమధుర మైనవాణిలేదని సెలవిచ్చితిరికాదా? దానికంటె మృదుల మని మీ యభిప్రాయమా!

విప్ర—రంగ రంగ రంగా! ఎంతమాట నాడితివి! రంగ రంగా! (చెంపలు వైచుకొనును.) సరే పొమ్ము.

శ్రీ—పోనిచ్చినయెడల నీసరికిఁ దిరిగి వచ్చియుందును. (పోవును.)

దేవ—(తనలో) ఏదియో నాకుఁ గొంతబాధ నిచ్చెడుమాటను జెప్ప వచ్చుచున్నాఁడు. ఈశిష్యునిబలాత్కార మెక్కువగ నున్నది. కానీ! సరసశృంగారలీలాలాపధళధళాయితరూపసౌభాగ్యము వదలినది కదా! తస్కరవిరాగిని వేషము వచ్చినదికదా! మహారాజులను మంచపుఁగోళ్ళకుఁ గట్టించుమహిమనుమున్ననఁగల సినది కదా! పరమదరిద్రకురూపనపుంసకాధమాధముఁ డగు బాపనపంద వెంట 'మగఁడో మగఁడో' యనియఱచుచుఁ బ్రాఁకు లాడిననైన నతఁడు నన్నుఁ గోఁగంటనైనఁ జూడనట్టి దురవస్థ

ప్రాప్త మైనదికదా! ఇంతకంటె నైచ్య మేమి కాఁగలదు? వచ్చునెడల రానీ! నైచ్యము భక్తికి మంచిదే కాదా? దొంగభక్తి పోయి సహజమైనభక్తి కుదిరినయెడల నదృష్ట వంతురాలనే! లేదా యజ్ఞోపవీతమును మెలికవైచి భర్తను వేశ్యావీథి కీడ్చి తెచ్చి మేళములో నా వెనుక నీతని తాళపు హంగునకై పెట్టి యింతటినుండి సానులమేళములో శ్రీవైష్ణవులు చిప్పతాళపుహంగుఁ జేయవచ్చునను సదాచారమును స్థాపించి శాశ్వతకీర్తి నైనఁ బొందుదును.
(నేపథ్యమున) దేవదేవీ! దేవదేవీ!

దేవ—శ్రీనివాసుఁడు పిలుచుచున్నాఁడు. నేనిప్పుడు లోనికిఁ బోయి యీ సారి పిలిచినపుడు కానఁబడుదును. పోవును.

శ్రీ—(ప్రవేశించి) దేవదేవీ! దేవదేవీ!

(నేపథ్యమున) శ్రీనివాసా!

శ్రీ—ఆఁ! ఇచ్చటకు రమ్ము.
దేవ—ఎందులకు?
శ్రీ—ఎందులకో వినుటకే-
దేవ—(ప్రవేశించి) ఏదీ? వినఁ దలచితిని. శీఘ్రముగఁ జెప్పుము.
శ్రీ—శీఘ్రముగఁ జెప్పుటకది మంచిమాట కాదని సంకోచించుచుంటిని.

దేవ—నీవు సంకోచింప నక్కఱలేదు. నేను గీడును సంకల్పించుకొనియే యిల్లు వదలి యిటఁ జేరితిని.
శ్రీ—ఆఁ! ఆఁ! నీవు సంకల్పించుకొనిన కీడేమి?
దేవ—ఆత్మహత్య! అది సాగినది కాదు. అంతవఱకు సిద్ధపడియున్న దానికి నీకీడుమాట లెక్కయేమి?
శ్రీ—నీ విటకు వచ్చి యైదుమాసములు దాఁటినది, కాఁబోలు నేమి?

దేవ—అయిన నేమి?

శ్రీ—పాపము! నేటితో నీకు గురుసేవఋణము తీఱిపోయినది.

దేవ—రంగ రంగా! గురువులవారాకస్మికముగఁ బరమపదించినారా?

శ్రీ—(చెవులుమూసికొని) పాపము శాంతించునుగాక!

దేవ—లేక భ్రష్టు లైరా?

శ్రీ—నీవింక నిచ్చట నుండిన నేమగునో కాని, నిన్నిటనుండి మఱి యెక్కడకైనఁ బొమ్మనినారు.

విప్ర—(తనలో) పాపము! వెడలిపోవును గాంబోలు! అయిన మాస ములనుండి రంగనామస్మరణమున, రంగగానామృతపానమును, రంగ భక్తిపేరితతాండవమున నెంతయో తత్పరుఁడై యున్నది. ఛీ! ఛీ! పుట్టిననాఁటనుండి పోషించి భక్తినొసఁగినరంగనికంటె నాకుఁ దో డెవ్వఁడు? రంగనికంటె దిక్కెవ్వఁడు? రంగ రంగ రంగా! (లెంపలు వైచుకొనును)

శ్రీ— మాట లాడ వేమి? అది గుర్వాజ్ఞ గావున నెంత శీఘ్రముగఁ బోయిన నంతవిధేయతఁ గనఁబఱచినదాన వగుదువు.

దేవ—నాకుఁ బరమసంతాపకర మగు వార్తను జెప్పితివి. (తనలో) ఇదినాకు నిశ్చయముగ సంతోషకరమగువార్త. నామనోరథ మిఁక నెఱవేఱఁగలదు. ఇప్పటికి నేను స్త్రీనస యాతనికిఁ దెలి సినది. నా స్త్రీత్వప్రభావ మిప్పటికి బ్రహ్మరంధ్రమున కెక్కినది. నే నదివఱకు వెల్లడించిన శృంగారభావచేష్ట లిప్పటికి జీర్ణమై రక్తమునఁ గలిసి ప్రవహించు చున్నవి. మోటమొండితత్వ మునకావున నింతయాలస్యమైనది. ఇఁక భయములేదు. ఇఁక నొకటి రెండుమోతాదులతో వ్యాధి తిరుగును. ఐహికవ్యాధి కుదిరిన నరుఁడు మంచమునుండి దిగును. అప్రాపంచికవ్యాధి తైన భక్తిరోగము నశించినవాఁడు మంచ మెక్కును. ఇది

మాత్రమే భేదము. కాని రోగము కుదురుటమాత్రము నిశ్చయము. ప్రకాశముగా, శ్రీనివాసా! నేను బోయెదను గాని పొమ్మనుటకు గురువులవారికిఁ గారణమేమి?

శ్రీ—కారణమునుగూర్చి నాతో నాతఁడు చెప్పియుండలేదు.

దేవ—నీ వేల యడుగక పోయితివి?

శ్రీ—నీవు నన్నడుగుదు వని తెలియక.

దేవ—నాకుఁ జెప్పకపోయిన నీకైనఁ దెలిసియుండ నక్కఱలేదా?

శ్రీ—పొమ్మనువాఁడాతఁడు; పోవుదానవు నీవు. నడుమ కారణజ్ఞానముతో నాకుఁ బ్రయోజన మేమి?

దేవ—అయినను గారణ మేదని నీ వూహించితివి?

శ్రీ—ఇదివఱ కూహించి యుండలేదు

దేవ—ఇప్పుడు యోజింపగలవా?

శ్రీ—ఏమున్నది? ఇట నీ వుండుట కిష్టత లేకపోవుటచేత-

దేవ—ఏల?

విప్ర—(తనలో) పొమ్మనుట నాకంతయిష్టమే కాదు. శ్రీనివాసుని ప్రోత్సాహ మెక్కువయైనది. ఆమెవలనఁ దప్పేమియుఁ గానబడదు. నిశ్చలభక్తియుక్తురాలు! అది రంగనామస్మరణముఁ జేయ వీణ మీటునట్లుగ నుండునది. అది యేమోకాని— కొలది దినములనుండి-నాకు—ఒకవిధమైయ స్తిమితత—అభూతపూర్వ మైనయొకయుత్సాహము—విచారపూర్వక మైన దీర్ఘాలోచన మొకపుడు—రేలఁ దలచుగ సదా శూన్యత— మనసు మఱియొకదారిని బోవుచున్న దేమో యను వెఱ్ఱిభ్రమము-అంతలో నేద్విగుణీకృతభక్తిప్రబోధితగాఢతాండవ ప్రారంభము—తాండవించుచుండఁగనే యంతలో పరాకు—ఏదో పోయినట్లు వెదకుకొను బుద్ధి—చూపుల కొకవిధ మగు చల

నమః—తోట్రుపాటు—నిర్వర్ణింపలేని యొకవిలాసము—
అభిముఖమార్గాభిగమనముగాక—తఱచుపార్శ్వగమనము—
అంతలోనట్టె సంకోచము—ఏదియో వచ్చి యానందింపఁ
జేయుననునొక పెద్దయాస-నాకింక నధోగతియే యని యకా
రణముగ లోనఁ గలిగిన గుబులు-దేహమున కట్టె యట్టెయొ
కపుడుత్కృష్టత-ఒడలు చల్లఁగ నుండియులోనఁ దాపము—
నిష్కారణనిశ్వాసములు— భక్త్యుద్రేకము లేనపుడు కూడ
బాష్పనిష్యందము-మన సేమొ యూఁగినట్లొకపుడు—గిరగిర
తిరిగినట్లొకపుడు—పామువలె నడచినట్లొకపుడు—ఉత్సాహ
మునఁ బొంగినట్లొకపుడు—ఏదియో దాఁటినట్లొకపుడు—
లోనికి దిగిపోవుచున్నట్లొకపుడు—ముడుచుకొని ముడుచు
కొని మూల దాఁగినట్లొకపుడు—నన్ను విడిచి యెక్కడికో
పోయినట్లొకపుడు—గట్టిగఁ బట్టుకొనఁజూచిన కొలది మంచు
గడ్డవలెఁ బట్టు జాఱిపోవునట్లొకపుడు—ఏమి? ఇదియాధియా?
వ్యాధియా? రెండునా? చిరకాలమునుండి కనిపెట్టుకొని కష్ట
నిష్ఠురతల కోర్చిన శ్రీనివాసునిజూడ నేమో యుదాసీనత!—
నిన్నఁగాక మొన్న వచ్చినదేవదేవిని జూడ నేమో యుత్సా
హము! ఇందులకుఁగారణ మేమనుకొనను?

దేవ—శ్రీనివాసా! మాట లాడ వేమి? గురువులవారికి నాపై నిష్టత
లేక పోవుట యేల?

శ్రీ—నీపై మిక్కిలి యిష్ట ముండుటచేతనే నిన్నుఁ బొమ్మనినారు.

దేవ—అదిన్యాయమేనా?

శ్రీ—అభక్తుల కది విరుద్ధము గాని భక్తుల కది న్యాయమే! భక్తుని
కిష్టదార్ఢ్య మొక్క శ్రీరంగఁడు తక్క నేదియు నుండఁగూడదు.
ఇదిగో! నీవుగూడ భక్తురాలవే కదా? నీకీతత్త్వము నేఁ జెప్ప
నేల?

విప్ర—అది యాఁడు దగుటచే నిట్టియనను భూతపూర్వావస్థలు కలిగిన వేమో యని—భ్రమపడి—మనశ్చలనము కాదు—భక్తి సంకోచము కాదు—ప్రాపంచికాభిముఖత కాదు—ఒకటి తలఁచుకొనఁ బోవ రొకటి స్ఫురించుట—అనఁగ—రంగనిఁ దలఁచు కొనఁబోవ భక్తునిపై బుద్ధి పోవుట—రంగనికి—రంగరంగా యనుచుఁ బూలు గ్రుచ్చుచుండ—భక్తురాలి వినయవిధేయతా గురుశుశ్రూషతాసద్గుణసంపత్తిని గూర్చి యకారణముగఁ దలఁపు వచ్చుట—ఒకటియున నేమి? మన సేమో రెండు భాగములైనట్లును—దేహమునకు మును పెఱుఁగని విచిత్రసుఖ మేదియో కలుగుటచేత నీదేహము తత్పూర్వానుభవము నపే క్షించుచున్నదేమో యనుసందేహ మాత్మకుఁ గలుగుట చేత—ఎందులకైన మంచిదని—ఆమె నిశ్చలభక్తురాలు కావున నామె కెక్కడ నుండినను లోపము లేదని—ఇప్పటివఱ కంత బాధ యేదియు లేకున్నను—ముందేది కలుగఁబోవునో యని సందేహించి—కొంచెము దూరముగ నుంచిన సర్వవిధ ముల మంచిదే యని యెంచి—యామెను స్వగ్రామమునకు వేఁచేయఁ బ్రార్థించితి నని చెప్పుమని శ్రీనివాసు నంపితిని. ఈసరి కామెతోఁ జెప్పి యుండును. ఆమె నన్నుఁ గూర్చి యే మనుకొనునో? లోప మేదైన నున్నయెడల నది నాది కాని యామెది కాదు. (ముక్కుమీఁదఁ జేవ్రైచుకొని) రంగ రంగ రంగా!రంగా! రంగనామస్మరణమును నిరభ్యంతరముగఁ జేసి కొనవలయును నను యిచ్చటఁ గూర్చుండి తదితరవిషయముల నన్నియుఁ దలఁచితిని. ఇట్టిమనోవికారమే—ఇట్టి యస్వాధీన చిత్తతయే యిప్పుడు ముఖ్యముగ నాకున్న బాధ. ఇది యెట్లు కలిగినను మాన్పుకొనక తప్పదు. అందులకుఁ బ్రశాంతత—

నిరుపహతస్థలస్థత—కావలసి యున్నవి. శ్రీనివాసుఁ డింతకా లమునుండి యున్నాఁ డనుమాటయే కాని యతనిపాలి యత నిది. అతఁడు నాకు లేనట్లుగనే ప్రవర్తించినాఁడు కాని— యీ భక్తురాలు—భక్త్యుత్కంఠతచేఁ గాఁబోలు!—గురు సేవా మహార్తిచేఁ గాబోలు—నాతో స్మరించి—నాతోఁ బాడి—నాతో నాడి—సర్వోపచారముల నాకుఁ జేసి— యనవరతముఁ గనిపెట్టి యుంటచేతఁ గాఁబోలు—నిట్టివిచి త్రావస్థ కలిగినది. కాన—ఈమెను దూరమున నుంచుట కంటెఁ బ్రస్తుతమున మార్గాంతరము గోచరింపదు. రంగరంగ రంగా! రంగ!

దేవ—నీవు నాతోఁ జెప్పవలసిన దేదియు లేదంటివి కాన నేను బోయి గురువులవారినే యడిగెదను.

శ్రీ—నీ వింక నాయనతోఁ జెప్పుకొనవలసిన దేమున్నది?

దేవ—ఏమియుఁ జెప్పకపోయిన సెలవైనఁ దీసికొనవలదా?

శ్రీ—ఆయన సెలవును మదీయముఖమున నీకుఁ బంపిరి కాదా?

దేవ—నీమొగము సెలవుగా నాకుఁ బని లేదు. నే నిచ్చట నుండుట నీకు మొదటినుండియు నిష్టమున్నదా? నన్ను వదల్చుకొనఁగ నీవే యిట్లు మోసము చేయుచుంటి వేమో?

శ్రీ—నీబాధ నా కేమి యున్నది?

దేవ—గురువులవారి కేమున్నది?

శ్రీ—ఆయన కేదియో భక్షు ముందులచేతనే పొమ్మనినారు.

దేవ—అది స్పష్టపఱచుకొనుటకే గురువులవారిదర్శన మొనర్పవల యును.

శ్రీ—ఆయన నిన్నుఁ దీసికొని రమ్మని నాతో చెప్పియుండలేదు.

దేవ—తీసికొనిరావల దని చెప్పియుండకపోవుటచేత వచ్చెదను.

శ్రీ—అటులైన రమ్మా. నీవు వచ్చితి వని యాయనతోఁ జెప్పువఱకు నీ వాతని యెదుట నిలువక చాటున నుండుము.

దేవ—ఆతని కేదాంగభయ మేమి? నాకిదోబుచ్చియాటలేమి? నడుమ నీసంధాన మేమి?

శ్రీ—ఏమియు లేదు. కూడ రమ్మా.

(ఇద్దఱును విప్రనారాయణునియొద్దకుఁ బోవుదురు)

శ్రీ—నీవీతులసికోట చాటుననుండుము. నేను గురువుగారితో మనవి చేసెదను. మహాత్మా! దేవదేవి యిటకు వచ్చినది.

విప్ర—ఏదీ?

శ్రీ—తులసికోటచాటున నిలువఁబెట్టితిని.

విప్ర—నేఁజెప్పిన యంశమును దానితోఁ జెప్పితివా?

శ్రీ—చెప్పితిని.

విప్ర—ఏ మనెను?

శ్రీ—ఏమున్నది. పోయెద ననెను.

విప్ర—సంతోషపూర్వకముగ నే యనినది కద!

శ్రీ—ఎట్లో యొకట్లనినది.

విప్ర—ఎటులనైన నేమి? పోవుట కావలసినది. సరే! కాని యిప్పుడు దీని నిటకేల తెచ్చితివి?

శ్రీ—ఆమెయే వచ్చినది.

విప్ర—ఏల?

శ్రీ—మీదర్శనముచేసి సెలవుతీసికొనుటకు

విప్ర—సెల విదివఱకే యీయఁబడినది. నాదర్శనముతో నేమి పని యున్నది? నేనొక్కరంగనిదక్క నితరులఁ జూడఁ దలఁచుకొన లేదు. అట్లు దృఢనిశ్చయుఁడ నైతిని. కావునఁ బొమ్మని చెప్పుము.

శ్రీ—(దేవదేవియొద్దకుఁబోయి) మహాత్ముఁడు దర్శన మీయఁడు. వెడలి పొమ్ము.

దేవ—సరే! నీవు గురువులయొద్దకుఁ బొమ్ము.

(శ్రీనివాసుఁడు విప్రనారాయణుని యొద్దకుఁ బోవును)

దేవ—(తులసికోటచాటుననే యుండి) దర్శన మీయ నంటిరా? మహాత్మా! కోరినది దర్శనమాత్రమే కదా! ఇంతలో మీకు జెడిపోవునదేది? నాకు లాభించునదేది? మొగము చూపుట తోడనే నాకు మోక్షప్రాప్తియగు ననుకొంటిరా? ఈమాత్రమునకే యింతనిర్దాక్షిణ్యముగ నిరాకరింపఁ దగునా? చూచినంతమాత్రమున మిమ్ముల నే నెత్తికొని పాఱిపోవుదు నను కొంటిరా? ఏల మీ కీసందేహము? భక్తశిఖామణు లగుమీ కీపట్టుదల యేల? దర్శనమే యీయరా? ఆఁ! ఎంతమాట! రంగని మొగము ప్రసన్నముగ నుండలేదని గిజగిజ కొట్టుకొని దేవులాడితిరే! జ్ఞప్తి లేదా? తారకమార్గమునకై మీ రొకనిదర్శనమును గోరి పడరానిపాటలు పడుచున్నారు. గదా? మీరే సర్వమని యెంచి మీవలననే కడతేఱవలయు నని నమ్మియున్న నాకు మీరు దర్శన మీయకుండ నిరాకరించిన నెంతక్షోభముగ నుండునో పరతంత్రతాకష్ట మెఱింగిన మీకే తెలియకపోవుట యేల! ఒక్కపూట రంగనియాలయములోనికి మిమ్ము రానీయకుండ నిరాకరించినచో మీమన సెటులుండునో? ఇదియేనా మీభూతదయాపాటవము! సర్వసము లని, జ్ఞానసంపన్ను లని, కరుణాపరిపూర్ణులని శేషగుణసనాథు లని మిమ్మాశ్రయించితిని గాని యధికార తారతమ్యమును జూతు రనుకొంటినా? ఆశ్రితజనేంగితజ్ఞానశూన్యతగ నిరాకరింతు రనుకొంటినా? క్రూరమనస్కతచే బొమ్మందు రనుకొంటినా?

పాదములపైఁ బడితివానిని, బ్రిబలగర్వాతిరేకమున మొగ
మైనఁ జూపక పాఱద్రోలుడు ననుకొంటిరా? అందఱిమొగము
లందుకంటె మీతిరుముఖమందు లావణ్యాదు లధిక మని
చూడ వచ్చితిరా! ఈసూత్రపు మొగమునకు దృష్టిదోషము
తగులు నని నిరాకరించితిరా! మీ క్రీగంటిచూపులతో నా
పాపము లన్నియు నొకమాఱు భస్మములగు ననియే చూడ
వచ్చితిరా! అందులకే వచ్చియున్నను మీరిట్లు మొగమోటమి
లేక నిరాకరింపఁ దగునా! దర్శనమట! ఈయరఁట! ఏమో!
దర్శన మేమి తత్త్వజ్ఞానమా! కైవల్యమా? పరమపదమా?
భక్తులకు దర్శన మిచ్చి సంతసింపఁ జేయలేనిమీతిరుముఖ
మునకేల ను కెంపులు? రంగనాథ్రియే సమస్తజనసందర్శన
పరిణాతమై, యఖిలభక్తవత్సలుఁడై, సర్వసులభుఁడైన దుర్లభ
మైన పరమపదమును సహితము భక్తులకిచ్చెద నని శపథము
చేయునట్లు తిరుత్తుళ్ళాయిని శిరముపై ధరించి యుండ రంగ
భక్తులగుమీ కీవ్యర్థచింతలేల? చతుష్పాదజంతు వగు
గజేంద్రుఁడు భక్తితో భూమినుండి కేకలు వేయ, వైకుం
ఠమునుండి, భార్యతోఁ జెప్పక, పెరియతిరువడిని చూడనే
చూడక, పైన నుత్తరీయమైన నున్నదో లేదో యెఱుఁగక,
పాదచారియై పరుగు లిడుచు ధావనావేగమునఁ గట్టుబట్ట
యట్టె చలించుకొజ్జనుండి జారిపోవ, నిలువఁబడి బిగించుకొనిన
నాలస్యమగు నేమో యని చేతితోడనే కుచ్చిళ్ళు సడలిపో
కుండఁ బట్టికొనుచు నెందులకో యేమి చేయవలయునో కూడ
నెఱుఁగని మహోత్కంఠచేఁ దనకొంప మునిఁగిపోయినట్లు,
తనపుట్టి మునిఁగినట్లు శ్రీమహావిష్ణువు వచ్చి తనదివ్యముఖార
విందసందర్శనసేవ గజేంద్రునకు సాయించియుండ, నట్టివిష్ణుని

పాదదాసు లని, భక్తులని, ప్రపన్ను లని లోకము చే నెన్నఁ బడుచుండుమీరు—అట్టిమీరా— అయినచూనసులనుండి మిమ్మాశ్రయించి, సేవించి, పూజించి, సుమ్మేరుమ హావిష్ణునిగ నమ్ముకొని తరింపవలయు నను యెంచి—తులసికోటచాటున నిలువఁబడి“దర్శనమో, దర్శనమో” యని పెరుమాళ్ళకోవెల చుట్టు గోపురములు ప్రతిధ్వను లిచ్చునట్లు మొఱ్ఱో యని యఱన—చెక్క— చెదరకుండ—నలుసంత యావేగమైన నొందక—పాపము! అస్వతంత్రురాలెందులకు దర్శనము వాంఛించుచున్నదో తెలిసికొంన మను కొంచెముచింతయైన లేక—“దర్శనమునకు వీలు లేదు” అని యాహా! అహా! వార్తనంప సాహసించితిరి! సెబాస్! ఇది మీకే తగును! మీ మొగమువంటిమొగములు లోకమున నెన్నికోటులు లేవు. తుచ్ఛులగు విటాధముల మొగము చూడనొల్లక మీ మొగమం దంతకంటె దైవకటాక్షవిశేషమున నేదియో కించిదాధిక్య మున్న దనియేకదా యిచ్చటకు వచ్చితిని. ఆమాత్ర మాలో చించుకొన నక్కఱ లేదా?

విప్ర—రంగరంగరంగా! దాని నిచ్చటకు రమ్మని చెప్పుము.

శ్రీ—వలదు. వలదు. అందువలన నేమి ప్రయాస మగునో?

విప్ర—ప్రయాస మే మున్నది! ఆమె చెప్పినట్లు, దర్శన మిచ్చుటలో మహాకష్ట మే మున్నది! ఇచ్చుట యిచ్చుట యనుటే కాని యేమి యీవలయును? తలఁ దీసి యామెచేతిలోఁ బెట్టవల యునా! మొగ మెత్తుకొనియొకనిముస ముండలేనా? కన్నులు తెఱచుకొని యొకయింతసే పుండలేనా? కష్టమేమియు లేదు. వైష్ణవులమైన మనకిది తగదు. ఆమె మాటలు సహేతుకము లుగ నున్నవి.

శ్రీ—దేవా! నామనవి వినుఁడు. వలదు. ఎదుటకు వచ్చినతరువాత నామె తిరిగి పోదు. మీరు కఠినముగఁ బొమ్మనలేరు.

విప్ర—అదేమి మాట! ఇదివఱకు నేను బొమ్మనకుండనే నీవు చెప్పితివా? తిరిగి పోదని యెట్లు చెప్పఁగలవు? దర్శనమునకు రావలదనిన చిన్న మాటలు తులసికోటచాటున నిలువఁబడియే యాడినది కాని యెదుటఁ బడినదా! తల నిట్టె వంచియైనఁ జూచినదా! అట్టి గుణవంతురాలు—

శ్రీ—అయ్యయ్యో! అది కనఁబడునో లేదోయని యట్టె మీరు చూచుచున్నారా?

దేవ—అయ్యా! మహాత్మా! ఇఁకను దర్శన మీయరా? నావలన పాపమేమికలిగెను? విటుల కీదేహము నమ్ముకొనకుండ మీకర్పణము సేయుట పాప మయ్యెనా? దుష్కృతిభూయిష్టమైన యిల్లువదలుకొని మీపుణ్యావనమునకు వచ్చుట పాప మయ్యెనా? తాంబూలము మాని తులసీతీర్థమును పుచ్చుకొనుట పాప మయ్యెనా! జాతులలెంపలు వాయించుట మాని వీరవైష్ణవుని పాదము లొత్తుట పాప మయ్యెనా! బూతుకూఁతల మాని పాశురములఁ బఠించుట పాప మయ్యెనా! మిరియాల పూసల పేరులు పారవైచి తామరపూసల పేరులు వహించుట పాప మయ్యెనా! చీనాంబరము వదలి చినుగుల జేగురుగుడ్డను గట్టుకొనుట పాప మయ్యెనా! మీకుఁ దిరుమంజన మొనర్చితినే! మీకాళులు గడిగి తీర్థముగఁ ద్రావితినే! మీబట్ట లుదికితినే! మీయెంగిలిమెతుకులు శ్రీమహావిష్ణుప్రసాదమని కనుల కద్దుకొని భుజించితినే!—ఇట్టిసేవలో బదునాలుగవభాగము శ్రీరంగమూర్తికే నేను జేసియుండినయెడల నాతఁడు— నన్ను— నన్ను—నిష్కపటహృదయనైన నన్ను—దిక్కుమాలిన యే

కాకిన నైన నన్ను—అనన్య శరణ్యనైన నన్ను— ఆపన్ననైన నన్ను—ఆఁ! ఆఁ! ఇట్టినన్ను—

విప్ర—భక్తురాలా! ఇటు రమ్ము.

దేవ—(పరుగునఁ బోయి) ఇదిగో! వచ్చితిని. శ్రీవిప్రనారాయణ మహాగురవేనమః (చుట్టుతిరిగి సాష్టాంగ మాచరించును)

విప్ర—అడియేన్ దాసోహం (తనలో) ఈమె నా చుట్టు నెట్లు గిరగిర దిరిగెనో నాచిత్త మట్లే తద్గమన మనుసరించి లోన స్వప్రద క్షిణము చేసెను.

శ్రీ—(తనలో) ఇక్కడినుండి యింక నేను బోవలయును, గానియీరా కాసియుండ పోదు. గురువుగారికి రంగనిపై భక్తి పోవలయును గాని దీనిపై నభిమానము పోను.

దేవ—స్వామీ!

శ్రీ—ఇంక స్వామి యెందులకు? దర్శన మైనది కాదా? పొమ్ము.

దేవ—దర్శన మైనది. కాని సెలవు పుచ్చుకొనుట యయినదా?

శ్రీ—ఇచ్చుట కాయన కేమున్నది? పుచ్చుకొనుటకు నీకేమి కావలయును? దయయుంచి వేగ దయచేయుము.

దేవ—ఏమి మహాత్మా! నేను సెలవుతీసికొని పోవలసినదేనా?

విప్ర—భాగ్యము! (తనలో) రంగ రంగ రంగా! రంగ!

శ్రీ—సరి. సెలవైనది. నడు! నడు!

దేవ—ఊరక తొందర పడెద వేమి? మీ కిష్టము లేనపుడు పోక యిచ్చటనే యుండెద ననుకొంటివా?

విప్ర—శ్రీనివాసా! అది పోదని చెప్పితివి కాదా? మనదొడ్డి దానికేమి కాణాచియా? మనమేమి దానికి బంచభక్ష్యపరమాన్నములతో నారగింపు లిడుచుంటిమా? మనము దానిచేత దాస్యము చేయించుకొనుటయ్యే తక్కనది యానడుమ రోగ

ముఁతో బడి పోయినప్పుడైనఁ గాసంతయుపచారమొనర్చి తివూ? ఇల్లును, దల్లిని, దోఁబుట్టువులను విడిచిపెట్టిన దిట్టి మనల నేల విడిచిపెట్ట లేకుండు నని యెంచితివి?

శ్రీ—ఇప్పుడు దేవదాని నైచ్యానుసంధానము, స్వదూషణమును దానికిఁ దగినంత యుపచారములు చేయలే దనుటనుగూర్చియా?

విప్ర—రంగ రంగ రంగా! ఎట్లు గ్రహించితివి! భక్తురాలా! నీవు మాకంటె గుణసంపన్నురాలవు. మాకంటె దైవానురాగాధిక్యయుక్తురాలవు. మాకంటెనిశ్చలచిత్తవు అయిన నేమి? సంసారులలో నొకనితో నొకఁడు కలసి విడిపోవుట యెటులో భక్తులలోఁ గూడ నట్లే. మాయందు దయ యుంచి నీవు దయచేయుము. అన్యథా యెంచకుము. (తనలో) రంగరంగ రంగా! ఏదో యొకటి శీఘ్రముగఁ దెగ తెంపు చేసికొనినఁ గాని మనస్సు శాంతిగ నుండదు. అబ్బ! రంగరంగరంగా! రక్షింపు. అపరాధుఁడను. అవగుణుఁడను. చంచలచిత్తుఁడను. రంగరంగరంగా!

దేవ—ఇఁక బోవలసినదేనా?

శ్రీ—కిక్కురుమనకుండ—

దేవ—రంగరంగరంగా! రంగా! (ఏడ్చును)

విప్ర—అయ్యయ్యో! నిష్కారణముగ నిర్దోష నేడ్పించితిమి గదా! శ్రీనివాసా! నాగుండెలు తల్లడిల్లుచున్నవి. గాని నింక నేమనవలదని చెప్పుము.

శ్రీ—మన కేమఁడు చెప్పునయ్యా!

విప్ర—అట్లాడెద వేల? మన కంతపట్టరాని చింత యేమున్నది? ఏమో! కొలఁది దినములనుండి కన్నులయెదుట తిరిగినది గదా యని కాని—ఇంతయుఁ బరమయోగ్యురాలు! పరమ శాంతాత్మురాలు!—

దేవ—రంగరంగరంగా! (ఏడ్చుచున్నది)

విప్ర—రంగరంగా! ఎంతపాపము! నాకు బుద్ధివచ్చిన దాదిగ నేను పెట్టిదో వినలేదు. అట్టిచో నాతులసీవనములోనే, నాకన్నుల యెదుటనే నాకు సర్వోపచారములు లొనర్చినరంగదాసురాలే కఠినముగ నాయాజ్ఞనుల్లంఘించుచునుండ నేను సహింపఁగలనా? శ్రీనివాసా! నీవు పోయి యూరకుండుమని చెప్పుము. లేదా నే నెచ్చటికైనఁ బోదును.

శ్రీ—(తనలో) ఈతఁ డిటనుండి పోయిన మంచిదే కాని కదలనిచ్చిన నీతనివెంట యీమె పడిన మహాప్రమాదము సంభవించును. (ప్రకాశముగ) మహాత్మా! తాము మఱియొకచోటికి దయచేయనేల? దేవదేవి! ప్రశాంతమగు నాశ్రమవనమును రోదనమున నపవిత్రమునఁ జేయుచున్నావు. పో!పో! శీఘ్రముగఁబో!

దేవ—(కోపమును నటించుచు బిగ్గఱగ) పోకపోవుదునా? పోకపోవుదునా? ఇదిగో (వేగముగ నడచును)

విప్ర—(తొందరతో) శ్రీనివాసా! ఆఁగుమని చెప్పుము. ఈమె వైఖరిఁ జూడ భయముగ నున్నది. ఎచ్చటికిఁ బోవునో శీఘ్రమడుగుము.

శ్రీ—ఎచ్చటికిఁ బోయిన మన కేమి మహాత్మా! పిశాచమును వదలనీయరా?

విప్ర—శ్రీనివాసా! నీకుఁ దెలియదు. దేవదేవీ! ఎచ్చటకుఁ బోఁదలఁచితివి?

దేవ—ఎచ్చటకుఁ బోయెదనా? రంగరంగరంగా! మీయొద్దనుండి సహాకారణముగ మీరు గెంటివైచుటయే కాక నాప్రయత్నమును విఘ్నముగూడఁ జేయున ట్లపశకున పుమాటలఁగూడ నాడుచున్నారా?

విప్ర—మాంచెత్తివా? శ్రీనివాసా!

దేవ—స్వామీ! ఎచ్చటకుఁ బోవలయునో చెప్పవలయునా? స్వామీ! శిష్యునకు కాచార్యాభిమానమే కాని యాచార్యునకు శిష్యాభిమాన మక్కఱ లేదా? ఆహా! దిక్కుమాలిన యీబొందిలో నున్న యాత్మ నెంత సంతోష పెట్టితివి? చాలు; చాలు! ఎక్కడకుఁ బోనుంటినో చెప్పవలయునా? మీపాదసేవ నాకు లభింపదు. గాని నాకష్టము లెట్లో కడ తేఱకపోవునా? కనుపుచల్లని కావేరమ్మ లేదా? శ్రీరంగ మూర్తి కిన్నిగోపురమంటపాదులు గట్టుటకు భక్తు లిన్ని కోటులరాళ్ళు సంపాదించినప్పుడు నాగొంతుకకుఁ గట్టుకొనుట కంతరాయి తెచ్చుకొనలేక పోవుదునా?

విప్ర—వింటివా? శ్రీనివాసా! నామూలమున నామె కెంతపర్యాంతము వచ్చినదో?

శ్రీ—ఆమెమూలమున మీకు వచ్చినంతమట్టున కింక రాలేదు లెండు. ఆత్మహత్యలో మొదట నశించునది శరీరము. భక్తిభ్రష్టతలో ముందుగ నశించునది యాత్మ. లోకము మీకొఱకు విచార పడవలసిన స్థితికి రానై యుండ మీ రామె కొఱ కేల విచారింతురు?

విప్ర—రంగరంగరంగా! నాకు భక్తి నశించుచున్న దనుచుంటివా?

శ్రీ—నే ననుట యెందులకు? మీకుఁ దోఁచుట లేదా?

విప్ర—నీ వాలోచింపకుండ నేల మాట లాడెదవు? మనము పొమ్మను టచే నామె మరణింపఁబోవ నున్నది. కాన భక్తాభిమానమున, భూతదయాప్రోత్సాహమున, ప్రత్యక్షదుష్కార్యారంభ విఘ్నకరణాపేక్షచే నట్లంటినిగాని, లోకములో నందఱికంటె నామె నా కెట్లధిక యగును? నాకన్నుల యెదుట జగత్తున

నెందఱు స్వాభావికసుగుణము లొందవలేదు? ఎందఱు బలాత్కారమున వ్యభిచారిణులు కాలేదు. [illegible] నేను పిలపించితి? [illegible] చినప్పుడు నేను గంటున్నదెవరు? [illegible]? [illegible] కాలక్షేపము చేయు [illegible] నను కొంట [illegible] చునా? అది చచ్చినసరే [illegible]

శ్రీ—(తనలో) పాపము! వాడు మరల విరామమునొందుచున్నాడు. లోకవినాశముగ నున్నది కాబోలు! స్త్రీసాన్నిధ్యమువలన బుద్ధి పూర్వకముగ నీతనిలోఁ గలిగిన మార్పును భూతదయా మాహాత్మ్యమని, కష్టపరంపరాసహిష్ణుత యని, పరిచయసంజాతాభిమానమని యీతఁడు భ్రమపడుచున్నాఁడు. పాపము! ఋష్యశృంగునవంటివాఁడు! అయిన నేమి? చెడిపోవుచున్నాఁడు.

విప్ర—వింటివా? శ్రీనివాసా! నా కిచ్చట రంగేశ సేవ తక్క నితరమేమియు నక్కఱలేదు. అక్కఱ లేదు. రంగరంగరంగా! (లెంపలు వైచుకొనును)

శ్రీ—(తనలో) ఇప్పటివఱ కింక స్వహస్తములతోఁ గొట్టుకొను నదృష్టము పోలేదు.

విప్ర—రంగరంగరంగా! రక్షించు; రక్షించు! చంచలచిత్తమునఁ బందుకొంటిని—కఠినహృదయతను గటికవాసిని—రంగరంగ రంగా!

శ్రీ—(తనలో) భాగవతోత్తము మద్యవశ్యత్తై తిట్టుకొను తిట్టులు క్రమక్రమముగ సార్థకతలోనికి వచ్చుచున్నవి! (ప్రకాశముగ) నేను బంధ్రకోఁటితో చివరనుండి వేసను. కటక వానివృష్టము క్రింది కొయ్యదిమ్మను. నారాయణ! నారాయణ!

విప్రి—[illegible] రంగరంగరంగా!
(తెంపలు [illegible])

శ్రీ—నేను [illegible], [illegible], [illegible], నారా
యణా! [illegible]! [illegible]! [illegible]! ఆత్మహత్య
మాట [illegible] వినుచున్నది కాంబోలు!
[illegible]

దేవ—నీ [illegible]? వచ్చినప్పటి నెక్కువపని జరు[illegible]
[illegible]! [illegible] [illegible]నిమిత్తము
[illegible] నెపల నిూ
[illegible] యెడలఁ
[illegible].

శ్రీ—([illegible]) [illegible] [illegible]! నీ
[illegible]! [illegible]! [illegible] వైతివి!
ఏ [illegible]! ఏ [illegible]!
ఏ[illegible]నో, [illegible]నో? ....

విప్రి—ఈమె [illegible] నిచటికిఁ
బంపఁబడిన [illegible]! అహా! గొప్ప
ప్రమాదము! ఇప్పు డెట్లు? దీనిని వదలుకొందునా?
పూర్వాచార్యశాసనసిద్ధాంతము మొగ్గునా? రంగరంగ
రంగా! క్షమింపుము. నిన్ను సంతతము తలఁచుచుండుటయే
కాక యీ దుర్మార్గుఁడు నీ భక్తశిఖామణుల మర్యాదలు
గూడఁ దీసివైచుచున్నాఁడు. రక్షించు రంగరంగరంగా!
రంగా!

దేవ—బ్రతికియుండి పాపగడియకిందవలకు బానిసతన మొనర్చితిని
గాన నీ భక్తురాలను కేళీమందిరమునఁ జంపఁదలఁచుటకు సాహ

సించితిరి కాని మీకు మంచిగాని చెడ్డగాని చేయక మీ
జోలికే రాక చిరకాలముక్రిందట వైకుంఠగతుండగు మహా
చార్యపురుషుని మతముల నిట్లేల ఖండించెదరు ? భగవంతుని
కార్యము భక్తరక్షణము కాఁగ భాగవతుని కార్యము
భక్తమారణమా ?

విప్ర—శ్రీనివాసా ! నా కీమాటలు వినఁ జైతన్య మెడలుచున్నది !
ఈమె యిచ్చటికి వచ్చుటలో రంగదాసోత్తమాజ్ఞయే కాక
రంగనియాజ్ఞకూడను. ఇఁకను చూచి నుపేక్షింపఁ దగదు.

శ్రీ—మహాత్మా! తిరిగి యిట్లాడెద రేమి? ఇది యంత దొంగవేస
మని నేను మీతో నెన్నిమాటలు చెప్పియుండలేదు. మీ
కేల జ్ఞప్తిలేదు?

విప్ర—నీవు చెప్పినది నచ్చకపోవుటచే గాబోలు! అయినను దొంగ
వేసమువేసిన మోసకత్తె యిచ్చటనే యున్నది కాదా? ఆమె
దొంగతన మామెచే నొప్పుకొనఁజేసి పొమ్మను.

శ్రీ—వలదు. వలదు. ప్రాణము విసిగి అదియే పోవును.

విప్ర—అట్లు కాదు! నీకు దెలియదు. నీవు దానింగూర్చి యూహిం
చినదంత కేవల మూహము. అది సత్యమని చెప్పుటకంటె
నసత్యమని చెప్పుటకుఁ గారణము లధికములుగ నున్న
ట్లున్నవి. నీయూహ యసత్యమై, యది భక్తురాలే యగు
నెడల మనకు భక్తసంహారణపాపము, భగవద్ద్రోహపాపము,
భాగవతాజ్ఞానిరసనమహాపాపము నిశ్చయముగ వచ్చును.
బాగుగ నాలోచించుము.

శ్రీ—కాన నామెను బిలువక తప్పదా?

విప్ర—న్యాయముగఁ దప్పించుకొనుటకు దారి కనఁబడదు.

శ్రీ—(తనలో) ఆహా! ఎంత ప్రారబ్ధము సంభవించెను. (ప్రకాశముగ)
దేవదేవీ! ఇటు రమ్మా.

దేవ—ఓో! ఓో! నన్నుఁ బిలుచుటకు నీ వెవఁడవు?

విప్ర—భక్తురాలా! నేను బిలువు మంటిని. క్షమింపుము.

దేవ—మహాభాగ్యము. ఇదిగో! వచ్చితిని.

విప్ర—నీవు చెప్పఁదలంచిన దేదియో చెప్పుము.

శ్రీ—దేవదేవీ! ఇచ్చటకు నిన్నుఁ బొమ్మని భార్గవుఁడు స్వప్నమున సాయించిరని నీవు చెప్పినమాట ప్రథమ కల్పితము. రంగనిముఖ మునఁ బ్రసన్నముగనున్నదని విచారించు శిష్యులవారిమాటలను నీవు ప్రచ్ఛన్నముగ విని స్వప్నసాక్షాత్కృత శ్రీరంగరంగదాజ్ఞ ప్రబంధానల్పకల్పనల్లిని నీవు నుఱ్ఱోకదాని నల్లితివి. నా కివి నమ్మకము లేదు.

దేవ—నీవు నీతండ్రికిఁ బుట్టితివని నీకు నమ్మక మున్నది కద!

శ్రీ—మహాత్మా! ఎందులకు మీ కీబాధ! నాకీతిట్లు! ఋజువు కాఁద గనియుంతేను నెట్లు ఋజువుపడఁగలవు? పూర్వాపశ్చాదంశ ములఁ బట్టి కొన్ని సత్యము లని గ్రహింపవలయును. అటులే కొన్ని యసత్యములుగ గ్రహింపవలయును. కాని సదగ్నన మెట్లు చూపవచ్చును?

విప్ర—కొన్ని సత్యములుగఁ గొన్ని యసత్యములుగ గ్రహింపవలయు నని యంటివే? ఇది సత్యముగనే గ్రహింపఁదగిన దేమో?

దేవ—గ్రహింపఁదగినయావశ్యకత లేదు. మీశిష్యుఁడనిన ట్లన్నియు నసత్యములే. • మీకు స్వప్నములు లేవు. తిరుభక్తిసారభగ వానులు లేరు. శ్రీరంగదేవుఁడు లేఁడు. సరియేనా!

విప్ర—రంగరంగరంగా! రంగ! ఎంతపాపము! (చెంపలువైచుకొనును) ఎంతపాపము! మేము నాస్తికుల మగుదుమా?

శ్రీ—(తనలో) వేశ్యాదాసు లగుటకంటె నట్లగుటయే మంచిది. అందులో మతము లేకున్న నీతియైన నున్నది.

దేవ—నా స్త్రీకులు మఱెక్కడనో యుందు రనుకొంటిరా? ఇక్కడనే యుందురు. నా స్త్రీకు లనఁగ మఱెవ్వరో యనుకొంటిరా? వారును నరులే. నా స్త్రీకులకుఁ గొమ్ములు తోఁకలుండు నను కొంటిరా? వారు మీవంటివారే. నా స్త్రీకత యనఁగ మఱెట్టిదో నా! ఇట్టి చిత్తస్థితియే.

విప్ర—భక్తురాలా! నాకు రంగభక్తియే కుదురుకొనిన దని లోలోపల నుడికియేడ్చుచున్న నన్ను నాస్తికుఁడని పిలిచి చంపివేయకుము. నీచరిత్రస్వచ్ఛతనుగూర్చి యవిశ్వాస మీవలనికిఁ గాని నాకుఁ గాదు. రంగనిపాదములతోడు. నీవు పరిశుద్ధురాలు పవిత్ర—పర మభక్తురాలవని—నాకుఁ బూర్ణమైననమ్మకము. కాని నా ప్రారబ్ధముననో నాకుఁ దెలియనిమఱేదే కారణముననో కాని నాకు రంగభక్తిలోఁ జలనము కొంత గలుగుచున్నది. మహా భక్తురాలవగు నిన్ను శ్రీరంగమూర్తి నాకంటె నెక్కువగఁ గటాక్షించుటచే నాకట్లు తోఁచుచున్నదేమో? లేక నేనెటుఁ గనిదోషముచే నాపై రంగని కాగ్రహము కలిగినదేమో? ఎటులైన నిప్పుడు భక్తిలోఁ నీకు లొంగిపోయితిని. రంగ కృపాధికతచే నీవు కృతార్థతను బొందఁగలవని నా యసూయా రహితమైన యభిప్రాయము.

దేవ—సరే. అయ్యా! శ్రీనివాసా! నాయాగమనముఁగూర్చి నీతోఁ జెప్పిన శ్రీరంగభక్తిసాహచార్యప్రసంగ మంతయు నీకు నమ్మక ము లేదు. కాన నది యంతయు నసత్య మనుకొందము. కాని—ఇటుచూడు—నేను నీ కెదుటఁ గనఁబడుచుంటినా?

శ్రీ—కన్నులింక నున్నవి కాదా?

దేవ—ఇట్టిదుర్భాష లాడిన నీ కది యాశ్చర్యమే—కాని, యది యటుంచుము. నేను నీవలెనే నరకోటిలోదాన నను నమ్మకము నీ కున్నదా?

శ్రీ—ఆ!

దేవ—[illegible] నా[illegible] యెన్న[illegible]డియో వచ్చితి ననుజ్ఞప్తి ని కున్నదా?

శ్రీ—సందేహ మేమి?

దేవ—[illegible] యద్దెకొంపయో పొంతయిల్లో యుండు నని నమ్మగలవా?

[illegible]

దేవ—నే [illegible] బుట్టినదాన నని విశ్వసింపఁగలవా?

శ్రీ—ఆ!

దేవ—నాకు సోదరులు, బంధువులు మొదలగువా రుండిరనునమ్మక మున్నదా?

శ్రీ—అది నాకెట్లు తెలియును?

దేవ—పోనీ! మీరు నాకు సోదరులుకారుగద? బంధువులుకారుగద?

శ్రీ—కాము.

దేవ—నే నిటుక రాకమునుపు నన్ను మీరు, మిమ్ము నేను నెఱిఁగి యుంటి[illegible]?

శ్రీ—నిన్ను మే మెఱుఁగము. నీవు మమ్మెఱుఁగుదువేమో?

దేవ—సరే. నే నెఱుఁగను. ఐహికసంబంధముచే మీకు నాపై నా కభిమాన [illegible] లేమైన నున్నవా?

శ్రీ—లేనట్లే,

దేవ—సందేహమేమి? [illegible]సంబంధముగాని, ఏకగ్రామనివాస సంబంధముగాని, [illegible]సంబంధము కాని, ఏకమిత్ర [illegible]సంబంధము గాని, [illegible]సంబంధము గాని మీకు నా కున్నదా?

శ్రీ—లేదు.

దేవ—సరే మీరు కట్టుకొన్నవి కాషాయములే కద?
శ్రీ—ఔను.
దేవ—నేఁ గట్టుకొన్న వి జేగురుపాతకాదా?
శ్రీ—ఆఁ!
దేవ—ఇంతకంటె మంచిబట్ట దొరుకక కిది కట్టుకొన లేదు కద?
శ్రీ—లేకపోవచ్చును.
దేవ—మీ మెడలోనివి నా మెడలోనివి తులసిపూసలపేరులేనా?
శ్రీ—ఆ!
దేవ—చిన్న మెత్తు బంగారము నాఁడు దానసమ్ము మెడఁగట్టుకొనుటకు
దొరకకపోవుటచేఁ గాదుకద?
శ్రీ—కాదు.
దేవ—మీ రేకభుక్తిదీక్షు లేకద?
శ్రీ—ఔను.
దేవ—నేనో?
శ్రీ—నీవును.
దేవ—ముష్టి యెత్తుకొనినను రెండవపూట మెదుకులు దొరుకక
పోవుటచేత కాదుగద?
శ్రీ—కాదు.
దేవ—మీరు బ్రహ్మచర్యవ్రతనిష్టులే కదా?
శ్రీ—దైవకటాక్షముచే నిప్పటివఱకు—
దేవ—నేనో?
శ్రీ—నీపూర్వపుతగులాటములు మే మెట్లు గనిపెట్టగలము?
దేవ—నే నిచ్చటకు వచ్చినతరువాతనైన నాబ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్షలో
భంగ మేమైన మీరు గాంచితిరా?
శ్రీ—లేదు.

దేవ—నేను యౌవనవతి నైనట్లు నీకుఁ గనఁబడుటలేదా?

శ్రీ—నే నది యెట్లు చెప్పఁగలను? పొంగలిగంగాలమువలె నున్నావు.

దేవ—సరే. నేను సురూపవు గానట్లు నీకుఁ గనఁబడుచుంటినా?

శ్రీ—సురూపలను చూచి మెచ్చితినా యేమి!

దేవ—పోని! నే నింద్రియలోలతగలదాన నైనయెడల నాకుఁ దగిన పసగని నెవనినో చూచుకొనఁగలరా?

శ్రీ—నైష్ఠికవ్రతములయున్నవారికి మగలకు సూలకాకులకు లోటేమి?

దేవ—నేను మనగురువుగారికి సర్వోపచారములను జేయుచుంటినా?

శ్రీ—అందులకు గురువులే సాక్షులు.

దేవ—తుచ్ఛమైనయీశరీరమును పోషించుకొనుటకే నే నీ బానిసతనమున కొప్పుకొంటినా?

విప్ర—రంగరంగరంగా! ఎంతమాట!

దేవ—శ్రీనివాసా! నీవు మాటలాడ వేమి?

శ్రీ—గురువుగారు ప్రత్యుత్తరమును సాయించిరికాదా?

దేవ—శరీరపోషణమునకు నగ్రగ్రామమున నిండ్లు లేవా! తోముకొనుట కండ్లు లేవా? పట్టుకొనుటకుఁ గాళ్లు లేదో రుకవా? సేవించుటకు నరులే దొరుకరా? ఇట్టినీచత కొడఁబడి పరమనీచమైనయీ దేహమునే పోషించుకొన దలచినయెడల నింతకంటె సుఖకరమగుసేవావృత్తి మఱియొకచోట లభింపఁగలదు కద!

విప్ర—రంగ రంగ! ఒకనికి దాస్య మొసర్చినదనుక నీ కేమి?

దేవ—శరీరపోషణమునకుఁ గాక—శరీరముకంటె భిన్నమైన యొక తత్త్వమును పోషించుకొనుటకు మనగురువులవారికి నీవలెనే యిల్లు విడిచి వనముఁజేరి కాషాయధారణము జేసి బ్రహ్మచర్యవ్రత మొసర్చి యైహికానందము కొఱకు నీకంటె నెక్కువ సేవఁ జేసితినని స్పష్టపడుచున్నదా?

విప్ర—రంగరంగరంగా! చెప్పవలసిన దేమి?

దేవ—శ్రీనివాసా! నీవు రెండు మూఁడు రోజులనుండి యామె మోమైనఁ జూచుటలేదేమి?

శ్రీ—గురువులవారియుపదేశములు హెచ్చగుటచే నా మనసు పడిపోయినది.

దేవ—శరీరభిన్నమైన తత్త్వమాత్మయొకటా?

శ్రీ—ఆ!

దేవ—ఆత్మను ప్రసన్నముగఁ బరిశుద్ధముగ, శరీరము ప్రసన్నముగ నుంచుకొని ముక్తునిగఁ జేసికొనరాదా? తెలుపుము?

విప్ర—రంగరంగరంగా! నాకేల యీ భక్తుఁడు!

దేవ—అట్టివాఁడు నీవు భక్తుఁడవు? నేను గాంగనా?

విప్ర—రంగనాథా! ఎంతమాట!

దేవ—అట్టిభక్తుఁడు ... యైనవాని దాని నేమందుము?

శ్రీ—భక్తునిగా నెంచము.

విప్ర—ఆమె నిష్కళంకహృదయముగ మాటలాడుచుండ నీవు పరిహాసించుట తగునా?

శ్రీ—ఈమె చెప్పినదంతయు సత్యమని నాకు లోనఁ బ్రబలముగ దోఁచుచున్నప్పటికీ నీమెకుఁ దగినప్రత్యుత్తర మీయలేని యశక్తివలనఁ గలిగిన సిగ్గుతో యుక్తముగఁ బుట్టిన వెఱ్ఱినవ్వుచే నీ వెల్ల డించితినిగాని యీమెను బరిహాసింతునా!

దేవ—మహాత్మా! వింటిరా? కార్యకారణభావ మంతయు నీతఁ డొప్పుకొనినాఁడు. కాని పద్మవనాసనమునుగూర్చి నమ్మఁడఁట! దీనిపేరు తలతిక్క కాదా? దీని పేరు నాస్తికత గాదా?

విప్ర—అమ్మా దేవదేవి! నీ కెంత తెలివి? నీవు మహాభక్తురాల వని నాకు సంపూర్ణవిశ్వాస మున్నది.

దేవ—భక్తురాలికి బహుమానము పరిత్యాగమా! ఈతఁడుకూడ భక్తుఁడే కదా? భక్తి సేవ ప్రాముఖ్యమనుటకుఁ గారణమగునెడల నితని నేలపొమ్మనలేదు.

శ్రీ—అనని వేళ బాధించినదా? మీరిద్దఱు ఆలోకించియే యఱుగుదురు. నన్నే వేళాచేయుదురు.

విప్ర—ని న్నేల హాస్యము చేసెనో కారణము చెప్పెదను వినుము. నీవు భక్తురాలవు సుమతి నెంతమాత్రమును లోపములేదు. కాని నీ విటకు వచ్చిన తరువాత నుపన్యాసములనుండి నా కేమో కాని యొక విచిత్రమైన—

శ్రీ—(అపవారించి) ఆమాట చెప్పకొందు రేమయ్యా! అది గృహచ్ఛిద్రమయ్యా! ఆత్మద్రోహమయ్యా! అది చలితేంద్రియత యయ్యా! అనుమానించే భక్తిప్రతి యయ్యా! (నోరు మూసికొని) నా హృదయగిరిని వెల్లడించుకొందురటయ్యా!

విప్ర—నాకు రహస్యము లేదు. నామనస్సు నాకాశమువలె నందఱికిబట్ట బయలుగాఁ గనఁబడునదే. అది నాదోషమే యగునెడల సర్వీతిగ నొప్పుకొనెదను. దోషమును నిష్కపటముగ నొప్పుకొనుటయే దోషప్రాయశ్చిత్తము. హృదయమున నున్నదోషమును వెల్లడించుకొనక లోనలే దాఁచుకొన్న యెడల వ్యాధివలె వృద్ధియై నశింపఁజేయదా? భక్తురాలా! అనిర్వచనీయమైనయొకచునస్థితి నీదర్శనమున నాకుఁగలిగి వృద్ధియగుచున్నది. అదియవాఙ్మనసగోచరమగుసుఖము నిచ్చుచునేయున్నది కాని—చూడు! ఏమార్గము ననుసరించి తరింపఁదలఁచితినో యామార్గమునుండి యట్టె యిట్టె తప్పి—మఱల పడి—మఱల తప్పి—క్రిమక్రమముగఁ దత్పథమునకు దూరముగఁ బోవుచుంటినో లేక యిఁకఁ బోదునో యనుభీతిచేత—

దేవ—శ్రీనివాసా! చీ!చీ!చీ! కుక్క అదిగో! తిర్వారాధనపు మడిసంచిని ముట్టుకొనినది.

విప్ర—అయ్యయ్యో! పోమ్మ! పోమ్మ!—

శ్రీ—(తనలో) కుక్క సాలగ్రామసంపుటము నైదుమాసములక్రింద నేస్పృశించినది. ఇఁకను నోటఁ గఱచుకొనిపోవుటయే తగు వాయి! చీ! చీ! చీ! (లోనికి బోవును)

దేవ—(విప్రనారాయణుని రెండుచేతులు గట్టిగఁబట్టికొని) మహాత్మా నన్ను వదలకుఁడు. నేను మిమ్ము వదలను.

విప్ర—అయ్యయ్యో! రంగరంగరంగా! నాచేతులను వదలుము. లోప ల నేదియో యాపాదశిరఃపర్యంతము జలజలలాడుచున్నది. ఒ డలు పులకిత మగుచున్నది. రంగరంగరంగా! నన్ను వదలుము. నే నిదివఱకు నీతోఁ జెప్పుకొనినవికార మిదియే. ఇది నీవలననే కలిగినదికాన నీవు దూరమున నుండి నన్ను క్షమింపుము.

దేవ—నావలన లోప మేమైననున్నదా? నాయొడలు పులకితమైనదో లేదో చూడుఁడు. (ఆతనిచేతితోఁ దన్ను స్పృశింపఁజేయును.)

విప్ర—రంగరంగరంగా! నీవలన నెంతమాత్రమును లోపము లేదు. నీ కు నావంటిమనస్స్థితి లేదు. నాప్రారబ్ధమున నాకుఁ గలుగుచున్నది.

దేవ—లోపము మీదై యుండ శిక్ష నా కేల?

విప్ర—రంగరంగరంగా! రంగ! నా కేమియుఁ దెలియకున్నది.

దేవ—ఇంద్రియ నిగ్రహమున నాశక్తి నిరూపించి నన్నెఱిఁగించినసంగతి నలుకొంద ఱెఱుఁగుదురు. నేను మిమ్ములనాశ్రయించుటకు వచ్చితినని లోక మంతయు వెల్లడియైనది. ఇప్పుడు మీరు నన్ను వదలుకొనఁ గనే భక్తుఁ డగువిప్రనారాయణుఁడు దేవదేవినిజూచి పండ్లిగి లింపఁబోవ, దేవదేవియాతని నిరాకరించి, తిరస్కరించి, వెడలి పోయిన దని మీకుఁ గలుగఁదలచినయప్రతిష్ఠ నేను గాదు కదా! లోకమైన సహింపలేదు. నామూలమున నట్టిదుర్వా క్యము ప్రబలుటకంటె నే నిప్పుడిక్కడనే ప్రాణత్యాగ మొన ర్చుట మంచిది. నేను సర్వసిద్ధముగ నున్నాను.

విప్ర— అయ్యయ్యో! ప్రాణత్యాగమేల ?

దేవ— అటు లంటిరి కాన నీవావనములో నేనుండెదను. మీకుఁదఱచుగఁ గనబడను. చెట్టుచాటునగాని శ్రీనివాసునిచాటునఁగాని కూరుచుండెదను. నేను లేనట్లే మీరుభావింపవచ్చును. మీయాత్మను రక్షించుకొనుఁడు. నాయాత్మనుగాపాడుఁడు.

విప్ర— నీవు తఱచుగ నాకుఁ గనబడకపోవుటచేత నట్టిమనస్థితిక్రమముగ నశించు నని నీయభిప్రాయమా?

దేవ— నశింపనే నశించును నశింపక వృద్ధియగు నెడల నటుపైనఁ జూచుకొనవచ్చును.

విప్ర— వృద్ధియగుటయే! రంగభక్తిచే నిర్మూలన మొనర్తునుగాని—

దేవ— చిత్తము. మఱింత మంచిది.

విప్ర— నాచేతు లింక విడువుము.

దేవ— (తనలో) ఇప్పటి కింతతో సరిపెట్టెదను. (విడుచును)

విప్ర— నీవు తులసికోటచాటున కింకఁ బొమ్ము.

దేవ— చిత్తము. (పోవును.)

విప్ర— రంగరంగరంగా! (లెంపలు వైచుకొనును)

దేవ— (తనలో) లెంపలు కొట్టుకొన్న సరే, ఇంకఁ దల నేలను వైచి మోదుకొనిన సరే, గొంతుకవఱకుఁ బూడ్పించుకొనిగోతిలోఁ గూరుచుండినసరే, కాళ్ళపైఁ దలక్రిందుగ వ్రేలాడినను సరే, రంగభక్తి జఱ్ఱున జాఱిపోక మానదు. దేహమునఁ బ్రవేశించిన విషము జిరజర తలకెక్కక మానదు.

విప్ర— రంగరంగరంగా! రంగ!

గీ॥ కష్టదశవచ్చెనయ్యో! రం♦ గయ్య! నాకు
నిచ్చలంబుగ నీభక్తి ♦ నిలువ దయ్యొ!
నాదుప్రారబ్ధ మేమొ రం ♦ గా! శుభాంగ!
యెట్లు నిలువఁబెట్టుదొ నన్ను ♦ నింకమీఁద.

ఆ. వె. బుద్ధి దొంగగొడ్డు ◆ పోలిక నట్టిట్లు
పరుగు లిడును దుచ్ఛ ◆ ఫలముఁ గోరి
దానిమెడను గుదియఁ ◆ దగిలించి నీయట్టి
యెదుటఁ గట్టిపెట్టు ◆ మింక రంగ!

దేవ—(తనలో) దొంగగొడ్డునకు గుదియవు వై యనంతసూత్రమునఁ బరుగు లడఁగవు, అంతకంటె దొంగపశువుమెడయొక్క గొడ్డులో లంకె వేయవలయును. అదియుఁ గూడ సిద్ధముగనే యున్నది కాదా!

విప్ర—శ్రీనివాసుఁడు లోపలికిఁ బోయి యింకను రాకున్నాఁడు—ఇది యేమి! నిశ్చలభక్తితో రంగని దలఁచుచుండఁ జింతలో శ్రీనివాసుఁ డేల స్మృతికి రావలయును? (యోచించునట్లు నటించుచు) అదిగో! దొంగగొడ్డు—పాఱిపోవుట—యనుమాటలు కుక్క మడిసంచి—తగులుట—పాఱిపోవుట-యనుసంశయముల జ్ఞప్తికిఁ దేఁగ నందుపైఁ గుక్కను గొట్టఁ బోయిన శ్రీనివాసుఁడు స్మృతికి వచ్చినవాఁడు. భక్తినిశ్చలత్వ వైఖరి యిట్లున్నది. రంగ రంగరంగా! ఏమి చేయుదును? నా బ్రదుకింక నధోగతియేనా! అయ్యయ్యో! రంగా! రంగ! నీపవిత్రనామమును నోటస్మరించుచుండ మనసులో దొంగకుక్క సంచరించుచున్నది. ఇట్టి పరమపాపిష్ఠుఁడ నైననేను నిన్నింక స్మరించిన వినియోగమే మున్నది? మీఁదుమిక్కిలి పాపముకూడ నేమో అయ్యయ్యో! రంగ! రంగరంగా! (తలపైఁ గొట్టుకొనును)

దేవ—(తనలో) నీవు నెత్తిపైన నీచేతులతోఁ గొట్టుకొనిన రసము లేదు. నేనుముందు నాట్యము చేయుచుండ, మాయకుక్క వెనుక తాళపుహంగు సేయ, నీవు వెనుకఁ దిత్తినూఁదుచుఁ గునికిపాటులు పడి యూఁద మానివేయ, నప్పు డెడమచేతి తాళపు చిప్పతో మాయకుక్క నీనెత్తిపై టంగున బ్రహ్మరంధ్రస్థానమునఁ

గొట్టినప్పుడు—ఆ వెరపయుక్తమైన దెబ్బ! ఆదెబ్బతో గిరగిరఁ దిరిగి తలప్రాణము తోఁకకు వచ్చినప్పుడు రంగభక్తి తిరుగఁ గుదురవలయునుగాని యిప్పుడు నిప్పులఁబోఁబడి దొరలినగాని వినియోగము లేదు.

విప్ర—రంగరంగరంగా! రంగ! నాబుద్ధి చిక్కులఁబడ నుంచవా? (గొంతుక బొంగురుపడి యించుకయు రాకుండును.) రంగా! (కేక వేయును.) గొంతేమో పెదవులు బిగఁబట్టినట్లున్న దెందుచేత నో? ఆహా! నృపుల యెదను చెప్పనిచ్చినప్పుడు దేవదేవిదే అది రంగనామము స్మరింప నాయోష్ఠలు జలజలమని యమితానంద మిచ్చునట్లుండెను. దానిని నాప్రక్కనుంచుకొని దానిచే రంగ నామమును స్మరింపఁజేయుచు నేను సుఖముగ వినుచుండిన యెడల నేను స్మరించుటకంటె నెక్కువఫలప్రదమేమో యను కొందును కాని ఇది యొక్క ప్రారబ్ధము సంభవించెను. అదినా కంటఁ బడుటకువీలులేదు. ఆసమయమున నేను గన్నులుమూసి కొని వినునెడల నదియూ కనఁబడదు చిత్తమునకుఁ జక్షువుల గుండ బాహ్యప్రవర్తనము లేకుంటచే నతిశాంత నిశ్చలత గుదుర వచ్చును. చూడు! దేవదేవీ! అక్కడనే యుంటివి కాదా?

దేవ—(ఎదుటికి వచ్చి నిలువఁబడి) ఏమి సెలవు?

విప్ర—కన్నులకుఁ జేయి యడ్డము పెట్టుకొని) నిన్ను నాయెదుటికి రమ్మంటినా?

దేవ—"చూడు దేవదేవీ!" యని మీ రంటిరి కాదా? ఎదుటకురా కుండ నెట్లు చూడఁగలరు?

విప్ర—(ఒక్కసారి దానివంకఁజూచి) సరే—సరే! నీవు పోయి చాటుననే యిటఁ గూరుచుండుము.

దేవ—(తనలో) ఇప్పుడితడు నావంక నీతఁడు చూచినచూపు వెఱ్ఱిచూపే! ఏమియు సందేహము లేదు. ఇట్టిచూపు చూడఁగ నితని నెన్నఁ

డును జూచియుండలేదు పుటములు పూర్ణముగఁ బడని యభ్ర
కపు బిళ్ళలోవలె సీతనికంటిచూపులో నొక చిత్రమైనతళుకు,
కొలదిపాటిరక్తియుఁ గానఁబడినవి. అయ్యవారులగారిభక్తి
కింకనాశ్వాసాంతమే!

విప్ర—"ఉః" అనుసరికి పాపము! సిరి ఏతి నేమో యుని పరుగునవచ్చె
ను. ఏమిగురుభక్తి! ఏమి యాజ్ఞానిధేయత! ఏమిగురూపచారా
భిలాషోత్కర్షత! శ్రీనివాసుఁడుకూడ మంచివాఁడే. అతఁడు
గూడ నాసుఖమునుజూచువాఁడేకాని, ఏమైననేమి! పురుషోప
చారములకొఱ కేర్పఱుపఁబడుస్త్రీ యొనర్చినట్లుండునా? కాని,
ఆతనికి దీనికిఁ బెద్దవైరముగనున్నది. నాప్రారబ్ధఫలములలో
నీగృహకలంబమొకటి. చెప్పినట్లు శ్రీనివాసుఁడు వినఁడు.
దీనితోఁ జెప్పుటకే మనసొప్పదు. శ్రీనివాసుఁడు డిదిగో వచ్చు
చున్నాఁడు.

(శ్రీనివాసుఁడు ప్రవేశించును.)

విప్ర—ఏమైనది?

శ్రీ—అంతయు ధ్వంసమైనది.

విప్ర—తిరిగి యింకఁ బనికిరాకుండఁగనే?

శ్రీ—సంచిని నోటఁ గఱచుకొనిపోవ సే నడ్డుదగిలితిని. దాని నింట
నుంచి స్నానము చేసి వచ్చితిని. స్నానమొనర్చఁగాని తాఁకఁ
దగనిపవిత్రవస్తువును దాఁకి స్నానముచేయవలసినదుర్గతి యెట్లు
పట్టినదో! మహాత్మా! దేవ దేవి యేది?

విప్ర—దానిమాట కేమిగాని ముందీమాట చెప్పుము. అయ్యయ్యో!
ఎన్నిసాలగ్రామసంపుటములు! ఎంతదేవతార్చనార్థసామగ్రి!
ఇదియంతయుఁ దిరిగి పరిశుద్ధి యింతట నగునా?

శ్రీ—దానిమాట కేమి? అది చెడినమాత్రమే? నిముసములో బాగు
చేయవచ్చును. పులికాపో, తిరుమంజనమో, నాశ్రాద్ధమో

యేనో యోచించి నేఁ [illegible] నెపన్న, దేవదేవిమాట నేమిరా
ముందు చెప్పిన [illegible] గాని మనకు గతులు నిలువవు.
భ్రష్టుల [illegible] శాస్త్రమును వినల గడ్డిమనితోఁ
దోఁచిన సరే, [illegible] సరే [illegible] చేసిన సరే. సాంగదీసిన సరే
చంపిన సరే, [illegible] మనిసంచిన [illegible]
[illegible] పవిత్రము [illegible].

విప్ర—నిమ్మళము! అది [illegible] యున్నది.

శ్రీ—అయ్యయ్యో! పోయినది [illegible] యని సంతసించితినే! ఎంత పాపిష్ఠుడనయ్యా! [illegible]?

విప్ర—నాకేమియుఁ దోఁచకున్నది. కారణమేదో సావకాశముగఁ జెప్పెదను. నాతో లోపలికి రమ్ము. చూడు! అక్కడ దేవదేవి యున్నది. దానిని నేను జూచెదను. కాన, ముందు దానిని జట్టిన బొమ్మని [illegible].

శ్రీ—మన [illegible] గొంగులకయ్యా! దేవదేవి! ముందు నీవు పొమ్ము. (దేవదేవి పోవుచున్నది.)

శ్రీ—మహాత్మా! గడియ గడియకును [illegible] జారుచున్నారు. మిమ్ముఁ జూచుటకు నాకు [illegible] గానున్నది. మహాత్మా! మీరే కొంత స్వాస్థ్యము [illegible] మనసు గుదుటఁ బఱచుకొనినఁ గాని యెంతమాత్రము [illegible] యోగము లేదు. మహాపత్తురానై యున్నది. మిమ్ముఁ గాపాడుకొనుడు. నన్ను రక్షింపుడు.

విప్ర—వెఱ్ఱివాఁడా! [illegible] యనుకొంటివా? తొందర యేమియు లేదు. లోనికిఁ బోవలయును. చూడు! దేవదేవి వెళ్ళినదేమో!

శ్రీ—అప్పుడే వెళ్ళినది.

విప్ర—ఆఁ! కాలిచప్పుడైన వినఁబడకుండ నెట్లు పోయినది.

శ్రీ—అది కనఁబడకపోయినమాత్రమున నిజము కాదుగదా! యని విలపించుచుంటిరా? [illegible]! ఈ [illegible]మాలినతలుపు చాటుతారుటలు, సం[illegible] సక్కఁజూచుటలు మొదలైన ఘోషకూడ నెందులకు?

విప్ర—ఇటులా నీవు నన్ను [illegible] జూచి యింకను మెంత పట్టుదలతో జపపూనుచున్నావో యని నేను సంతసించుచుంటిని.

శ్రీ—ఆపట్టుదలలోఁ బదునాల్గవవంతయిన నీకు లేకపోయెనే యని నే నేడ్చుచుంటిని?

విప్ర—తొందరలేదు. మడిసంచి బాగుచేసికొని మఱల నిప్పుడే యిక్కడకు వత్తును రమ్ము.

శ్రీ—మనసు బాగుచేసికొనుట యంతకంటె ముఖ్యమైనపని.

విప్ర—సరే. మఱల వచ్చి చూచుకొనవచ్చును. రమ్ము.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

విప్రనారాయణ చరిత్రము

చతుర్థాంకము

(ప్రదేశము — శ్రీరంగనాయకుని పుష్పారామము.)

(ప్రవేశము — విప్రనారాయణుఁడు)

విప్ర—గీ. [illegible] రంగనాథా! యి[illegible] ♦ [illegible]రబుద్ధి
యం[illegible] [illegible] ♦ ల్లాసమందుఁ
గా[illegible] మనసు [illegible] ♦ గాంచఁ బోవఁ
[illegible] [illegible] [illegible] ♦ దోఁచుచుండు.

గీ. దాస్య[illegible] [illegible] ♦ పలుకఁడినకొ
లంత [illegible] [illegible] ♦ లయుగ నయ్యొ
[illegible] [illegible] ♦ మఱవఁబూను
కొలఁది స్తు[illegible] బిగ్గఁ దా ♦ [illegible]నినయట్లు.

గీ. చిత్తమందు వేశ్యారక్తి ♦ చేరుకొలఁది
రంగభక్తి దూరంబయ్యె ♦ రసము కచిక
పిల్చినకొలంది తస్మధ్య ♦ విలసితమగు
వాయుమూర్తి యొగసి పోవు ♦ వైకరిగను.

గీ. దివ్యముగఁ బూర్ణముగ రంగ ♦ దేవుఁ [illegible]చు
నాస్యసేవ ముత్ప్రదము; కా ♦ దనఁగ దప్పు

(లెంపలువైచుకొనును.)

[illegible]
[illegible] నెం[illegible]

గీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

([illegible])

దేవ—[illegible] వచ్చి [illegible] విందును.

విప్ర—[illegible] పురాణాలక్షేపమును [illegible] నంతపెట్టు [illegible] నగునాకు [illegible] యున్నది. పూర్వా చార్యకృత [illegible] నాకుఁ [illegible] మనసు [illegible] శ్రీనివాసుఁడు దేవు [illegible]!

గీ. చదివినంగాని చిత్తంబు [illegible]
హృది కందుటఁ [illegible] యెట్లు?
పెండ్లి [illegible] పిచ్చి పోదు
పిచ్చి కుదురక [illegible] పెండ్లి కాదు.

ఏమి సేయవచ్చును.

దేవ—(తనలో) ఇట్టిసంధిని [illegible] ధారకమా ర్గము [illegible] లేదు (తులసికోటచాటునఁ గూరుచుండును.)

విప్ర—అహహా! శ్రీనివాసుఁడింక నేదో పూర్వాచార్యకృతగ్రంథ మొక్కటి తెచ్చి చదువుమని చెప్పును గాఁబోలు! శిష్యుఁడు గురునకుఁ జదువు [illegible] గురువు చదువుకొన

ఉండక పోవాల్లోటు! [illegible] నా బ[illegible]మగుచున్నది! (శ్రీనివాసుఁడు ప్రవేశించును.)

శ్రీ—స్వామీ! వచ్చితిని. [illegible] నన్ను పంపవలయును.

విప్ర—దేవదేవి యింకను రాలేదేమి?

శ్రీ—(తనలో) తాతను కొంతసేపును దృష్టి దానిపైననే నిల్చియున్నది. ప్రకాశముగ స్వామీ! పురాణశ్రవణమును నే నపేక్షించి యుండఁగ దేవదేవీదర్శనమును మీరు వాంఛించుచుంటిరా?

విప్ర—పాపము! అదిమాత్రము వినవలదా? ఉన్నవా రిద్దఱు శిష్యులు వారిలో నొకఁడు వచ్చి యొకతె రాకుండు నెడల నాకుఁ గాలక్షేపమెట్లు జరుగఁగలదు. కావున దానిని గూడఁ బిలువుము.

శ్రీ—ఇదిగో! వెళ్ళివచ్చెదను.

విప్ర—అక్కఱలేదు. ఇక్కడనుండియే బిగ్గఱగఁ బిలువుము.

శ్రీ—దేవదేవీ! దేవదేవీ!

దేవ—(ఎదుటఁ బడుచున్నది.)

శ్రీ—అయ్యయ్యో! [illegible]! స్వామీ! ఈవిసరుకఱ్ఱను మీ మొగమున కడ్డముగఁ బట్టుకొనుఁడు. (ఇచ్చును.) దేవదేవీ! నీ విచ్చటకు వచ్చి యెంతసేపైనది!

దేవ—నీవు రాకముందే వచ్చితిని.

శ్రీ—నీవు రాలేదని యింతసేపు గురువుగారు నాతో ముచ్చటించుచుండఁగ వినియుండియు వచ్చితినని చెప్పలేకపోయితివా!

దేవ—చెప్పినయెడల [illegible] పంపించెదనని యేల యుత్తరమిచ్చితి వని నీ వధిక్షేపింతువేమో? అదిగాక నాకుఁ గునికిపాట్లు కూడ వచ్చినట్లున్నది.

విప్ర—అసురసంధ్యవేళఁ గునికిపాట్లేమి? దేహములో నేమైన నారోగ్యలోపముగ నున్నదా యేమి?

శ్రీ—ముందు జరుగబోవు పురాణ విరామమునకీ ఫలమున్నదే యావేశించినదా ?

విప్ర—మాటలాడవేమి ? ఏమైన జబ్బుగానున్నదా ?

దేవ—ఉన్నయెడల నెవనితోఁ జెప్పవలెను ?

శ్రీ—వైద్యునితో—

విప్ర—అదేమి మాట ? దేవదేవీ ! నిన్ను నాకు సకలోపచారములు చేయుచుండ నీక్షేమము నరయుటయు మే మరచియుండ నక్కఱలేదా ! మేమంత యవిశ్వాసముగ వర్తింతుమా ?

శ్రీ—అయ్యో ! విసరుకఱ్ఱ జారిపోవుచున్నది. కొంచెము పైకుంచుకొనుడు.

విప్ర—(తనలో) విసరుకఱ్ఱ కాదోయి ! మనసు.

దేవ—మరేమియుఁ దొందరలేదు. కాలక్షేపమునకు గానిండు.

శ్రీ—స్వామీ! ఇదిగో! కోశము. (విప్పిచూడఁగా) అయ్యో! తిరువాధ్యయన మంత్రములకట్ట పట్టుకొనివచ్చితిని. పోయి యాచార్యగ్రంథములఁ దెచ్చెదను. (పోవును.)

విప్ర—(తనలో) తద్దినపు మంత్రములా? అయిన నేమి? నాభక్తికింకఁ బరమకైంకర్యమే కావున శ్రాద్ధమంత్రమైన సముచితముగ నేయున్నది. (ప్రకాశముగ) ఈచక్కనిదాని విసరు కఱతోఁ బ్రయోజనమేమి? (పాఱవైచి) దేవదేవీ! నీదేహములోని బాధయేదో చెప్పెదవా లేదా?

దేవ—చెప్పెదవా లేదా యని యడిగితిరి. చెప్పవలయుననియే యున్నది. చెప్పలేకుండ నున్నాను.

విప్ర—ఏమి? సిగ్గుపడుచుంటివా?

దేవ—మహాత్మా! సిగ్గు విడిచిపెట్టి యెంతకాలమైనది! సిగ్గు గలిగి యుండినయెడల నింతసాహస మొనర్చి యిల్లును బంధువులను

సంపదను వదలి యొక్కతెనై బుధుషు న్నాశ్రయింప నింత ధూర్తమానస మైయుందునా? అప్పుడున్న భక్తితీవ్రతచే నాకు [illegible]ము, సిగ్గు, భయమును కూడఁ గనఁబడలేదు. నన్నుఁ [illegible] సంబంధదూరముగఁ జేసిన యాభక్తి యిప్పుడు నిలువలేదా! నామహాకర్మము!

విప్ర—నీభక్తి యెప్పుడు నిలుకడగనే యుండెను గాదా?

దేవ—ఉండెను. ఎప్పుడో!

విప్ర—ఇప్పుడో!

దేవ—సంశయము. మీ కేమి తెలుసు? నాప్రారబ్ధ మెట్లున్నదో యట్లే జరుగును. మీ కేమి హృదయపటుత్వము గల పురుషులు. రంగభక్తిజాతి రక్తి హృదయమం దెక్కుచున్నను బలవంతముగఁ ద్రోసివైచుచున్నారు. మనసు వెంటనే త్రిప్పుకొని తిరిగి భక్తిలోఁ బడి గానమో కాలక్షేపమో చేయుచు భక్తిని స్థిరపఱచుకొందురు.

విప్రి—దేవదేవి! ఏమి? నీకుఁ గూడ నాకు వచ్చిన స్థితివంటిదే వచ్చినదా యేమి?

దేవ—అతిస్నేహమైన యెడల నింతబాధయేమి? నెత్తిపైకి సూర్యుఁడు వచ్చినప్పుడు ఇక్కడకు వచ్చి యిప్పటివఱకు నేనేడ్చినయేడు పేమి చెప్పఁగలను? అబలను. అందఱిని వదలి యిచ్చటకు వచ్చియున్నదానను. అందులోఁ గేవల మమాయికను. అదిగాక నామిక్కిలిభక్తిచే నమితానురాగపూర్ణహృదయను—

విప్రి—నిజమే. అనురాగాదిక్య మున్న హృదయమందే కాని భక్తి నిలువదు.

దేవ—నిలిచిన దేదీ? తల్లికి సోదరులకు శత్రువునైతిని. ఊరివారితిట్టులకుఁ బాత్రమనైతిని. సర్వము మీరే యని మీపాదములఁ

బడితిని. నాపూర్వపుణ్యవశమున భక్తి ప్రబలుచున్నదని పొంగి పోయితిని. ఇంతలో [illegible] యెఱుఁగక పోయితిని. హా! స్వామీ! నా కింక నేది గతి?

విప్ర—నీ కిప్పుడు కలిగిన మనోవికారము మొదలననే కలిగిన దని నీకు నమ్మకమా?

దేవ—అయ్యో! స్వామీ! భక్తి భగ్నమై పోవుటచేఁ గాఁబోలుసిగ్గు తిరిగి నన్నావహించు చున్నది. ఈమనోవికార మెట్టిదో యిది యెందులకుఁ గలిగెనో నేనుమాత్ర మెఱుఁగుదునా? పెద్దదాననైనది మొద లిప్పటివఱకు సన్యాసమ్మవలెనే కాలక్షేపము చేసితినిగాని యౌవనసుఖముద్దమునిచ్చుట యెన్నఁడైన నెఱుఁగుదునా? అయ్యయ్యో! నా యీమనోరథలు పట్టుబట్ట లని—కాసులపేరులని—కౌఁగిలి కేళులని — చందనపుఁ బూఁతలని,—యత్తరువులని—ముద్దుముద్దుగ మాట లని—ముద్దు లని—కౌఁగిలింత లని—యెన్నఁడు తెలియని మహానందముల తోఁ జెలఁగక, గోరువంకవలెఁ గిలకిలలాడుచుఁ, గలకలలాడుచు, గుబగుబలాడుచు, మురియుచుఁ, గులుకుచుండె—

విప్ర—అబ్బ! ఒడలు పులకాంకిత మగుచున్నది.

దేవ—నాప్రారబ్ధము! నాకుఁ గుంకుమపూసల పేరులు! జేగురుపాతలు! తల నల్లుకొనినజడలు! పచ్చకడియాలు! బ్రాహ్మచారిణీవ్రతములు! దాసరమ్మవేసములు! అదృష్టహీనతలు! పరభోగవిముఖతలు! బానిసతనములు!-ఇంతే కాదా? ఇన్నిఁటికిని ప్రధానమైన యీరంగభక్తియైన నిలువనీక నాయందది లేనేలేదని సంతోషించియే యుండును అట్లు కాక—

విప్ర—అట్లుకాక-ఇప్పుడు క్రొత్తగాఁగలిగిన చిత్తస్థితిని నిర్వర్ణింపలేవా?

దేవ—పురుషులు, ప్రాజ్ఞులు, విద్వాంసు లయినవారే యశక్తులై యుండినప్పుడు స్త్రీని, నప్రాజ్ఞను, ప్రపంచసుఖానుభవమెట్టిదో

కూడ సెఱుఁగని పెద్దమ్మను, నే నెట్లు [illegible]గలను? మొట్టమొదట నిది యేమో కొంచెము [illegible] లేకపోవుట యని, తోఁచకపోవుట యని, యేదో యొక [illegible] యని యనుకొంటినిగాని—

విప్రి—సరిగా నట్లేసుమా నాకుఁగూడ ప్రారంభ [illegible]!

దేవ—ఆరంభించుట మీ మనస్థితివలెనే [illegible] వృద్ధియగుటలో మీ యవస్థకంటె మఱింత శీఘ్రము[illegible] పృథముగను పెరిగినది—

విప్రి—ఆఁడుదాన వగుటచేఁ గాఁబోలు!

దేవ—అందులోను శుద్ధసత్యకాలపు వెఱ్ఱిగోలను.

విప్రి—నిశ్చయమే. చూడు! మనస్సు నిశ్చలము[illegible] సంచఁదలఁచిన కొలఁది నా కట్టె యట్టె నీపై బుద్ధి పాఱినట్లె నీకునుగూడ— ఏది!—నీకునుగూడ—నాపై—అలాగే—[illegible]—ఊఁ!

దేవ—మీ రనుటకే సందేహపడుచున్నయంశము[illegible] నాకోట నేల యనిపింతురు? అదిగో! కాలిచప్పు డగుచున్న[illegible]. శ్రీనివాసుఁడు వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు. విసఱుకఱ్ఱ నడ్డు పెట్టు[illegible]

(శ్రీనివాసుఁడు ప్రవేశించును)

విప్రి—(తనలో) విసఱుకఱ్ఱ గాదు. వింధ్యపర్వత [illegible] నుండిన నింక వినియోగ మున్నదా?

శ్రీని—ఈ కోశము కనఁబడుసరికి నాత్రాడు తెగినది.

దేవ—(తనలో) దానిని దాఁచి తద్దినాలమంత్రముల పాత్రను బైని బడవైచితిని.

శ్రీని—దేవదేవీ! నీ వింతసేపటినుండియు నిచ్చటనే యుంటివా?

దేవ—నేను నిచ్చటనే యుంటిని. విసఱుకఱ్ఱయు నిచ్చటనే యున్నది.

శ్రీని—చూడు! నీవు తిరిగి తులసికోట చాటునకుఁ బో[illegible]

విప్ర—దానికి మాత్రము వినఁబడ వలదా? అది యిచ్చటనే యుండిన మంచి దేమో!

శ్రీని—మొట్టమొదటినుండియు నాలాగుననే యెంచి యింత ముంచుకొంటిమి.

విప్ర—సరే! గ్రంథ మిటు తెమ్ము.

శ్రీని—(ఇచ్చును)

విప్ర—ఏమి యిది?

శ్రీని—ఒకటి యనినమాట యేమి? పూర్వాచార్యరచితము లగు కొన్నిగ్రంథము లీ సంచికలో నున్నవి.

విప్ర—ఇందులోఁ గావలసినభాగము నీరాట్టమా? పూచ్చుడలా? తిరుప్పల్లాండా?

శ్రీని—తిరుప్పల్లాండు విశేషభక్తియుక్తముగ నుండునని నేననుకొందును.

విప్ర—భక్తిలో నన్నియు నొక్కటే. దేవదేవి కేది కావలయునో?

శ్రీని—నీరాట్టము దాని కక్కఱకువచ్చుట కది సాలిది కాదు; సానిది. మీరు చెప్పిన పూచ్చుడలు పొగచుట్టలైన యెడలఁ గావలయు నేమో!(తనలో) తన బుద్ధిస్తిమితతకొఱకు గ్రంథమునుజదివించుచుండ దేవదేవి కేది కావలయునో యని యడుగుచున్నాఁడు. రంగరంగరంగా! ఎంత కర్మము!

విప్ర—దేవదేవీ! తిరుప్పల్లాండు నీ కిష్టమేనా?

దేవ—పూర్వమున నది నా కిష్టమే కాని భక్తి కుదిరిన తరువాత దాని వాసనయైన గిట్టకున్నది.

విప్ర—అదేమి?

శ్రీని—పల్లాం డనఁగ నుల్లిపాయ యనుకొనుచున్నది కాఁబోలు!

విప్ర—ఆలాగా! ఇది లాకిరింద లా.

దేవ—ఉల్లిలోను నంతే కద !

శ్రీ—ఆరంభింతురు?—లేనిపోనిమాట లేల?

విప్ర—శ్లో. పల్లాణ్డు పల్లాణ్డుపల్లాయిరత్తాండు
పలకోడినూఱాయిరమ్
మల్లాణ్డ తిణ్డోళ్ మణివణ్ణావున్
శేవడి శెవ్వితిరుకాప్పు.

శ్రీ—ఆహా! పెరియాళ్వారి భక్తి మహాత్మ్యము! ఆహా! ప్రపన్నత ఆహా! కవితామాధుర్యము!

విప్ర—దేవదేవీ! వినఁబడుచున్నదా!

శ్రీ—వినఁబడక దాని చెవులలో చెట్టులు మొలిచెనటయ్యా. మీరు గ్రంథమును దదేకదీక్షగాఁ జదువుదురు!

దేవ—వినఁబడిన లాభ మేమున్నది? నా కేమి తెలిసినదా?

విప్ర—ఓహో! అటులైన లఘువుగఁ దాత్పర్యముఁ జెప్పెమందువా!

శ్రీ—(తనలో) గురుత్వము గోడగడ్డలైనది కాదా?

దేవ—మహాభాగ్యము.

శ్రీ—(తనలో) రంగభక్తికి—

విప్ర—(రాగధోరణిగ) పాండ్యమండలమందుఁ దిరువిల్లు బుత్తూరులోఁ దిరుమహావిష్ణు పెరియతిరువడియంశమున జన్మించినతిరువిష్ణు చిత్తులవారలు లీలా విభూతిలోఁ జేరియుండ నొక్కనాఁడు తమ యిష్టదైవమైన వడపెరంగోయిడయాను దమకు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి యీవిధమున సాయించిరి.

దేవ—స్వామీ! పెరియాళ్వారినిగూర్చి సాయించెద మని విష్ణుచిత్తుని గూర్చి సాయంచుచున్నా రేమి?

విప్ర—విష్ణుచిత్తుఁడే పెరియాళ్వారు. ఆయనకు భట్టనాథుఁ డని కూడ బేరు. ఆమహానుభావుడే శ్రీరంగదేవునికి మామగారు.

దేవ—[illegible] ఒకభక్తుఁడు విష్ణునకు మామగా నైనప్పుడు మఱి యొక భక్తుఁడు వేశ్యకు మగఁడేల కాఁగూడదు? క్రమము తప్పినప్పు[illegible]కవిధముగనే యన్నమాట యేమి?

శ్రీ—అయ్యో! [illegible]లవిండు.

విప్ర—[illegible] కచ్చుటకుఁ జెప్పితిని?

శ్రీ—ఇంతలో మఱచిపోయితి రేమి? నడుమ నూరక ప్రశ్నము లుండ[illegible]. శ్రీవిష్ణుమూర్తివారుస్వప్నమున—

విప్ర—స[illegible]. (రాగధోరణిగ) దేవతాంతర, మంత్రాంతర, సాధనాంతర[illegible]యాంతరరహితుండును, స్వస్వరూప పరస్వరూపో పాయస్వరూపఫలస్వరూప విరోధి స్వరూపార్థపంచక జ్ఞాననిష్ఠుఁడును, నాకారాత్రియసంపన్నుండును, నగు భక్తశిఖామణి [illegible]ంబెరుమాళ్లువారు సాక్షాత్కరించి "నేను నీ వారా[illegible]స్వరూపుఁడను. నీతోనొక్కమాట చెప్పవచ్చితిని. [illegible]!— తలయెత్తి కన్నులు తెఱచి బాగుగా నావంకఁ [illegible]

శ్రీ—అ[illegible]! అయ్యయ్యో! పెరియాళ్వారని భక్తురాలా! [illegible]ంచుచుంటి రేమి?

దేవ—[illegible] భక్తులలో లింగభేదము లేదనికాదా మనసిద్ధాంతము!

విప్ర—[illegible]బాటు. (రాగధోరణిగ) ఓభక్తశిఖామణీ! ఓభక్త [illegible]మా! నీవు మధురాపురంబునకు విచ్చేసి పాండ్యభూ[illegible] డగువల్లవదేవరాయనిం గాంచి తద్విద్వత్సభామ[illegible] బ్రతివాదిపక్షవిక్షేపణ మొనర్చి, శ్రమత్యంతప్రతి పా[illegible] పరతత్త్వంబు నిర్ణయించి స్వమతస్థాపనం బొనర్చి, తత్సభామండల మధ్యస్థ రత్నమయ తోరణస్తంభస్థలవిసక్షిప్త

విద్యాశుల్కంబు గ్రహించి తెచ్చికొమ్మని గంభీరఘోషణంబుల నానతీయ నంత—నాభ క్తశిఖామణి—యావిష్ణుచిత్తంసుఁ డు—తద్దేవదేవీముఖారవిందనిష్యందమాణ—

శ్రీ—అయ్యయ్యో! "దేవదేవి" కాదు. దేవదేవముఖారవింద. ఇది వఱకుఁ బెరియాళ్వారికి అవికఁ దొడిగించినారు. ఇప్పుడు పురుషోత్తమునకే గాజులు దొడిగించుచున్నారు. అయ్యో! "దేవదేవ"—

దేవ—(తనలో) తలక ట్టెగిరినది. గుట్టో దీర్ఘము పెట్టినాడు.

విప్ర—నడుమ నడుమ నీవిట్లు లడ్డువచ్చుచుండ నేనెట్లు చెప్పఁగలను?

శ్రీ—నడుమఁ బ్రమాదములు సెప్పుచుండ మనవి చేసికొన వలదా?

విప్ర—ప్రమాదశూన్యముగ నీవు చెప్పరాదా?

శ్రీ—క్షమించుఁడు. మీరే కానిండు. "తద్దేవదేవ"—

విప్ర—అది వలదు. మరియొకదారిని చెప్పెదను. (రాగధోరణిగ) ఆ శ్రీమహావిష్ణుని సంభాషణమును విని భక్తుఁడిట్లు మనవి చేసికొనెను. అయ్యా! "స్వామీ! నేను నిరక్షరకుక్షుఁడను. ఇట్టి మహాకార్యము నావలన నెట్లగునని, నీకేమియు భయము లేదు. నీజిహ్వాగ్రంబున మేము వసింతుమని భక్తవత్సలుఁడు సాయించిపంప, నాతఁడు పాండ్యరాజసభాంతరంబున వైష్ణవ మతస్థాపనమొనర్చి విద్యాశుల్కంబుఁ గైకొని యారాజుచే గంధగజేంద్రంబెక్కింపఁబడి తిరువీథుల వేంచేయింపుచుండఁ గుమారునియున్నతస్థితిఁ గాంచి యుప్పొంగుతండ్రివలె భక్తునిఁ జూచుటకై పరమపదమునుండి శ్రీస్వామివారు లక్ష్మీపతియుక్తులై, శంఖచక్రగదాపాణులై, యధిష్ఠిత గరుడసందులై యెదుట సేవ సాయింప—

శ్రీ—స్వామీ! ఇదియే రసమైన పట్టు. ఆదివ్యమంగళవిగ్రహసౌందర్యమును బెరియాళ్వారెట్లు భావించిరో యట్లే మీరు భావించి

యితరచింతలన్నిఁటిని దిరస్కరించి చిత్తమును గుదుటఁ బఱుచుకొనుఁడు.

విప్ర—సరే! అట్లే భావించెదను. (కన్నులు మూసుకొని రాగధోరణిగ) పెరియాళ్వారు వారలఁగాంచి ఓహో! ఓహో! ఇట్టిదివ్యమంగళ విగ్రహముతో నేల దయచేసితిరి? అయ్యయ్యో! ఈస్వరూప మునకు దృష్టిదోషము తగులునేమో! (దేవదేవివంకతిరిగి) ఆహా! ఆకన్నుల తీరేమి? ఆముక్కుసొగ సేమి? ఆకనుబొమల వక్రత యేమి? ఆహా! ఏమిచక్కఁదనము!—ఉబుకుచున్న యాపైఁటలోని—

శ్రీ—(తలపైఁ గొట్టుకొని) అయ్యో! చాలుచాలు! పురాణము నాపిండ కూడువలె నున్నది. పెరియాల్వారు లేరు. పెరుమాళ్ళు లేరు. అయ్యయ్యో! దేవదేవిని వర్ణించుచున్నా రేమి?

విప్ర—చిత్తము స్వవశము కాకుండ నున్నది.

శ్రీ—ఒకప్పుడైన నలవాటుచొప్పుననైన నిప్పుడు "రంగరంగా" యను ట మానివైచినా రేమి?

విప్ర—చిటపట లాడుచున్నది. అది యేమి? చినుకు పడుచున్నదా?

శ్రీ—గాఢముగ మబ్బుపట్టినది. పెద్దవర్షమే వచ్చునేమో?

దేవ—గాలివాన వచ్చుటచేతఁ గాలక్షేప మింకఁ గట్టివేయవచ్చును. బట్టలారవైచితిని. తడిసిపోవునేమో విప్పి జాగ్రత్త పెట్టెదను.

విప్ర—పోయి శీఘ్రముగ రమ్ము. తడిసిపోవుదు వేమో సుమా?

(దేవదేవి పోవును.)

శ్రీ—(విప్రనారాయణునికాళ్లు పట్టుకొని) స్వామీ! పడిపోవు చున్నారు. భక్తినినిలుపుకొనరా? అయ్యయ్యో! దేవదేవిముండ మిమ్ములఁ బాడుచేయుచున్నది. మీసెల వగునెడల దానిని జెప్పునఁ గొట్టి యీడ్చివైతును. లేదా మన మెక్కడకైనఁ బోవుదము రండు.

విప్ర—నామూలమున దాసికిఁ గూడ భక్తి జూపుచున్న దఁట. నేను భ్రష్టుఁడ నైనను నాకు నీవు దో డుందువు. కాని పాపము ! అది భ్రష్టతనొందిన దాని కింక దిక్కెవ్వరు? మనల నింత కాలమునుండి కనిపెట్టుకొని యున్నదానినే మనము నిరాక రించుట న్యాయమా ?

శ్రీ—అది యిప్పుడు భ్రష్టురా లగుట యేమి? పుట్టినప్పుడే యైనది. వంశానుక్రమముగ నైనది. అది మీకొంపఁ గూల్చుట కిక్కడకుఁ జేరినది. అయ్యయ్యో! రక్షించుకొనుఁడు.

విప్ర—నన్నుఁ బాడుసేయుటకు దానియుద్దేశ మేమి? వారకాంతకుఁ గావలసినది ధనముకద! అది నాయొద్ద లేదుకద! స్వరూపలావణ్య మంతకంటె లేదు కదా! ఏమి మూటగట్టుకొనవలయు నని యది నన్నుఁ బాడుసేయ నున్నదో చెప్పు.

శ్రీ—పాపము. మహాపాపము.

విప్ర—ఐహికఫలవాంఛాలేశమైనలేకుండ బుద్ధిపూర్వకముగఁ బాపము మూట గట్టుకొనుట ప్రాణికోటికి సహజమా ?

శ్రీ—నేను మీ కుత్తర మీయఁజాలక యున్నాను. కాని దానిచే మీరు పాడగుట నిశ్చయము.

విప్ర—అకారణముగఁ బాడు కావలసివచ్చినప్పుడు—ఈజన్మమునఁ గనఁబడనికారణముచేఁ బాడు కావలసినప్పుడు—అనఁగఁ బూర్వజన్మప్రారబ్ధకారణమే భ్రష్టత కీడ్వవలసి నప్పుడు— ఎవఁడేమి చేయఁగలఁడు? ఏ మగునో కానీ!

శ్రీ—ఏమగుట కే మున్నది? ఇఁక వేశ్యావీథిని వెట్టిమొగము వేసి కొని మీరు విటాధములు కానై యున్నారు.

విప్ర—ప్రారబ్ధ మటులుండఁ దప్పునా?

శ్రీ—మనమతముల కన్నిఁటికిఁ బూర్వజన్మప్రారబ్ధ మను నీదిక్కు

మాలినయంశ మొకటి దాపరించి యందఱిని భ్రష్టులఁ జేయు టయేకాక, తిరిగి బాగుపడకుండ భ్రష్టతలోనే యొక సంతుష్టిని గలుగఁజేయుచున్నది.

సీ. ద్యూతంబునను గోలుచి ♦ పాతరాయండయి
ప్రారబ్ధమున నిట్టు ♦ లైతి ననును
కలుఁద్రావు మత్తునఁ ♦ గాంతఁగొంతుకఁ గోసి
ప్రారబ్ధమున నుఱి ♦ వచ్చె ననును
పరబలదురాశఁ జౌ ♦ ర్యం బాచరించుచుఁ
గారలోఁ బడఁ బూర్వ ♦ కర్మ మనును
వ్యభిచారమున నోడ ♦ లంత పుచ్చినఁ బురా
కృతకర్మమునకు న ♦ డ్డేది? యనును
ఇట్లు మగనాలిఁ జెఱిచితి ♦ వేల యనిన
నిది వెనుకజన్మమున నన్ను ♦ నిట్లొనర్చెఁ
బూర్వకృతఫలం బిది కాని ♦ బుద్ధికృతము
గాదనును—బుద్ధి లేకుంట ♦ కల్ల గాదు.

సీ. చదువు లేకుండ న ♦ జ్ఞత నుంటి వేలన్న
యోగ ముండిన నన్ని ♦ బాగుపడును
ముసలిపందకుఁ గూఁతు ♦ నొసఁగుట తగదన్న
దశమున్న నైదువ ♦ తనము నిలుచు
వ్యాధికి వైద్యంబు ♦ వలదందు వేలన్న
నాయువే తగ మందు ♦ లడ్డుపడునె
దైవముం దలఁపమి ♦ తగదన్నఁ బుణ్యామా
గతి యున్న సద్బుద్ధి ♦ కలుగు ననును
జనుఁడు; దైవ మొసంగిన ♦ స్వల్పబుద్ధి
నైన వినియోగమును జేయ ♦ కకట! సౌఖ్య

మానసలేక యోగలేక ♦ వ్యర్థుఁ డగుచు
నన్నిఁటికి నెత్తిగీతనే ♦ యెన్నుచుండు.

స్వామీ! ఏమో పరాకుగా నున్నారేమి?

విప్ర—నీ వేమంటివో వినుటకు నాకిప్పుడు తగినంతచిత్తశాంతి లేదు. చూడుము! ఈవర్షమెందుచేతనో కాని నాకు మనోవికారమును వృద్ధిచేయుచున్నది సుమా!

శ్రీ—అలాగా! మీమానసమునుండి భక్తి నశించినది శృంగారరస మంకురించినది.

గీ. వర్షపాతము స్త్రీవాంఛ ♦ ప్రబలఁ జేసి
తుదకు విరహుని స్త్రీప్రక్క ♦ నడుగుపెట్టు
నెఱ్ఱనీటిప్రవాహంబు ♦ వెఱ్ఱికుక్క
విసము వెలిపుచ్చి మృతిప్రక్కఁ ♦ బెట్టునరుని.

(నేపద్యమున) ఉరుములు మెఱుపులు,

విప్ర—శ్రీనివాసా! నీ కొకమాట చెప్పెదను విందువా?

శ్రీ—హితమును నిరాకరించుటకు నా కేమివికారము సంభవించినది?

విప్ర—ఇఁక నట్టిప్రశంస వలదు. ఉరుములు మనకే భయంకరములుగ నున్నవి. పాపము! మనబట్టలు తడిసిపోవు నేమో యని పరుగెత్తిన దేవదేవియింక రాకున్నది తడిసిపోయినదో! గాలిచే నెక్కడనైనఁ బడిపోయినదో! నీవు పోయి యామెను దీసికొని రమ్ము.

శ్రీ—దానిని వదలుకొనవయ్యా యని నేను దేవులాడఁగ దానిని దీసికొనివచ్చి నాయెదుటఁ బెట్టుమని మీ రాడ న్యాయమా?

విప్ర—దానిని గాఢాంధకారమున నశనిపాతభయంకర మగు నిట్టి వర్షమున నొక్కతెను నిరాచ్ఛాదనస్థితిని ద్యజించుట మాత్రము న్యాయముగా నున్నదా?

శ్రీ—అది తడువనే తడిసినది. నన్నుఁగూడ నేల తడిపెదరు?

విప్ర—పురుషుఁడవు. దానికంటె నెక్కువవస్త్రములు గలవాఁడవు. నీకేమి? పొమ్ము. ఇఁక నాలస్యము చేయకుము.

శ్రీ—అటులైన బోయెదను. అయ్యా! నమస్కారము. ఇఁక మిమ్ముఁ పుట బ్రహ్మాంతరము గాదు (పోవును)

విప్ర—ఇంక రాలేదు. చెట్లకొమ్మ లేమైన విఱిగి మీఁదఁ బడినవో? దారిగానఁబడక నేదైనఁ గాలికిఁ దగిలి పడెనో?

(నేపథ్యమున) హాహాహా! చలి, చలి, చలి! హాహాహా!

విప్ర—అదిగో! అదిగో! దేవదేవీ! తడిసిపోయితివా?

(నేపథ్యమున) చలి, చలి, చలి! హాహాహా!

విప్ర—ఆహా! దైవకటాక్షమున నిప్పుడే మెఱుపు మెఱయుటచేఁ గనులును, దత్కాంతివలన నార్ద్రవస్త్రధారిణియగు నా మెదర్శనమున హృదయము నొక్కమాఱు తళుక్కుమనిపోయినది. చలిచేత బాధపడుట యేల? ఇదిగో! నాయుత్తరీయమును జుట్టఁబెట్టుకొనుము. (అటు పాఱవైచును.)

(తనలో) పాపము! చలిచే నెంతబాధ పడుచున్నదో! (ప్రకాశముగ) కట్టుకొను చున్నావా?

(నేపథ్యమున) ఆ!

దేవ—(ప్రవేశించి) చలిచలిచలి! (వడఁకుచు దగ్గఱకు వచ్చును.)

విప్ర—సందేహింపకు. సందేహింపకు. దగ్గఱకు రమ్ము మనుష్యుని వేఁడిమి మంచిది.

దేవ—హాహాహా. (కౌఁగలించుకొనును.)

విప్ర—హాహాహా! ఏమియానందముగ నున్నది! హాహాహా!

దేవ—మన మాప్రక్కనుండు గదిలోనికిఁ బోవుదము. శ్రీనివాసుఁడు వచ్చు నేమో?

విప్ర—శ్రీనివాసుఁడు నీకుఁ గానఁబడ లేదా?

దేవ—నా కాతఁడు కానఁబడినాఁడు. కాని నేనాతనికిఁ గనఁబడ కుండ వచ్చితిని

విప్ర—సరే. రమ్ము.

దేవ—(తనలో) విష్ణుదాసుఁ డిప్పటికి వేశ్యాదాసుఁ డైనాఁడు. ముకు త్రాడు వోసి యితని నిఁక మా గ్రామములోని వేశ్యావీథి కీడ్చుకొని పోవుటయే తరువాయి—

ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.

ఇది చతుర్థాంకము

శ్రీ

విప్రనారాయణ చరిత్రము.

పంచమాంకము.

ప్రవేశము—"తిరుక్కరంబనూరు" అనుగ్రామమున వేశ్యావీథి.

(ప్రవేశము—శ్రీనివాసుఁడు, విప్రనారాయణుఁడు.)

విప్ర—దాసియిల్లింక నెంతదూరమున్నదో! చూడు! ఆ మలు పైదె యుండునో?

శ్రీ—అదియే నండీ! వేశ్యావీథికిఁ దొడ్లక్కము.

విప్ర—పవిత్రములగు వైష్ణవనామముల నేల యపరిశుద్ధ చేసెదవు?

శ్రీ—పవిత్రతమము లగు వైష్ణవులు భ్రష్టులైపోవు నప్పుడు మాటల లెక్కయేమి?

విప్ర—అట్లు కాదు. భాగవతోత్తములు శాశ్వతులు కాారు. ఎందఱు పుట్టిరో! ఎందఱు భ్రష్టులైరో! ఎందఱు నశించిరో! కాని వైష్ణవసాంప్రదాయ వాక్యములు మాత్రము శాశ్వతములు.

శ్రీ—వాక్యములకంటెఁ జేష్టలు శాశ్వతములుకావా? మొగము కానఁబడకుండ మేలుముసుఁగువైచికొని సందెచీఁకటిని వేశ్యయింటికిఁ బోవు మిమ్మెవరు చూతురని యనుకొనుచున్నారేమో! ఎవఁడో యొక పనిలేనిచలపాదికవి ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రధారులైన మిమ్ము, దర్భాసనధారుఁడనైన నన్ను మనిమిప్పు డిక్కడ

నున్నట్లువలెనే వేశ్యావీథిరంగమున వెఱ్ఱిమొగములతోఁ బ్రవే
శింపఁజేసి యెదుటఁగూరుచుండు సామాజికులచేత "ఛీఛీ!" యని
పించి వెకవెక వెడనవ్వుల నవ్వించి "థూథూ" యని మీఁద
నుమియఁ జేయకుండు నెడల నేను బ్రహ్మణజన్మమునఁ బుట్టిన
వాఁడనని ప్రమాణము చేయఁగలను. లోకప్రఖ్యాతమై యా
చంద్రతారకముగ నిలువవలసిన యీ మీచేష్ట మాపటిమత్తు
లో మాసిపోవు ననుకొంటిరా? సూర్యునివలె దివ్యతేజమునఁ
బ్రకాశించి యవతలి ప్రపంచార్థమునందుఁగూడ వ్యాపించును
గాని—ఆహా! అట్టిపనిని జేసినారు మహాత్మా! చాలుచాలు!
ప్రపంచ మున్నంతకాలము భక్తలోకమునకు మీచేష్టవలనఁ
గలిగిన తలవంపు చాలు! చాలు! నాకు మిమ్ముఁజూడ నేడుపు
వచ్చుచున్నది. ఆహా! ఎట్టి మహోన్నతస్థితినుండి యెట్టియథో
గతికిఁ గ్రుంకిపోయినారు! ఆహా! ఆకాశమునుండి చుక్కయూడి
పడినట్లయ్యెనే! ఇఁకనొక్కమాట కడపటిసారి చెప్పుచున్నాను.
నేను మిమ్మట్టిస్థితిలోఁ జూడలేక—నామనసుండఁబట్టలేక—
వెఱ్ఱిచేఁ జెప్పుచున్నాను. ఇదివఱకుఁ దిర్వారాధనపుగదిలో
నేమిజరిగినదో జరిగినది. దానినిగూర్చి లెంపలువైచికొనియో,
తల నేలను మోదుకొనియో, కావేరిలోఁ బడి మృత్తికా
స్నానములేచ్చియో యెట్లో యొకట్లు చూచుకొందము. ఇఁక
నొక్కయడుగైన ముందుఁ బెట్టక వెనుకకు రండు, పోదము.

విప్ర—నీకు నాయందుఁగల్గ ప్రీతికి సంతసించితిని.

గీ. భక్తిరక్తులు వేఱు త♦త్త్వములు కావు;
భక్తిదైవానురాగము ♦ వనితపైని
రాగమగురక్తి; యది యిది ♦ రాగ మొకటె;
తత్ప్రవాహాదిగతులె భే♦దములు సుమ్ము!

గీ. భక్తి మెదురెత్తుగాన నింగిప్రాకినపుడె,
రక్తి పల్లవువాల్గానఁ ♦ బ్రబలవేగ
యుతము, మార్గ్వడిచేత నా ♦ సతతభక్తి
మఱలి తలకిందుగా నట్టె ♦ పారలు నిపుడు.

గీ. కాలభేద జగతిభేద ♦ లీల కెదిరి
డీకొనుట యెట్లని? నుంచిది ♦ మేకొనుటయె;
గాలివానకు నెదురెక్కఁ ♦ గడఁగకుండ
నావికుఁడు హానిగతిఁ బట్టె ♦ హాఫ్పుఁగాదె?

గీ. అడఁచిపెట్టిన రక్తి ప్రేమ ♦ స్వాంతరమున
వెలిఁబడినయప్డు భీకర ♦ చలన మొందు
నట్టె బిగువుగ దట్టించి ♦ పట్టిపొందు
రంజకం బంటి ఘామ్మని ♦ ప్రబలునట్లు.

గీ. లో నడంచిన రస మొక్కొ ♦ లోపమునను
బైబడినయప్డు ప్రబల దు ♦ ర్భరతఁ బొందు
నావిరిని నిండుపాత్రకు ♦ నంతదాఁటి
నీయ బుస్సను ధ్వానితోడ ♦ నెగసినట్లు.

గీ. అడఁపఁబడుచు హఠాత్తుగా ♦ నతిశయిల్లు
నట్టిరక్తికి దయ్యంబు ♦ పట్టినట్టి
మనుజునకుఁ గల్గు నంత సా♦మర్థ్యముండు,
పిచ్చివానికిఁ గలయంత ♦ వేగమమరు.

గీ. అస్వభావశక్తిని స్వభా ♦ వాల్పశక్తి
తో నెదుర్కొనఁ దరమౌనె? ♦ శ్రీనివాస!
చచ్చుపాపటగొట్టాస ♦ వచ్చునట్టి
చిన్నకాయకు బ్రేవేలడ్డు ♦ సేయఁ గలమె?

గీ. కాన బ్రస్తుతావస్థాస్త్ర • మైన పనిని
జూడఁదగుఁ గాని దూషింపఁ • గూడ దయ్య!
ఇద్ది మార్వాడి యుక్తి యేమంటి • నిద్ది యెంతొ
వలుకు నుండదు వడిలోనఁ • బసుదుఁ దిరిగి.

శ్రీ—అందుచే దైవభక్తుల రగుమీరు దాసిదానియింటికి దానిదర్శనము నిమిత్తమై దయచేయుటయే తారక మార్గ మని కాదా యభిప్రాయము?

విప్ర—అభిప్రాయమే కాదు, ఆచరణముకూడ నటులే.

శ్రీ—సరే. అటులైన దయచేయుఁడు. ఇక్కడనుండియే వేశ్యకొంప లారంభమని చెప్పితిని గాదా? తన యింటిగుర్తులఁ గూర్చి యది మీకుఁ జెప్పినమాటలు జ్ఞప్తియున్నవా?

విప్ర—బాగుగ నున్నది. అదిగాక యెంతయో మనస్సంభ్రమముతో నది నాకొఱకు గుమ్మములోఁ గనిపెట్టుకొని యుండదా? ఎప్పుడువత్తునో యెప్పుడువత్తునో యని యెదురుచూచుచు నేమియుఁ దోఁచక మహాసంక్షోభమున నుండదా? దానికిఁ గూడ నాయట్టియవస్థయే సిద్ధించినది. కాన దానికిఁగూడ నాపై ననురాగము ప్రబలముగ నుండును. తానువచ్చి నన్నుఁ దనయింటికిఁ దీసికొనిపెళ్ళెద నని చెప్పినదే! ఏమితొందరచేత రాలేదో? దానిని జూచువఱకు నా మనసు శాంతిగ నుండదు.

శ్రీ—సరే. రండు. నడుచుచున్నాముగదా?
(నేపథ్యమున) అడియేన్ దాసోహం! అడియేన్ దాసోహం!

విప్ర—దాసోస్మి! దాసోస్మి! దాసానుదాసోస్మి!

శ్రీ—ఈసమయమున మీరట్టు లనఁగూడదు. (తనలో) ఇప్పుడు నమస్కరించినముండకొడుకు పిల్లివలెఁ జీకటిలోఁ గూడఁ జూడఁగలఁడు గాఁబోలు!

విప్ర—ఎందుచేత?

శ్రీ—మీరు సందెచీఁకటిని ముసుఁగువైచికొనిపోవుచు మాటలాడుదురా?

విప్ర—సందెచీఁకటి తనయంతఁ దాఁ బడెను గావున వచ్చితిని. నీవు ముసుఁగువైచితివి కావున నే నొప్పుకొంటిని గాని నాకేమి భయమా? నాకున్నదోషము దేవదేవీవాంఛ. అంతే కాని నాకుఁ బిఱికిదనమేమి? అదిగాక యాచార్యుఁడు నమస్కరింపఁ బ్రతినమస్కారము సేయకుండుట తప్పుగాదా?

శ్రీ—అతఁడాచార్యుఁడఁటయ్యా? జారుఁడు! పరిహాసమునకు నమస్కరించుచున్నాఁడని తెలియ వలదా?

(మాధవుఁడు ప్రవేశించును.)

మాధ—ఓహో! ఓహో! భాగవతోత్తములు కాఁబోలు! ఈ పట్టె వర్ధనములేమి? పణ్యవీధీసంచారము లేమి? వక్షమునఁ దట్టెఁడు తులసిపూసలపేరు లేమి? వారకాంతాదర్శనాభిలాషయేమి? కాషాయధారణయేమి, కాంతానురాగ మేమి? ఆచార్యపురుషులు దిగ్విజయార్థమై వేంచేసితిరికాఁబోలు! హేహేహే! ఈ వాడసానులలో మీకెవ్వరైన శిష్యురాండ్రున్నారా?

విప్ర—ఒక్క తెయే! దేవదేవియనునది మాత్రము.

శ్రీ—(అపవారించి) అయ్యయ్యో! ఆమాటయేల చెప్పవలయునయ్యా?

మాధ—దేవదేవియే! అప్సరసవంటి శిష్యురాలిని సంపాదించితిరే? దానికి సమాశ్రయణము చేయుటకు వచ్చినారుగాఁబోలు!

విప్ర—అది యిదివఱకే యైనది. తిరుమంత్రోపదేశమైనది. దాని బుద్ధి మంచిది. కాని, నావలెనే దానికిఁగూడ నన్యోన్యాశ్రయమూలమున రంగభక్తి తగ్గినది. ఇప్పుడు దానిపై ననురాగమున నే నిటకువచ్చితిని.

శ్రీ—(అపవారించి) బట్టబయలుసేయు టేల? ఈకర్మ మెప్పుడైన నెఱుఁగుదురా? అయ్యయ్యో! ఎంత ప్రారబ్ధము!

విప్ర—(అపవారించి) శ్రీనివాసా! నీ కిది యేమి వెఱ్ఱి! నాదోషమున నేను గాంతానురాగుఁడను గావలసివచ్చెను గాని యసత్యవాది నగుటకు నా కేమి కర్మము?

మాధ—మీకును దానికిని సంబంధము జరిగినది కాఁబోలు నేమి?

విప్ర—శారీరసంబంధ మింతవఱకు జరుగలేదు.

శ్రీ—(అపవారించి) స్వామీ! ఇప్పుడేల యసత్యమాడితిరి?

విప్ర—(అపవారించి) అసత్యమేమున్నది?

శ్రీ—(అపవారించి) మీరు దేవతార్చనపుగదిలోనికిఁ బోయితిమని చెప్పితిరి కాదా?

విప్ర—(అపవారించి)ఔను. శీతబాధానివారణమునకై యదిరమ్మనెను.

శ్రీ—(అపవారించి) అదియుఁగాని మీరుగాని యచ్చటఁ దొందర యేమియుఁ బడలేదా?

విప్ర—(అపవారించి) ఏమియుఁ దొందరలేదు. తనయింటికి నన్నుఁ దీసికొనిపోవుదునన్నది సరే యంటిని. ఇదివఱకురాలేదు. అందుకొఱకు నేనే బయలుదేరితిని.

శ్రీ—(తనలో) ఇది యేమి? వింతగనున్నది. అసత్యమాడువాఁడు కాఁడు. హా! దైవమా! ఈతని యీపరిశుద్ధత నింకఁ గాపాడుము.

మాధ—స్వామీ! అటులైన నిదివఱకు మీకు దానికిఁ జరుగనే లేదు. దానికి మీపై ననురాగమున్నదా?

విప్ర—దానికిఁ బూర్ణముగనున్నది యదేకాదా?

శ్రీ—(అపవారించి) నరుని దేహమును జంపువాఁడు పరమక్రూరకిరాతుఁడైయుండ నాతని యాత్మను శరీరమును గూడఁ జంపునది యనురాగ పరిపూర్ణురా లనెద రేమి?

మాధ—(తనలో) ఈ పంగనామాలబాపనయ్య యొకానొకపురశ్రేష్ఠియొక్క కొడుకు. దారితప్పి నూతనశృంగారమునఁ బడినాఁడు. ఈతని యొద్ద విశేష ధన ముంటచేఁ గాఁబోలు టక్కులాఁడియైన దేవదేవి యీతని యజ్ఞపశువుగఁ బట్టినది. ఈతనివలన నాకుఁగూడ నేమైన లాభింపవచ్చును. (ప్రకాశముగా) నేనీ వేశ్యావీథిని రెండు పుష్కరములనుండి కనిపెట్టుకొని యుంటిని. మీవంటివారి పుణ్యమునఁ బొట్టపోసికొనుచుంటిని. వేశ్యలలోఁ బ్రకృతులు బహువిధములు. ప్రపంచమే యట్లేడ్చుచున్నదిలెండు. పడుచుఁదనము గలిగినదానివలె, పైకి గనఁబడినంతమాత్రమున నది యౌవనవతి యని మన మనుకొనఁగూడదు. చిత్రకాలము! ఊడిపోయిన పండ్లకుఁ గట్టుడు పండ్లు కద! నెఱసిన వెండ్రుకలకు రంగు కద! ముడుతల మొగమును సాఁగదీయుటకు జిగుఱులు గద! పాలిపోయిన దౌడలకుఁ బూఁతలు కద! ఆశ్చర్యము! మొక్కజొన్న పొత్తివలె నున్న మొగమునకైన మెఱుఁగులు కద! ఇది గాక, అత్తరుపన్నులని—అగరునూనె లని—దూదమెత్త లని కొబ్బరిచిప్ప లని—గోరంటాకు లని—ఇంక నేమోయని పెద్ద పెట్టె పట్టినంత సామగ్రి కద! మేళములో నాడుచున్నంతసేపు కన్నులు మొగముమీఁదఁ గద! ఇంటికి వచ్చిన తరువాతఁ జిలుక కొయ్యలను గద!

శ్రీ—అదియేమి?

మాధ—అయ్యో! ఎఱుఁగవా? నూటికిఁ బదుగుఱుసానులకుఁ జేత కన్నులు! ఇదికాక, కొందఱు కొబ్బరికాయవలెఁ గొఱుక రాసి కొయ్యలుగఁ బైకిఁ గనఁబడి లోన రసపూర్ణహృదయ మును గలిగియుందురు. ఇట్టివారిని నత్తి వాయఁగొట్టి యను

భవింపవలయును. కొందఱు పనస తొనవలెఁ బైకి మధురము గను మృదులముగ నుండి యనుభవింపఁ బోవుసరికిఁ గటు కర్కశఁ గఠినముగు మనస్సు నడ్డు పెట్టుదురు. ఇట్టివారల దేహాత్మవిచ్ఛేదముచేసి యనుభవింపవలయును. మఱికొందఱు పైకిఁ గఠినముగనే లోనఁ గఠినముగనే యుందురు. ఇట్టివారిని బటికబెల్లమును జప్పరించినట్లు మెల్లమెల్లగఁ గరఁగింపఁజేసి యనుభవింపవలయును. కొందఱు యెండి చచ్చిన ట్లుందురు గాని నీమమిరియపుఁగాయవలెఁగారముసఁ గ్రిందిగ్రుడ్లు మీఁదికిరాఁ జేయుదురు. కొందఱు బుట్టబుఱియపుఁగాయలవలె బుంగలై యుండుటయే కాని నీరి నూరబెట్టి యెండబెట్టి కాల్చినఁగాని యనుభవింపఁదగదు. కొందఱు సున్నితముగ శలాకవలె నున్నను చేళవాళి చెఱకువలె మిక్కిలి మధురముగ నుందురు. మఱికొందఱు బొంతచెఱకువలెఁ బూర్ణలై యున్నను గానుగ నాడి యేడో యింతతుక్కుతోఁ ద్రొక్కి బుట్టలు కట్టి పాటకపుజాతి యనుభవమునకుఁ బాఱవైచి సొమ్ము చేసికొనుటకు మాత్రి పనికిఱాను పత్తురు. కొందఱు పండుక్రోఁతులవలె నెఱ్ఱమొగములతోఁ—గొందఱు కొండ ముచ్చులవలె నల్లమొగములతోఁ గొందఱు చిరుతపులుల వలె నొడలినిండ మచ్చలతోఁ—గొందఱు దుప్పివలె శ్వేతపు డాగులతోఁ—గొందఱు తిర్యఙ్ముఖములతోఁ—గొందఱు పార్శ్వముఖములతోఁ—గొంద అధోముఖములతో—

విప్ర—అయ్యో! మాకీగొడవ యంత నెందులకు?

మాధ—దేవదేవికి మీయెడలఁ బూర్ణానురాగము కలదని మీరు చెప్పుటచేత నింతగొడవ చెప్పవలసివచ్చెను. దాని యనురాగ మెట్లున్న నది మిక్కిలి జాణ. మీరు శృంగారవిద్యలోనింక

నోనమాలలోనేయున్నారు. కావున మీకు నావంటివాని సాహాయ్య మావశ్యకము.

శ్రీ—మీరింతకాల మిటనుండి చేయునని యేమి ?

మాధ—పుసుగుడు.

విప్ర—నాకుఁ దెలియలేదు.

శ్రీ—పుసుగు డనఁగ భక్తి పరిభాషలోఁ గొంచెము హెచ్చుతగ్గు పురుషకారము.

మాధ—పురుషకారమే కాదు. స్త్రీపురుషకారము.

శ్రీ—అయ్యా! పక్షి పశువులసంతలోనే కాక పణ్యస్త్రీవ్యాపార మునఁగూడ నున్నదా ?

మాధ—పెద్దల నధిక్షేపింపఁగూడదు కాని, యిదిమాత్రము పశువుల సంతకంటె భిన్న మెట్లగును ?

శ్రీ—రంగరంగరంగా! అయ్యా! వింటిరా ?

విప్ర—నీ యిచ్చటి వ్యాపారమురీతి యెట్టిదో చెప్పుము.

మాధ—నా వ్యాపారమర్మములు తమ కేల ? నేను మీకు దేవదేవి ననుకూలముగ సంధానపఱిచి, తద్వేశ్యామాతవలనఁ దమకు బాధ లేకుండఁ జేసి—

శ్రీ—అది నీ వెట్లు చేయఁగలవు ?

మాధ—నే నట్టి మాతలకి్రంద దూతను. వచ్చిన సొమ్ము వారు నేను వయస్సునుబట్టి పంచుకొందుము.

విప్ర—మీరు నాకు రాయబారము సేయ నక్కఱలేదు.

మాధ—అట్లనకుఁడు. మనుష్యులను స్థిరపఱుచుటలో దూతలు. మహీనాథుల కార్యములందు దూతలు. మనుజులవ్యాపారము లందు దూతలు. మదనతంత్రములందు దూతలు, మరణము లందు దూతలు. పుట్టినది మొదలు గిట్టెడు పర్యంతము పని యంత దూతలతోడనే యున్నది కాదా ?

విప్ర—అయినను మాకు నీతో నేమియు లేదు క్షమింపుము.

మాధ—పురోహితుఁడు లేని వివాహమా? అధ్వర్యుఁడు లేని యజ్ఞమా? చారుఁడు లేని రాజసేవయా? మంత్రసాని లేని ప్రసవమా? వైద్యుఁడు లేని చావా? సంధానకర్త లేని సరసమా? చాలు!

శ్రీ—నీవు పోవయ్యా! మాతో నీ కేందుకు?

మాధ—నా సహాయ్యము లేనిచే మీకు శృంగభంగమగుట నిశ్చయము. నేను పోయెదను. కాని నా కేమైన నొసఁగుఁడు.

విప్ర—ఇచ్చుటకు మాయొద్ద నేమి యున్నది?

మాధ—దర్భాసనపుఁగట్టలో నేమో యున్నదే?

శ్రీ—ఏమి యున్న నీకేమి? పోవయ్యా!

మాధ—(తనలో) వీరియొద్ద ధనమున్నది. మొండిముండకొడుకులు నా కీయకున్నారు. నేను ముందు దేవదేవి తల్లియొద్దకుఁ బోయి యామెతోఁ జెప్పెదను. (పోవును)
(నేపథ్యమున) స్యూ! స్యూ! (కుక్కలు మొఱుఁగును)

శ్రీ—చూచితివా! కుక్కలను మనపై నీతఁ డుసికొల్పుచున్నాఁడు!
(నేపథ్యమున, స్వామీ! కుక్కలు మీదర్భాసనపుఁ గట్ట నెత్తుకొనిపోవును. జాగ్రత్త!
(మఱియొక ధ్వనితో) ఓహో! అయ్యవారులవారు కాఁబోలు! ప్రతివాదిభయంకరులు కాఁబోలు! హేహేహే! రావణసన్న్యాసమోయి! (చప్పటలు జరచుచున్నారు.)
(మఱియొక ధ్వనితో) రంగదాసు లనంగదాసులైనారు! ఓహో! ఆచార్యపురుషులు వ్యభిచారపురుషులైనారు! వేదమార్గప్రతిష్ఠాపకులు విటమార్గప్రతిష్ఠాపకులైనారు! తిరుప్పావు కాలక్షేపప్రియులు దేవదేవికొఱకుఁ దిరువీథులు వేంచేసినారు.
లేవిడీ! కొట్టు! కొట్టు!

శ్రీ—మనల వీరు కొట్టుదు రేమో?

విప్ర—వారికి మన మేమి యపకార మొనర్చితిమి? భయము లేదు. కాని, వీరు విటులే—నేను విటుఁడనే. వీరును స్త్రీవాంఛచే నిటకు వచ్చినవారే—నేను నట్లే వచ్చినవాఁడనే. వారి చర్యయుఁ దప్పే—నాచర్యయుఁ దప్పే. వారు నన్ను దూర నేల? నన్నుఁ గొట్టుడన నేల? వారిని లోకు లేల యిట్లు నిందింపఁ గూడదు? కుక్కలు సహితము నన్నుఁ గాంచి యేల మొఱుఁగవలయును?

శ్రీ—గీ. విటవితతిప్రవృత్తిగతం బంత ♦ వెగటుకాదు;
గృహిణి గర్భధారిణి యొకి ♦ లింతవలెను
సంగదూరభాగవతుని ♦ జారచర్య
విశ్వనింద్యంబు విధవవే ♦ విళ్ళుఁబోలె.

గీ. సంగయుతుల దుర్గతులు హా ♦ స్యంబు లగునె?
యడుసులోనఁ బందుల పొర ♦ లాటలట్లు
విగతసంగులరక్తి న ♦ వ్వించు నగురఁ
బోయి పండ్లూడఁ బడువెట్టె ♦ మొగములాగు.

గీ. ఎంగిలాకున సోమరి, ♦ రంగనిగుడి
భక్తుఁ డుంటయె యుచితత ♦ వాఁడు గుడి, ని
తండు పెంటపై నుండ నిం ♦ ద్యంబు గాదె?
యనుచితగతి యెట్లైనదూ ♦ ష్యంబు సుమ్ము.

(నేపథ్యమున, సాధనషట్కస్థాపకాచార్యోత్తమా! దాసోస్మి దాసోస్మి!

విప్ర—అదేమి? అదేమి?

శ్రీ—ఏ మున్నది? దేవరవారిమహిమము నెవఁడో వర్ణించుచున్నాఁడు. అందఱికి మోక్షోపాయములుగ కర్మ, భక్తిజ్ఞానములుండ మన

వారు ప్రపత్తియని నాలుగవ పాదము జేసుకొనిరి. వారి తరువాతి వారది చాలక యూహావ్యాభిమానము నైదవపాదముగ జేసి కొనిరి. దేవరవారు వ్యభిచారిణీమాన మను నాఱవపాదమును గూడ స్థాపించిన మహాచార్యపురుషులని యెంచెదో యను చున్నాఁడు. (నేపథ్యమున) ఓహో! సాక్షాన్నా చార్యపురుషుని వలెఁ గానఁబడుచున్న నీతఁడు నూతనవైష్ణవావతారమో యీ! "వందేవిష్ణుం సదానందం వాసుదేవం నిరంజనం" (లెంపలు వై చుకొనుచు) అపరాధుఁడ నపరాధుఁడను.

విప్ర—నేను శ్రీమహావిష్ణునవతారమ ననికూడా పేర్కొన నొనర్చు చున్నారా?

శ్రీ—శ్రీమహావిష్ణువు కృష్ణావతారమున గోపికలిండ్లఁ జేరి వారి నుద్ధరించినట్లు మహావిష్ణుఁడు తిరిగి దేవరవారి యవతారమును ధరించి సానియిండ్లఁ జేరి వారల నుద్ధరించు నని—
(నేపథ్యమున) ఇదే యిల్లు! ఇదే యిల్లు! లోనికి రండు!

విప్ర—అదిగో! కర్ణామృతముగ దేవదేవిమాటలు వినఁబడినది.

శ్రీ—అంతటితో నైనదా? శ్రీరంగమూర్తివలె సదినకు దివ్యదర్శన సేవకూడ నిఁక సాయించును.

(వెనుకఁ దెరయెత్తఁగా నింటిలో దేవదేవి ప్రవేశించును)

దేవ—దాసురాలు నమస్కరించుచున్నది.

విప్ర—దాసోహం.

దేవ—తుదకు మా కుటీరమును పావనముసేయ దయచేసితిరా?

శ్రీ—(తనలో) మా వనమును శ్మశానమును జేసి—

విప్ర—కుటీర మనిద వేమి? ఓ! దివ్యభవనము!

శ్రీ—వైష్ణవముద్యాదచే నట్లనుచున్నది లెండు.

దేవ—తా మీ యాసనమున దయచేయుఁడు. శ్రీనివాసా! నీవుకూడాఁ గూరుచుండుము.

(ఇద్ద ఱట్లు సేయుదురు.)

అక్కా! ఈ మధురవాణిగారు వేంచేసినారు. ఇదిగో వచ్చుచు.

(మధురవాణి ప్రవేశించును)

దేవ—(అపవారించి) అక్కా! మనయమ్మ రాకుండ నీతనితో నీయెదుటఁ జెప్పవలసినమాటలు కొన్ని యున్నవి.

మధు—(అపవారించి) సరే! (ప్రకాశముగ) దాసురాలి నమస్కార మంగీకరింపవలయును.

విప్ర—ఓహో! ఈమెయేనా నీయక్క!

శ్రీ—(అపవారించి) నా నీయక్క యనఁగ నేమి? వేశ్య భార్యయగుటయే విరుద్ధమైయుండ వేశ్యయొక్క నీయక్కగూడ నగుటెట్లు?

మధు—అమ్మ యిప్పుడే వచ్చునేమో!

వేశ్యమాత—(ప్రవేశించి) రావోయి! మాదిగయ్య!

(మాధవుఁడు ప్రవేశించును)

మాధ—(అపవారించి) అత్తా! కొత్తవారియెదుటఁ గూడ వెనుకటివలెనే తిట్టకుము. చూడు! నీ కడుపునఁ బుట్టెదను.

వేశ్యమా—నాకడుపున నొకలంజెకొడుకు లేల? నోరుమూయుము.

మధు—అమ్మా! ఇదుగో! నీ చిన్నయల్లుఁడు.

వేశ్యమా—ఏఁడమ్మా! ఏఁడమ్మా! నానాయనే! నాతండ్రి!

శ్రీ—నేనుగాదు. నేను నీయల్లుని శిష్యుఁడను. (తనలో) ఎంతనిర్భాగ్యముగ స్వస్వరూపనిర్ణయమును జేసికొనవలసి వచ్చెను!

వేశ్యమా—తోడుపెండ్లికొడుకవా? నాయనా! దగ్గరచూపు బొత్తుగా నానదు! ఇదిగో! నాకన్నతండ్రి! ఇదుగో! నావరాలనాయన! నాయన బుల్లిబొజ్జనిండఁ బెద్దకాసులు!

శ్రీ—(తనలో) ఒకగడియక్రిందవఱకు నాయన పెద్దబొజ్జనిండఁ జిట్టిగారెలు!

మాధ—(అపవారించి) అత్తా! గురువుగారి నిర్భాగ్యపుఁబొట్టలో కాదు. శిష్యుని దర్భాసనపుఁగట్టలో—

వేశ్యమా—అమ్మాయీ! నీవు లోనికిఁబొమ్మ. ఒసే మద్దీ! నీవుపోయి
చెల్లెలిని ముద్దులగుఱదిగాని ప్రక్కలోనికి సింగారింపవలదా!

శ్రీ—మాధవా! మధురవాణి ధ్వంసమైకాంబోలు మద్దికింద దిగినదా!

మాధ—నేనుమాధవుఁడనైననేను జచ్చుమాదిగను కాలేనా!

వేశ్యమా—ఒసే లోనికిఁ బోక యుదేపనిగ నేమి చూచెవే! ఇకఁ దెల్ల
వారిన వెనుక వలపులమగనిని జూచుకొనక చేసికొనుట దే
మున్నది! అబ్బఅబ్బ! వెంగపెట్టుకొనిపోయితివే! నాల్గుజా[illegible]
నాలుగేండ్లయిపోయెనే! వచ్చునో రాఁడో! ఏమి [illegible]
రింతును! పో పో! లోనికిఁబో! కూడైన దిన్నఁగఁ దినక నకనక
లాడుచున్నావు. నీమగని గనిపెట్టుకొని నేనిక్కడ నుండు
నమ్మ! ఈ బంగారపుఁబిచ్చుక నెవతెయైనఁ జెంగున మూటఁ
గట్టుకొని పాఱిపోకుండ నేఁ గాపుండెదను లే వడు వడు!

దేవ—నేను సెలవు దీసికొని తిరిగి దర్శింతును.

విప్ర—శీఘ్రముగ రావలయును సుమా!

వేశ్యమా—అయ్యో! నాయనా! వలచి వలచి, మురిసిమురిసి, శ్రీరంగ
మునుండి తెచ్చుకొనిన శెల్వపిళ్ళరాయఁడవు కాదా! శీఘ్రముగ
రమ్మని చెప్పనేల? మా కాలమునాఁడు మాకుఁగూడ మగలని
ముద్దుమగలని, బెదరింపుమగలని, తేరమగలని, వెచ్చపు మగ
లని, సంతమగలని, మంచముక్రిందిమగలని, మాఱింటివిఁగలని
ముద్దినుసుముక్కాలువారు సంక్రమణపుజంగాలవలెఁ దిరుగు
చునే యుండువారుకాని మాటుమంచములేకుండ సానితనము
చేసిన చచ్చుపెద్దమ్మలము గాముకదా! అయిననేమి మాకాల
ములో నీమమకారములుమాత్రము మేమెఱుఁగమమ్మా! మీ
లాగున మమకారముచేతనే మడఁగిపోవుమాట యుండునెడల
సంతకొంప నొక్కతెక్కమీఁద నెట్లు నిలువఁబెట్టఁగలుగుదుము!

మాధ—(తనలో) ఉన్న దొక్క టెక్క యన్నమాటసత్యము. రెండవది కొయ్యచేయి.

దేవ—అమ్మా? ఒక్కటేసోది చదువకు.

వేశ్యమా—(అపవారించి) నే నెఱుఁగుదు నమ్మా! నీ కిది సోదిలాగు న నేయుండునమ్మ! కడుపునిండినమగఁడు కంటఁబడినప్పుడు కడుపుఁగన్నతల్లి మంటఁ బడవలసిన దని నేనెఱుఁగనమ్మా! కాసంతయన్నఁ గస్సుమనెదవు కాని ఒసే నేనుదెచ్చినదేదో దిగపీఁకుటయే కాదా మీప్రయోజకత్వములు! పట్టుమని యొక్క సంసారమును మాపఁగలిగితివా? ఒక్క కొంప దిబ్బచేసితివా? మందుఁ బెట్టి యొక్క ముండకొడుకునను వెఱ్ఱి లెత్తించితివా? ఎంతసేపు సరసులవెంట నీవు తిరుగుటే సరిపోయెను. ఇఁక సాని తనమేమిటి? నాశ్రాద్ధమా? మమకారములతో నోడలు నిండునా? ఇల్లునిండునా? నూఱుముద్దులు పంటికిక్రింది యొక్క పోఁకబద్ద విలువచేయవు. గంపెఁడు కౌఁగిలింత లొక్క కంబళి పాత విలువచేయవు. ప్రేమలఁట! పొలయల్కలఁట! విరహవేదనలఁట! నాపిండాకూడఁట! నల్లమఁసు గఁట!

మాధ—అమ్మా! వేశ్యామాతగారూ!
శ్రీ—(తనలో) శాస్త్రులుగారు, రాజుగారు, పంతులుగారు, అని బిరుదములను జతించి సంబోధించినట్లు వేశ్యమాతగారూ! యని పిలుచుచున్నాఁ డేమి?

వేశ్య—ఎందులకోయి! మాదిగపందగారూ?
మాధ—నీవు దేవదేవిని గూకలు పెట్టకుము చిన్నతనము.

వేశ్యమా—చిన్నతనముకావుననే యేడ్చుచున్నాను. అది గాక సాని దానిసౌఖ్యపుబదుకనఁగ నెన్నోనాళ్ళా? వేసవి యమితముగఁ గాచియుడుకువాన లారంభించువెంటనే కలుగు విసూచిరోగపుఁ

దహతహవలె నది నాలుగుమాసము లుండుసరికి మహాకష్టము. ఆసమయములోనే యంకినంతవట్టున కందరితలలు గొట్టవలయును! ఆ పుణ్యకాలము దాటిపోయినతరువాత సానియమ్మవారియింటిలోను, జాములున్నవారిగుళ్ళను, నిక ధూపదీపనైవేద్యము లిద్దఱకు నున్నదే.

మాధ—దేవదేవిమాతృమూరకున్న దేదీ సిత్తేషపిత్తాచార్యులవారిని దెచ్చికొన్నదికదా! ఇంతటినుండి దానిప్రతిభ! దానిసంపాదన!

వేశ్యమా—ఆలాగున నంటివి. బాగున్నది. మానాయన! మా తండ్రి! మామొహరీలరాయఁడు! ఇదిగో! ఇక్కడనుండి దేవదేవి తేలవలయును. ఇక్కడనుండి యేదో — పూసయని, పుట్రియని, గుళ్ళని, గుట్రియని, కాసని, కట్రియని, నగయని, నట్రియని, గుడ్డని, గుట్రయని, ఆవికయని, ఆట్రయని, మేడయని, మెట్రియని, భూమియని, బుట్రియని—

మాధ—(తనలో) మా కుపయోగించెడు ప్రతివస్తువుతో నొక నిరుపయోగమైనయవస్తువునుగూడ సంధించినది. విటుఁడైన గురువుతో శుద్ధనిరుపయోగనిర్భాగ్యుఁడైన యీ శిష్యు డున్నట్లు—

శ్రీ—(తనలో) ఓసి! సియిల్లు వల్లకాడుగాను. చావునకు సిద్ధమైన ముండవు సంయుక్తాక్షరము లెంతస్పష్టముగఁ బలికితివే. వస్తువున కొక్కొక్క వట్రచొప్పునఁ బెట్టుకొని వచ్చితివి. నీగొంతుకఁ గోయ! మీ కిచ్చుటకు మాయొద్ద నేమున్నది? మాకున్న సర్వస్వము దర్భాసనము — దట్రి — పైత్రాడు — తట్ర — లోనమడిపంచ — మట్ర.

దేవ—అయ్యో! పోయెదను. అక్కా రమ్మ. (ఇద్దఱు పోవుదురు.)

వేశ్యమా—నాబాబునొద్ద నేను గూరుచుండెదను. మాదన్నా! నీ వచ్చుటఁ గూరుచుండుము.

శ్రీ—(తనలో) అగ్ని పరిశాంతినొందుటవలనఁ గదా యెలుగుబంటి యీకట్టె నిట్టి సమీపించినది.

వేశ్యమా—అల్లుఁ డని యడఁగి యత్తగారికి నమస్కరించుటకు, సత్రగా రసయూపాధ్యాయనముగ నల్లు నాశీర్వదించుటకు—నంటి ముట్టరాని—అగ్రకులములోఁ బుట్టితివికదా! మన కింక ముద్దు ముచ్చట లెట్లు తీరును!

మాధ—(తనలో) ముడుపులతో—

శ్రీ—(తనలో) నాకు మరణము సిద్ధించునెడల నీసమయమున మహాధన్యాత్ముండ నగుదును. ఈమాటలు విన లేకుండ నున్నాను. శ్రీరంగదేవునికిఁ దప్ప దేవతాంతరమునకే చేయి మోడ్పని యీమహానుభావుఁ డీచుదినుండకు మ్రొక్కఁ దగునఁట! ఆహా! కాలవిపర్యయము! (లెంపలు వైచుకొనును.

వేశ్యమా—నాయనా! నీ స్వేచ్ఛానువృత్తి కభ్యంతరము సేయఁగల తల్లిదండ్రులు నీ కున్నారా?

విప్ర—లేరు.

వేశ్యమా—సంతోషమే. అదృష్టవంతుఁడవు నాయనా!

శ్రీ—(తనలో), తనకుఁ దల్లియుఁ దండ్రియు నైన శ్రీరంగమూర్తినే లేఁడనుచున్నాఁడు.

వేశ్యమా—పాలిపంపులకు భ్రాతలుకూడ—ఊఁ?

విప్ర—లేరు.

వేశ్యమా—చెప్పినమాట విని. మఱియొకచోటికిఁ బోక—నిక్షేపము వంటిసొత్తును-గాడిదగత్తరి కానీక - చూచి !-తోట, దొడ్డి కున్నపాయ లేమో పత్రాలేమో ! ఇప్పటి కున్న వీల్లే కూన లేమో ! అవి యన్నియుఁ దెచ్చికొని-ఈ మ్యాయిగరిలో-ఊఁ నీపెట్టెలోనే—మా కొక్కమైన యక్కఱలేదు. నాయనా!

ఆదీపముతోడు! మాసంపాదితములే మాకుసమృద్ధి! కల్లది! వట్టికల్లిది! రసపూర్ణతలో—నాయనోయి! చూడు!—శ్వేత ముంజెకాయవంటిది. మావస్తువు మంచిదైనప్పుడు మాకెన్నఁటికిఁ గొదువలేదు. కాని, ఈమణిపూసకు నీవు మగఁడగుట కంటె మహాదృష్టములేదు. చక్రవర్తులకుఁ దగినది మనకుఁ బెద్దపరుగులేల? నాయనా! మీ కేయేగ్రామములలో నెంత లెంతవసతు లున్నవి?

విప్ర—ఎక్కడను లేవు.

మాధ—(అపవారించి) అసత్యము—నమ్మకుము.

వేశ్యమా—మాధవా! అల్లుఁడుగారి కొక్కటేసిగ్గు—

శ్రీ—(తనలో) అది లేకపోవుటచేతనే యిచ్చట నున్నాఁడు.

మాధ—సిగ్గు కాదమ్మా!

వేశ్యమా—కాకపోయినయెడల భూము లెక్కడ నున్నవో తెలిసి నంతమాత్రమున నంతసొత్తు నెత్తుకొని పాఱిపోవుదు మని భయమా!

విప్ర—అట్టిసంకోచము లేవియు లేవు.

శ్రీ—(తనలో) ఉన్నసొత్తెల్ల రంగభక్తి. అది దేవదేవి హరించుకొని పాఱిపోయినది.

వేశ్యమా—శ్రీరంగములో గొప్పతోఁట మీకున్నట్లు నేను వింటిని గదా! ఏల చెప్పకపోయితివి? అల్లుఁడత్తగారియొద్ద నసత్యము లాడవచ్చునుగాఁబోలు! అందులకొఱకే యత్తగారల్లునిబుగ్గ హాస్యమున కట్టె పొడువవచ్చును గాఁబోలు!

(పొడువఁబోవును.)

శ్రీ—అఁగు! అఁగు! అది యేమిటని?

వేశ్యమా—ఓసీ! ఇదేమి వింత? చాలు చాలు! ఎవఁడైన నవ్వుకొని పోవును. అబ్బ! దైవముఖమునుజూచి తగినవానికిఁ జేతులార సాలంకారకన్యాదానము చేసికొనినయత్తగారికి కూడమాట మోసికొనిచ్చిన నీకున్నమాత్రపుస్వాతంత్ర్యములేదా? (దగ్గ అగఁ బరిశీలించి, అపవారించి) మాడా! ఇదేమో! సుద్దతోను జేగురుతోను బరజాలువేసినగోడవలె నీతఁడున్నాఁడేమోయి!

మాధ—(అపవారించి) భాగవతోత్తముఁ డని చెప్పలేదా?

వేశ్యమా—(అపవారించి) భాగవతోత్తముఁ డని నీవనఁగ భామాకలాపమో, జలక్రీడలో యాడఁదగిన వేషధారి యనుకొంటిని. ఉన్న బండార మింకొక్టెవర్ధనములేనా యేమి? ఒడలినిండ నట్ల కట్లలవలె నీ బొట్లేమి?

మాధ—(అపవారించి) అసాంప్రదాయముగ బొట్లనగూడదు. తిరుమణికాపమ్మా!

వేశ్యమా—(అపవారించి) నీతిరుమణికాపుతీర్థముఁబోను. చెమ్మకాయలవలె, లాంతరుచట్రములవలె, మూఁడుకొమ్ముల యొడలవలె నిట్టి భయంకరములగు పంగనామా లేమిటోయిబాబూ! ఈతనికి యథార్థముగ నెంతసొమ్మున్నదో కనుఁగొనవలయును.

మాధ—అయ్యా! శ్రీరంగములో నున్నతోట మీదగునో కాదో యత్తగారితో మనవి చేయకపోయితిరి.

విప్ర—అది నాదే.

వేశ్యమా—నాయన! నాతోఁటలరాయఁడు! నాబంగారుతండ్రి! అందులోని ఫలవృక్షములవలన నెంతరాఁబడి?

విప్ర—ఫలవృక్షము లేమియు లేవు.

వేశ్యమా—ఆఁ! ఆఁ! అదేమి?

విప్ర—పూలచెట్లు కొన్ని యున్నవి.
వేశ్యమా—పూలచెట్లెల ? స్వాలంకారమునకా ?
మాధ—(అపవారించి) శరాలంకారమునకు.
వేశ్యమా—ఆభూమిని విక్రయించిన యెడల నేమి వచ్చును ?

విప్ర—అది నాసొంతము కాదు. దేవస్థానపుపూజారియొద్ద బాడిగకుఁ దీసికొంటిని.
వేశ్యమా—ఏ ! ఏ ! పోనీ ! వరరూపకమైన సొత్తైన నున్నదా?
విప్ర—ఏమియు లేదు.
వేశ్యమా—నాతోడే ?

శ్రీ—(తనలో) రంగపాదాలు పోయి వేశ్యపాదాలతో డనవలసి వచ్చినది. మహాదుర్గతి !

విప్ర—ఏమియు లేదు.
వేశ్యమా—చేతిలో చిన్న కాసైన నున్నప్పుడు కదా ప్రక్కలోనికి సాని ?
మాధ—నిజమే! అక్షరమునకు నెత్తిపై నేత్వమున్నప్పుడు కదా క్రిందద్విత్వము?

వేశ్యమా—పోవయ్యా ! దాసరయ్యా ! ఏమున్నదని నీవిచ్చుటకు వచ్చితివి ?
శ్రీ—(తనలో) రంగరంగా !
విప్ర—దేవదేవికి నాపై మహానురాగమున్నదని వచ్చితిని.

వేశ్యమా—ఇది మా పెద్దక్క సొమ్ము. ఇన్ని పంగనామాలమంగలి కత్తులతో మాబుఱ్ఱలు గొఱుగుటకు వేంచేసిన తిరుమంగలి మాళ్వారవా ? నాయనా ? నడు ! నడు !
శ్రీ—(తనలో) రంగరంగరంగా ! ఎంత మాట వినవలసివచ్చెను ! (అపవారించి) స్వామీ ! పోవుదము రండు.

వేశ్యమా—(అపవారించి) మాధవా ! నేను బోయెదను. ఈదర్భా
సనపుఁగట్టను నీవు తస్కరించుకొని రావలయును.

మాధ—సందేహమా ? ఎంత దొరికిన నంతయే యగును.

వేశ్యమా—మాఁదా ! ఈముష్టి పెద్దమ్మలను గుమ్మములోని కి
రాకుండఁ గుక్కలను గొట్టినట్లు కొట్టుము. నేను పోయెదను.

(వేశ్యమాత నిష్క్రమించును.)

మాధ—అయ్యా ! గురువుగారూ ! నామాట విని యీముసలి
ముండ కేమైన నిచ్చిన యెడల మీరు సర్వకార్యదిగ్విజయము
కరతలామలకము. మీరు విద్వాంసులు వేశ్యావీధి మర్యాద
తెలియఁగనివారా ? ఏల మీ రుపేక్షించిరో తెలియకున్నది.

విప్ర—ఉపేక్ష కాదు. ధనాభావము.

మాధ—నిజముగ ?

విప్ర—ఆ !

మాధ—అటులైన మీ రీవీథికి రాఁదగదు. దానములకు దక్షిణ
లకు, సంభావనలకు, సంతర్పణలకు నదియేమి యజ్ఞవాటియా?
అయ్యయ్యో ! మాసవేతనములకు, వార్షికములకు, వస్త్ర
బహుమానములకు, ధనసత్కారముల కిదియేమి రాజసభ
యనుకొంటిరా ? అయ్యయ్యో ! బందిపోటుదొంగల మఠమున
కేల వచ్చితిరి ?

విప్ర—వారిభయము మా కేమి ? వారు హరించునది మా యొద్ద
నేమున్నది ?

మాధ—సరి సరి ? అటులైన ధనాగమునకుఁ గొంతఁ బ్రయత్నిం
చుట మీ కిష్టమా !

విప్ర—ఏమందువు ? శ్రీనివాసా !

శ్రీ—మీయిష్ట మెట్లో య ట్లాచరింపుఁడు. అయినను—

విప్రి —ఏప్రయత్నము చేయుమని మీయభిప్రాయ మయ్యా!

మాధ—అయ్యా! శ్రీనివాసుడు దుష్టివలె నున్నాడు. నేను గసిగ వలెనున్నాను. మీకు దేహబలము, దైవబలము కూడ నున్నది. ఊరు సూయుమడఁగినది. చీకటి రాత్రి—

విప్రి—ఇఁకఁ జెప్పకుము.

మాధ—వలదనుచున్నారు కాని యింతకంటె సద్యఃఫలద మైనప్రియత్నము మఱియొకటి లేదు. దీనితరువాత ప్రియత్నముచెప్పనా?

విప్ర—వలదు.

శ్రీ—వల దందు రేల? చెప్పనిండు

మాధ—మీరు సంపూర్ణపండితులు స్వరూపగ్రంథములలో నిధులు, మంచి వైదికజ్ఞానసంపన్నులు. అదిగాక, కాసియకుండ వెలయాలిని వశపఱుచుకొనుటకుఁ దగినంతలౌకికజ్ఞానమున నపమాటులు. మీరొక్కగ్రంథమును రచియించినయెడల గాగరా కట్టిన భోగమునుముందచేతఁ దలకొక్కగ్రంథమును గొనిపించి మీకుఁ గావలసినంతధనముఁ జేస్తును. స్వతంత్రజీవనోపాధులలోఁ గన్నమువేయుట తరువాత గ్రంథకర్తృత్వమే యూరివారి ధనమును హరించుటకు కుత్తమమైనది.

విప్రి—ఏగ్రంథ మొనర్చుమని మీయభిప్రాయము?

మాధ—అటు లడుగుఁడు. చెప్పెదను. లౌకికవైదికసాంప్రదాయ జ్ఞాననిక్షేపు లగుమీరు కళాశాస్త్రమునకు విశిష్టాద్వైత భాష్యగ్రంథమును రచించినయెడల—

విప్రి—అయ్యా! దాసునిఁ గటాక్షించి వదలిపెట్టుఁడు.

మాధ—మీ రిక్కడ వీథియరఁగుమీఁదఁ జీకఁటిలో నుండఁదగునా?

మాయింటికి రండు.

విప్రి—క్షమింపుఁడు. మే మిచ్చటనే యుందుము.

మాధ—దేవదేవి తిరిగి యిచ్చటకు వచ్చు ననునాస మీా కేమైన నున్నదా ?

విప్ర—ఏమైనఁ గాదు. కావలసినంత—

శ్రీ—(అపవారించి) ఉండినయెడల నతనిసంగతి యెఱిఁగియుండియు నతనితోఁ జెప్పెదురఁటయ్యా ?

మాధ—ఏమి మీా కీ వెఱ్ఱి !

విప్ర—నావెఱ్ఱికంటె దానివెఱ్ఱి హెచ్చు—దానిహృద్వ్యాఖరి నే నెఱుఁగుదును. ఈ ముసలియామెకుఁ గొంత భయపడినను రాక మానదు. ఆమె నన్నే విడుచునా? ఆమెవలన నాభక్తి చెడెను. నావలన నామెభక్తి చెడెను. ఇద్దఱ మన్యోన్యకారణమున భ్రష్టతను బొందితిమి. మా కిద్దఱ కొక్కటే యంతఃకరణవృత్తి. ఒక్కటేగతి. శ్రీనివాసా! నీయభిప్రాయ మేమి ?

శ్రీ—నాకు మతిలేదు. నన్నేమియు నడుగకుఁడు.

మాధ—అది రసయుక్తహృదయ యనుమాట నిశ్చయము.

విప్ర—రసయుక్తహృదయ యని సామాన్యముగ ననెద వేమి ? సంపూర్ణరససంయుక్తహృదయ. దానిహృదయ మట్టిదే కాని యెడల నేనిట్టులె యుందునా? రాకపోవుటయే! ఎంతమాట— శ్రీనివాసా ! కాలిచప్పుడగుచున్నది చూడు !

శ్రీ—కాలిచప్పుడు కాదయ్యా! గాలిచప్పుడు. అదిగాక నేను జూచున దెక్కడ ? తలుపు వేసియే యున్నది.

మాధ—ఆమె వచ్చునెడల నీద్వారముగుండ రాదు. ఈప్రక్క తెరువులో దొడ్డిగుమ్మ మున్నది. అది నీకుఁ జూపించెదను. నాతో వచ్చెదవా ?

శ్రీ—అంతయావశ్యకత యిప్పుడు లేదు.

విప్ర—శ్రీనివాసా ! లేదందు వేల !

శ్రీ—ఆమె యిప్పుడే రానై యున్నదని మీనమేషమున నుండ నగత్య మేల ?
విప్ర—ఈసారి గొల్లెముసు దీయు గళుకు వినఁబడినది. వేగ బొమ్ము.
శ్రీ—ఇది మనసులోని యులుకు.

మాధ—అట్టు లనఁగూడదు. నేనుఁగూడ వింటిని.
విప్ర—చూచితివా ?

శ్రీ—సరే ! మందిదే. రానేవచ్చును. ఇఁక బోవ నేల ?
విప్ర—నాయనా ! పొమ్ము. నామనసు మహానందోళన మొందుచున్నది.
శ్రీ—(పోవును)
మాధ—(సంచి తీసికొని) నా మనసు మహానంద మొందుచున్నది.
(పాఱిపోవును)
విప్ర—శ్రీనివాసా ! త్వరగ రమ్ము (లేచును.)
శ్రీ—(వచ్చి) వచ్చినదా ?
విప్ర—పోయినది.

శ్రీ—సాని వచ్చి యప్పుడే పోయినదా ?
విప్ర—సాని కాదోయి ! సంచి-అందులో సాలగ్రామము లున్నవి.
శ్రీ—అయ్యయ్యో ! నేను బోయెదను.

విప్ర—నేనిప్పు డిక్కడ చేయునదేమి ? రేపుసాయంకాలమునఁ దిరిగి వత్తును. అంతవఱ కేచ్చటనైన నుందము. తలుపు మూసియే యున్నది కద.

శ్రీ—ధనహీనునియెడల సానిదానిహృదయమువలె—
విప్ర—హా ! దేవదేవీ ! దేవదేవీ !
(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు)
(దేవదేవి ప్రవేశించును)
దేవ—అక్కా ! ఇటు రమ్ము.

మధు—(ప్రవేశించి) నాకు నిద్ర వచ్చునప్పుడు చెప్పిన వెనక తిరిగి యిప్పుడిక్కడ కేందులకు బిలిచితివి? అదిగాక నీభర్తతో నాయెదుటఁ జెప్పవలసినమాట లేమి యున్నవి?

దేవ—రమ్మా. ఎట్టిమాటలఁ జెప్పెదనో.

మధు—నా కాతని జూడ సిగ్గమ్మా!

దేవ—నేనుగూడ నుండుదునుగాదా రమ్మా. (గుమ్మమునొద్దకుఁబోయి) హా! ఇదియేమి? ఆ మహానుభావుఁడేఁడీ? ఏఁడీ! ఎటకుఁ బోయెనో?

మధు—అమ్మ భర్తురా లంటివికాదా? అమ్మచేసినపనియే యిదియై యుండును. ధనశూన్యముగ నానేల యని యేమిను బాధ లాడ సహింపలేక యాతఁ డెటకైన బోయెనేమో? పాపము! నీకు మిక్కిలి సంతాపకరముగ నున్నది కాబోలు!

దేవ—నాకు సంతాపము లేదు. సంతోషము లేదు. ఆతని జూడ వలసిన యావశ్యకత స్వల్పముగఁ గలిగి వచ్చితిని.

మధు—నాయెదుట నీ వాతనితో నాడవలసినమాట లున్నవని చెప్పితివి. అవి యేమి? అదిగాక, మనసునుయము ననుసరించి నా దాస్యమునకు నీ వేల యంగీకరింపకున్నావు?

దేవ—నాకు నీదాస్య మక్కఱలేదు. నీవక్కఱలేదు. మాయమ్మ యక్కఱలేదు. ధన మక్కఱలేదు. ఏమియు నక్కఱలేదు. ఈయంశములు నీతోఁ జెప్పరమ్మంటిని.

మధు—అమ్మ తెలివితక్కువచేత నట్లు జరిగినది. ఆ మహానుభావుఁడే తిరిగి వచ్చును.

దేవ—నా కాతఁ డక్కఱలేదు. ఈ వేశ్యావృత్తితోడనే పనిలేదు. (నగ లొలిచి) ఈ నిర్భాగ్యపుఁ దుక్కుతో నాకుఁ బనిలేదు. (పాఱవైచును.)

మధు—అయ్యయ్యో! ఇదియేమి? విప్రనారాయణునితోఁ గొంత యావశ్యకత గలిగి వచ్చితి నంటివే?
దేవ—ఔను. ఇక్కడ నున్నయెడల మాటలాడఁ దలఁచినాను. మాట లనఁగ నేమున్నవి! అతనితో నా తప్పు నొప్పుకొని క్షమించుమని గోరఁ దలఁచితిని. లేడు. అతనిదారి యతనిది. నాదారి నాది.

మధు—చెల్లెలా? అట్లందు వేల? ఏమో రోజుచున్నావేమి?
దేవ—ప్రపంచమున నిదివఱకుఁ బుట్టినవేశ్యలందఱు తమ యావజ్జీవములలో సంపాదించుకొనిన మహాపాపముకంటె సహస్రాంశము లధికమైన పాపమును నే నొక్కతె నొక్కయాఱుమాసములలో సంపాదించుకొంటిని. అందులకు నాకుఁ జింత లేదు. జరిగిపోయినది. చింతపడిన వినియోగము లేదు.

మధు—కాని యిప్పుడు నీ వేమందువు?
దేవ—చెప్పలేదా? నాకుఁ బ్రపంచికసంబంధ మేమియునక్కఱలేదు.

మధు—మహాభక్తుఁడైనవానిని సంపూర్ణభ్రష్టుని జేసి యాతని నిప్పుడు విడిచిపెట్ట న్యాయమా?
దేవ—ఆతఁడు సంపూర్ణభ్రష్టుఁడు కాలేదు. చేయుటకు నాతరము కాలేదు.

మధు—నాకుఁ దెలియనిమాటలఁ జెప్పుచున్నావు.
దేవ—విప్పి చెప్పెదను వినుము. ఎన్నరాని లంజెవేశములు వేసి యాతనిని మడిగదిలోనికిఁ దీసికొని పోయితిని.

మధు—తరువాత—
దేవ—ఆయన బ్రహ్మచర్యవ్రతమునకు భంగము కలుగఁజేయవలయు నను దురుద్దేశముతోఁ గాఁగిలించుకొనుసరికి నాయొడలా పాదమస్తకము భగ్గుభగ్గున నిప్పులతోఁ గాల్చినట్లు మండి

పోయెను. నిలువునన్ను కాలిపోవుచుంటి ననుమహాభయముచే నేనుండఁ జేతులు తమంత తామె పట్టువదలిపోయెను. వెంటనే యొడలినుంట చల్లాఱెను.

మధు—ఏమి వింతగ నున్నది!

దేవ—మన కిది వింత గాని, దుస్సహతేజస్సంపన్నులైనభక్తుల కది వింత కాదు. అంతేకాదు, దనేకపర్యాయము లాతని స్పృశించితిని గాని యట్టియవస్థ నాకుఁ గలుగ లేదు. ఆతఁ డప్పటికిఁ గొంత భక్తిచ్యుతి గలవాఁ డయ్యును రంగఁ డాతనిని—నీవు చెప్పినట్లు — సంపూర్ణభ్రష్టుఁడు కాకుండ రక్షించినాఁడు. అంతట నా కేమియుఁ దోఁచక భీతుగఁ బెదరిపోయిన మతితో నిల్లు సేరితిని.

మధు—అందుచేతనా వచ్చినప్పటినుండియు నేమో పెట్టిదానివలె నుంటివి? విప్రనారాయణవిరహాము చేనట్లుంటివనియనుకొంటిమి!

దేవ—అది మీ వెట్టి—శ్రీరంగము పోయి యాతనిని నాయింటికిఁ దోడితెత్తు నని యాతనిమహావాంఛపై నూటవరుస కంటిని. అట్లు నేను బోకపోవుటఁ జూచి యాతఁడే యిచ్చటకు వచ్చినాఁడు.

మధు—బ్రహ్మహత్యఁ దెచ్చుకొంటిరి కదా! మనపంచలఁబడి దేవులాడు నీబ్రాహ్మణు నిప్పు డేమి చేయవలసినది?

దేవ—మనమా చేయవలసినది? అజ్ఞానము—వేశ్యాకులమునఁ బుట్టి తరతరములనుండి వచ్చుచున్న పాపగంధవిషసంపర్కమును రక్తమునఁ బూర్ణముగఁ గలిగి పెద్దదాననై నదిమొదలు నిరంకుశముగ వ్యభిచారమొనర్చిన నేనే భక్తుని సంపూర్ణ నష్టునిఁజేసె—అది యొక్కమిష—కాని యథార్థముగ నీవు చెప్పినట్లు దైవేచ్ఛచే—పాపంచిక సుఖవిరాగినై—భక్త్యంకుర

సహితహృదయునై యున్నప్పుడు — మహాత్ముఁడు పరమ భక్తుఁడు, లింగభేదమే యెఱుఁగని రంగదాసుఁడు, ఆహా, దైవసముఁడు-అట్టి లోకోత్తరుఁ డొక్కసారి—పురాకృతపాప లేశమున వేశ్యావీధికి రాఁగ నంతయేనా? తిరిగి భక్తుఁడు కాఁడా? అందులకు మనమేమిచేయ వలసియున్న దనుచుంటివా! ఎంతమాట! తల గిఱ్ఱునఁ దిరిగి, దేహ మనశక్యమై, పడిపోవుచు, గ్రుంగినప్పుడైన, నేలఁ బడకుండ నాతనిని రంగఁ డుద్ధరించి నాఁడే? ఇప్పు డారంగఁ డెక్కడకుఁ బోవును? ఆతనినిగూర్చి నీకు విచార మక్కఱలేదు. నన్నుఁగూర్చి యంతకంటె నక్కఱ లేదు. నేనుఁ బోయెదను. నమస్కారము.

మధు—ఎక్కడకు? తిరుగ విప్రనారాయణునియొద్దకుఁ బోయెదవా?

దేవ—అయ్యయ్యో! ఒకనితో లేశమైన నిమిత్తము లేదని చెప్పఁ దిరిగి యట్లడుగుదువేల? విప్రనారాయణునితో నాకేమి? నాతో నాతని కేమి? నాకొక్క శ్రీమహావిష్ణువుతోఁ దప్ప నితరవస్తువుతోఁ బని లేదు.

మధు—నీ విట్లు బోయితివని తెలిసినయెడల నమ్మ బెంగపెట్టుకొని చచ్చిపోవునేమో?

దేవ—అమ్మ పోయినయెడల జగత్తంతయు నశియునా నీ యభిప్రాయము? అట్లయినమాత్ర మేమి?

మధు—అయినను దొందరపడక యాలోచించుకొనుము.

దేవ—ఆలోచించిన యాఁడుదాని కధోగతియే. పోవుచున్నాను. (తనలో) దక్షిణమున సారనారాయణ మను దివ్యక్షేత్ర మున్నది. అచ్చటఁ జేరి విష్ణుదాస్య మొనర్చుకొందును.

(దేవదేవి పోవును.)

మధు—అయ్యయ్యో! పోవుచున్నాఁడు ఇఁక రాఁడు. ఆహా! భక్తి యందున్న విశేషమెంత! దొంగభక్తి నాఱుమాసములు దెచ్చుకొనుసరికి సత్యమైనభక్తి కుదిరినది. ఆహా! ఆహా! ఇంతి కొక్కతెనై పోయితిని. దేవదేవి యెక్కడికో భక్త్యావేశమున నిల్లు విడిచిపోయినదని నేను మాయమ్మతోఁ జెప్పను. విప్రనారాయణుఁడు దన కేమి తొందర యిచ్చునో యను భయమున సమీపముననున్న పినతల్లిగారి గ్రామమునకుఁ బోయెనని చెప్పెదను. హా! విప్రనారాయణా! ఎంతపని జేసితివయ్యా! ఎక్కడ నుంటివయ్యా!

(నిష్క్రమించును.)

ఇది పంచమాంకము.

శ్రీ

విప్రనారాయణ చరిత్రము

షష్ఠాంకము

(ప్రదేశము—వేశ్యావీధి)

(ప్రవేశము—విప్రనారాయణుఁడు శ్రీనివాసుఁడు)

విప్ర—ఈసారి యేకారణముచేత లోనికిఁ బోవచ్చు నంటివా?

శ్రీ—అది కారణ మంటిని గాని పోవచ్చు నని చెప్పలేదు. వేశ్యామాతకు దూత నని యాతఁడు చెప్పలేదా? ఆతఁడే మనసంచి హరించినాఁడు. అందువలన నిర్భీతిగా లోనికిఁ బోయి యా ముండను బెదరింపవచ్చు నని యంటిని. సంచికొఱకు నే నేడ్చుచుండఁగ స్వామికొఱకు మీరు వాంఛించుచున్నారు.

విప్ర—సరే. "దేవదేవి" యని పిలువుము.

శ్రీ—దేవదేవి ! దేవదేవి !

(నేపథ్యమున) ఒసే! పెద్దీ! జంగమునూకాలయ్యగారు కాఁబోలు! తలుపు దీయుము.

(మఱియొకధ్వనితో) ఎవఁడైన సరియే నే నిప్పుడు తీయుటకు వీలు లేదు.

వేశ్యమా—(తలుపు తీసి) నాయనా ! నాకు దగ్గునకు భూతపిల్లి గడ్డ తెచ్చిపెట్టెద నంటివి. తెచ్చితివా ?

శ్రీ—నేను శ్రీనివాసుఁడను.

మా—నాతండ్రే! శిష్టుకరణం శ్రీనివాసంగారా! చూడు! మా అమ్మమెడలోఁ బట్టెడ సంకించుకొనియే వచ్చితివి గదా! నాయనే! ఏదీ?

శ్రీ—(అపవారించి) అయ్యో! ఇక్కడకు దేవదేవ కిద్ద ఱైనారు. వింటివా? అడిగినకొలఁది నింక నెందఱు బయలుదేరుదురో! బ్రహ్మచారిణి యని మా యభిప్రాయము. (ప్రకాశముగ) నేను శిష్టుకరణమును గాను. విప్రనారాయణుని శిష్యుఁడను వీరే మా గురువుగారు

వేశ్యమా—ఏఁడీ? బైరాగుసువ్వు. జుట్టు పాయఁదీసి తన్నెదను. నిన్నను బొమ్మని చెప్పినను సిగ్గులేక తిరిగి యేల వచ్చినాఁడు?

విప్ర—మాసంచిని నీదూత మాధవుఁడు హరించుటచేత నీతోఁ జెప్ప వచ్చితిమి! (మాధవుఁడు ప్రవేశించును.)

మాధ—దొంగముండకొడుక! నీసంచిని నేను హరించితి నటఁరా? నీ బ్రదుకునకు సంచికూడనా? సంచి యున్నయెడల సందెబిచ్చమైన నెత్తుకొందువు కాని తేరసరసమునకు వత్తువా?

వేశ్యమా—దాసరిముండకొడుక! త్రిశూలములవలె, నుదికంబముల వలె పట్టెనామములు పెట్టి సిద్ధమైతివా? నీసుద్దబద్దెలు చూచి నిన్ను వాడసాను లిట్టె ఝుట్టె ముద్దుపెట్టుకొందు రనుకొంటివి కాఁబోలు! మొద్దుముండకొడుక! నీ జేగురుడాగులు చూచి బోగముముండ లందఱు రాగముందెద రనుకొంటివి కాఁబోలు బైరాగిముండకొడుక!

శ్రీ—రంగరంగరంగా! (చెవులు మూసికొనును.)

మాధ—అతనిధైర్య మది కాదమ్మా! అచ్చువిడిచినయాఁబోతావుల మందపై నిరంకుశముగఁ బడినట్లు శంఖచక్రచిహ్నితుఁడైన

యాతఁడు సానిపడుచులపైఁ జేరఁ దేరఁగఁ బడుట కధికార మున్నదని యనుకొనుచున్నాఁడు.

వేశ్యమా—ఊరివారికొంపలు మేము దీయుచుండ మాకొంపలు గూల్ప వచ్చితివా? ఊరివారి రక్తమాంసములు మే మనుభవించుచుండ మారక్తమాంసములు నీబొట్టఁ బెట్టుకొవచ్చితివా? ఛీఛీ! అబ్రకోసుబాయిలాగున మొగము నీవు! నడు! నడు!

మాధ—పట్టియబ్రకోసుబాయి కాదమ్మా! నాలుగవయంకె వేసిన యబ్రకోసుబాయి యనునెడల కేవలము పాడుమొగము కాకుండఁ బంగనామముకూడఁ గొంత పడును.

వేశ్యమా—పోకపోయినయెడల జోకలితోఁ బాదుతును.

శ్రీ—మాటలతోఁ బనిలేదు. మాసంచి మాకిమ్ము. పోయెదము.

వేశ్యమా—మీసంచి యెక్కడ?

విప్ర—మాధవా! ఇదిపటకు నీతలక్రిందఁ బెట్టికొనినది మాసంచికాదా?

వేశ్యమా—మాదిగా! నీకాలిజోడేదీ? (తీసికొని) నీసంచినామగనితల క్రింద, నామగని పాదరక్ష నీతలపైని-(నెత్తిపైఁ గొట్టుచున్నది)

విప్ర—రంగరంగరంగా! కావేరిరంగా! కస్తూరిరంగా! దయచేసితివా? తిరిగి నాకంటఁ బడితివా? నీకిప్పటికి నాయందుఁ గరుణ కలిగినదా? నాకష్టము లింకఁ దొలగినవా? నాయనా! తండ్రీ! రంగయ్యా! రంగయ్యా! ఓహో! ఎంతకాలమునకు నీ దివ్య దర్శనమిచ్చితివి! అపరాధుఁడను; దుర్మార్గుఁడను; భక్తవత్సలా! పరమపురుషా! దీనదయాళూ! సంసారోత్తారకా! నీలమే ఘూంగా! రంగా! రంగా!

(క్రిందఁ బడును.)

శ్రీ—స్వామీ! స్వామీ! ఏమి యిది!

వేశ్యమా—రంగరంగా యనుచు గావుకేకలవైచి యట్లయ్యవారి గాఁడు కొయ్యవారినాఁ డేమి ?

మాధ—నీచెప్పుదెబ్బతోఁ గపాలమోక్షమై, విటజన్మము పదలి భక్తజన్మము వచ్చినది.

వేశ్యమా—(అపవారించి) చచ్చునేమో ? నక్షత్రము మంచిదగునో కాదో ! అరఁగుక్రిందనుండి యీడ్చివేయుము.

శ్రీ—స్వామీ ! స్వామీ ! లేవరా ?

మాధ—(అపవారించి) మన మిక్కడ నుండక లోనికిఁ బోవుదము రమ్ము. ఈతఁడు చచ్చినయెడల మన కేమిప్రమాదమో ? ఈ సంచిలోని సొత్తున కపేక్షించి యీతని జంపితి మందు రేమో? ఈసంచి వారిపైఁ బాఱవేయుదమా ?

వేశ్యమా—(అపవారించి) వాఁడు చచ్చిన సరే. నీవు చచ్చిన సరే. నేనందుల కొప్పుకొనను. రా ! లోనికి రా !

మాధ—(అప) చచ్చినయెడల శ్రీచూర్ణపరిపాలనమునకైనఁ బనికి వచ్చును. తిరుమణిపెట్టెయైనఁ బాఱవేయుము.

వేశ్యమా—(అపవారించి) ఇది చుట్టలు పెట్టుకొనుట కెంతసొగసుగ నున్నదనుకొన్నావు. రా ! లేకున్న నిన్నుఁ దన్నెదను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు)

విప్ర—అయ్యయ్యో ! అయ్యో ! మృదులమైన పాదమే. శిరీషపల్లవ సల్లలితమైన పాదమే—పరమమంగళరేఖాసంపూర్ణాతికోమల మైనపాదమే. అరుణారుణలలితలలితమైనపాదమే – శ్రీదేవీకర పల్లవపరామర్శనార్హమైన పాదమే ! శంఖచక్రచిహ్నితమైన పాదమే. ముద్దులు మూటగట్టుపాదమే—ప్రబలసంసారసము ద్రోత్తారకసాధనమైన పాదమే—గంగామకరందస్యందనసుంద రారవిందమైన పాదమే—అట్టిపాదమే—నాకుఁ బ్రాణపథ

మైనపాదమె. నాతండ్రీ! రంగయ్యా! లలితలలిత-సుకుమార-
కోమల—మృదుల—పేశల—మంజులారుణ మైనయట్టిపాద
మును—ఈనిర్భాగ్యుని— ఈపరమపాపాత్ముని – ఈచలితేం
ద్రియుని—దైన—మహాకఠినమైన యీతలపై మోప—
ఆహా! నొచ్చిన దేమో కదా! నాయనా! నాతండ్రీ! లోక
నాథా! దాసరక్షా! దీనబంధూ! సహజారుణ మైనపాదము
కందిపోయిన దేమో? అయ్యయ్యో! ఈమహాపరాధమును
నే నెట్లు భరింతునోయి రంగా! రంగా! రంగా! (బిగ్గరగ నఱ
చుచు లేవఁబోయి గుండెలు కొట్టుకుని నేలఁ బడును.)

శ్రీ—ఆహా! ఈతనిభక్తి యాకస్మికముగా నుద్భోధమైనది. మహా
దృష్టము సంభవించెను.

గీ. ఐహికాపేక్ష దిగలాగి ♦ నప్పుడితని
భక్తి మెల్లనఁ గ్రుంకి యా ♦ పట్టు దైవ
కృపను నీడ హఠాత్తుగా ♦ నెగసెఁ బైకిఁ
గ్రుంగలాగి విడుచు చెట్టు ♦ కొమ్మఁబోలె.

విప్ర—గీ. బలిశిరంబునఁ దనపాద ♦ పద్మముంచి
యతని నిజభక్తుగాఁ జేసె ♦ నంబుజాక్షుఁ
డట్టిరంగయ్య కమ్మ! నా ♦ యందు నెంత
కృపయొ! నన్నాడ నట్లాద ♦ రించినాఁడు.

(శిరముపైఁ జేతులుంచుకొని ఇదిగో! నీపాదపద్మము. మెత్తమెత్త
నొత్తెదను. ఆహా! నాతండ్రీ! రంగా! రంగ! (తలనొత్తుకొను
చున్నాఁడు.) నాయనా! నీపాదమును గన్నుల కద్దుకొందును.
(అట్లుచేయును.) బంగరుగజ్జలతో గలగలలాడి యొప్పులకుప్ప
లగు నీపాదము లోకణ్ణన్! రాధ, పూర్వమున ముద్దుఁగొని
నట్లు మదీయశిరోవతంసమైన నీపాదమును ముద్దుఁగొందును.

(తలయెత్తి) అయ్యయ్యో! అందకున్నది. (తలతిరిగిపై కెత్తును) అంద దేమి? హా! రంగరంగా! (గుండెలుకొట్టుకొనును.)

శ్రీని—స్వామీ! మెడ నొప్పులు పెట్టును. మొగము వంచుఁడు. (తన చెయ్యి నతనిమోముపై వైచును.)

విప్ర—సెబాస్! అందినది! అందినది! (లెక్కలేకుండ శ్రీనివాసుని చేతిని ముద్దు పెట్టుకొనును) రంగరంగరంగా! ఇదిగో! శ్రీపాదము. నా చేతులఁ బెట్టితివి! దీనిని స్పృశించుటకే నాత్వక్కు దీనిని బూజించుటకే నాతోఁటలోఁ బూలు! ఈతీర్థమును ద్రావుటకే నానోరు! దీనిని గాంచుటకే నాకుఁగనులు! దీని నాఘ్రాణించుటకే నాకు నాస! దీనిని వదలకుండఁ గట్టిగఁ బట్టుకొనుటకే నా కీ చేతులు! ఈశక్తి! రంగరంగరంగా! రంగరంగా; రంగరంగరంగా; (యెగిరి గంతులు వైచును.)

శ్రీ—స్వామీ; నేను శిష్యుఁడనగు శ్రీనివాసుఁడను.

విప్ర—అదుగో! రాయి! అదుగో! రమణి! అదుగో! రంగఁడు!

శ్రీ—పిలిచిన వినఁ బడకుండ నున్నది. దేహస్మృతి లేక యున్నది. ఆహా! భక్తిపారవశ్యము!

విప్ర—గీ. చపలచిత్తత భక్తిన • ష్టతను బొందు
నన్నుఁ దన్ని ప్రోచితివి రం • గన్న తండ్రి!
చలితశీలత తాయియహా • నలయహల్య
నోమి భక్తఁజేసినరఘు • రాముసట్లు.

అదుగో! విభీషణాళ్వారులు. అదిగో! కావేరి. అవిగో! గోపురములు. అవిగో! పసిడికుండలు. అవిగో! ధ్వజస్తంభములు. అవిగో! ముఖమండపములు. అదిగో! సువర్ణబలిపీఠము అదిగో! ఆలయము. అదిగో! ఘంటారవము. అదుగో! ద్వారపాలకులు. అదుగో! విష్వక్సేనాదులు. అదిగో! శేష

తల్పము! అదిగో! శ్రీదేవిపిరాట్టి. అవుగో! భూనీళాదేవులు. అవిగో! అవిగో! అవిగో! నివ్వాళులు. అదిగో! రంగపతిరుమొగము హాహాహా! (లెంపలు వైచుకొనును.) అవిగో! మంగళపుటారతులకాంతులు! అదిగో! మఱల నాతండ్రితిరుమొగము! ఆహా! ఏమిప్రసన్నముగ నున్నది! (లెంపలు వైచుకొనును.) అదిగో! మఱల నాయొయ్యారిరంగని ముద్దులొలుకు వదనపుండరీకము. అవుగో! నారంగడు! నాభర్త! నానాథుఁడు! నాగురుఁడు! నాతల్లి! నాతండ్రి! నాతోడు! నాప్రభుఁడు! నాదైవము! నారంగనాథుఁడు! నారంగయ్యతండ్రి! నారంగమూర్తి! ఓఓఓ (పెద్దకేకలు వైచును.) దాసోస్మి! దాసోనుదాసోస్మి! దాసానుదాసాధమోస్మి! రంగరంగరంగా!

(సాష్టాంగపడును.)

శ్రీ—ఆహాహా! తిరిగి యెంతభక్తిపారవశ్యమునఁ బ్రకాశించుచున్నారు. గురూత్తమా! దాసోహం! దాసోహం! (ప్రదక్షిణముచేసి నమస్కరించును.)

గీ. ఇతఁడితనిశిష్యుఁ డని విటు ♦ లెత్తిపొడుతు
రేమొ యను మది జంకితి ♦ నింతకుమును
పితనిశిష్యుఁడ నని యిప్పు ♦ డెంచుటకు నె
తగను హా! నే నెచటను? భ ♦ క్తవరుఁ డెచట?

గీ. ఇతనిభక్తి కాంతాబలా ♦ త్కృతిని మెల్ల
సడలి, యాపట్టు వీడఁ ద ♦ త్క్షణమునందు
నట్టిబింకమై దాకొనెఁ ♦ బట్టి లాగి
విడుచునినుపబింకపుఁజుట్టు ♦ విధముగాఁగ!

గీ. జ్ఞానిముక్కుమూఁతలు సాని ♦ దానికంటె
కెదుటఁ గన్నుగీటులుగ భే ♦ దించిపోవు

భక్తుచేతితాళంపుఁజి ♦ ప్పలును వేశ్య
యెదుట గబ్బిగుబ్బ లయి హా ♦ యించిపోవు

గీ. ఘోగవలెపు సుష్టపవనము ♦ పోల్కి తెలియ
రాకయుండఁగ సాని దు ♦ ర్మోహమును మన
మనములను దూరి పరిశుద్ధి ♦ మన్నుఁ జేసి
నాశ మెఱుఁగనియాత్మకు ♦ నాశ మిచ్చు.

గీ. దాసితోఁ బక్కఁ బనిలేదు; ♦ దానిఁ గనఁగ
నక్కఱయు లేదు; మొద్దయి ♦ యద్ది యొద్ద
నున్నఁ జెడుట నిక్కము నల్లు ♦ లున్న మంచ
ములనను మంచిదియుఁ జెడి ♦ పోవుఁ గాదె ?

విప్ర—సాష్టాంగస్థితినుండియు, నీతిరుముఖమండలదర్శన మవిచ్ఛిన్న ముగఁ జేయుటకుఁ గన్ను లిక్కడ నుంచలేకపోయితివా? (తలను జూపును) రంగా! రంగ! తిరిగి లేవనక్కఱ లేకుండును గాదా? మహాప్రభూ! (లేచును) ఆహా! మహాత్మా! నీదివ్య వైభవదర్శన మపేక్షించి యుంచుటకే నేంచేయుభక్తులపాద పరాగము నాకుఁ బాదాదిశిరఃపర్యంత మంటి యెట్లు ప్రకా శించుచున్నదో భక్తపాదరేణువులచే నీ సన్నిధానమున నిట్లు పవిత్రుఁడనుగఁ జేయఁబడిన నే నింతటినుండి "భక్తాంఘ్రిరేణు" వను నామమును ధరింతును.

శ్రీ—గ్రామపౌరుషవ్యాపారాది జన్యనామములఁ ద్రోసి తత్తదీయసం బంధసూచకాభిధానముల ధరించువాఁడే నిజమగుభక్తుఁడు కదా! భక్తాంఘ్రిరేణు వనఁగ ద్రావిడమున "దొండరడిప్పొడి" యగును. అధోగతినుండి రంగకటాక్షమున హఠాత్తుగా మహోన్నతస్థితిగలిగిన యీతనిలోనిమార్పు నూతనజన్మము

వంటిదే కాన నూతననామముగూడ నర్హమే. ఆహా! భక్తి మహిమము.

ఆ. వె. వేశ్యవీథి తేప ♦ వీథి యయ్యెను; విటుల్
పరమభక్తులైరి; ♦ వారిపాద
రజము పూతమయ్యె ♦ రంగఁ డాలయముతో
నిట గుడిసెలనడుమ ♦ నిలికినాఁడు.

విప్రి—(చేతులెత్తుచు) అందవా? అాదవా? తండ్రీ! తండ్రీ! (ఎగురును) అందవేమి? రంగా! రంగా! రంగా! తండ్రీ! తండ్రీ!

ఆ. వె. దాసుః డెగురలేక ♦ గాసిల రంగయ్య!
యీవు వంగి నన్ను ♦ నెత్తవలదె?
ఎగిరి కరము లెత్తి ♦ యెగఁబ్రాఁకుపుత్త్రికు
నిచ్చె తండ్రి వంగి ♦ యెత్తుకొనఁడె?

(ఎగిరి, ఎగిరి) రంగరంగరంగా! (పడిపొరలుచున్నాఁడు.)

శ్రీ—ఈతనిభక్తి మునుపటిదాసికంటె ద్విగుణముగ నున్నది. ఎందు చేతనో?

గీ. ఆకు మల్చినఁగాని పు ♦ ష్పాంచితంబు
కాదు మల్లె; తలంగోయఁ ♦ గాసి మొవ్వ
వేయ దరఁటి; చెప్పున రాచి ♦ విడువఁ గాని
దనియ మెమగదు; భక్తి యా ♦ దారి యేమొ?

గీ. అనిలదేవుఁడు రైరఁయ్యె ♦ మనకముందుఁ
బలఁచబడి చప్పఁబడు నిర ♦ భ్యంతరముగఁ
బొంగఁదలఁచు నబ్ధి; వెనుకఁ ♦ బోవుభక్తి
యతిగయుటకు ముందు పె ♦ న్నాఁడు నేమొ?

ఆహా! భక్తపాదపరాగము దేహమునకు నెంత యంటుకొనిన నంతమంచిదని యీ మహాత్ముఁడు నేల దొరలుచున్నాఁడు.

గీ. గంధగజ మెక్కి భూపతి ♦ ఘనుఁడగు నాఁడు
ప్రాణవాయువులను బిగ్గఁ ♦ బట్టి మింట
నుండువాఁడు ఘనుండు కాఁ ♦ డొడలు తెలియ
కిలను బొరలుచుండెడు భక్తుఁ ♦ డే ఘనుండు.

ఆహా! ఎంతవిస్మృతిగ నున్నాఁడు. మహాత్మా! లేచెదరా? (లేవఁదీయుచున్నాఁడు.)

విప్ర—ఓహోహో! నాతండ్రీ! నాతండ్రీ! నిన్నుఁ జేరుటకు నాకుఁ జేయూఁత యిచ్చితివా? ఎగరలేక పడిపోయి నన్ను నీయొద్ద కెత్తితివా? రంగా! రంగా! రంగా! దేవరదాసుఁడను (శ్రీనివాసునకుఁ బ్రదక్షిణము సేయును.)

శ్రీ—ఆహా! నన్ను రంగనిగ భావించుచున్నాఁడు. నే నీతని వెనుకకుఁ బోవ నేమిచేయునో చూతును. (అట్లుపోవును.)

విప్ర—భక్తుఁ డగు నాంజనేయునిఁ గౌఁగిలించిన యీ నీ తిరుహస్తములతో నన్నొకసారి స్పృశింపవా? ఏదీ! ఏదీ! (కౌఁగిలింపఁ బోయి పడును. తిరిగి లేచి) అదుగో! రంగఁడు! ఇదుగో; రంగఁడు! అదుగో! రంగఁడు! అదుగో! రంగఁడు! ఎక్కడఁ జూచిన రంగఁడే! ఎక్కడఁజూచిన రంగఁడే! నాయఱచేతులలో రంగఁడు! నావక్షస్స్థలమున రంగఁడు! కన్నులు మూసికొని) అదుగో! నాలోఁగూడ రంగఁడు! వెలుపల నంత రంగఁడు! రంగనిలో నేను; నాలో రంగఁడున్నాఁడు. నే నిఁకఁ గన్నులు తెఱవను. నాలోనున్న రంగదేవు నాంతరదృష్టిచేఁ జూచుకొందును. (పడును.)

శ్రీ—ఇది భక్తి కవధి కాఁబోలు! ఈతనిభక్తిక్రమము . నేను నాకుఁ దోఁచినట్లు కనిపెట్టితిని. మొట్టమొదట నల్పజ్ఞానేంద్రియ మగు స్పర్శయందు భగవదనుభవ మారంభమై పులకాంకురాదులు కలిగినవి. అటుతరువాత జ్ఞానసంపత్తిచే నగ్రగణ్యమగు నేత్రేం

ద్రియమునకుఁగూడఁ దగినభజనమును గైకొని శ్రీరంగదేవాలయ మెదుటఁ గానఁబడు పాషాణపు రంగనిఁ గాంచెను. తరువాత నాలయమాది బహిరాభ్యంతరశరీరములుగనె నన్నై రంగనిగ భావించెను. అటువైన లోకమంతయు రంగమయమై కంటికిఁ గానఁబడెను. తరువాత బాహ్యాంతరింద్రియ వ్యాపార మక్కఱలేకయే యాంతరదృష్టిచే రంగని దనలోని వెలుఁగులను గాంచెను. ఆహా! వెట్టిలోఁగూడ నెంతక్రమమున్నది!

గీ. ప్రకృతిక్రమ మొప్పు లెప్పను ◆ క్రమము తప్ప
వెట్టి యందు రసత్వంబు ◆ వెట్టిలోన
ననుభవించువానికిఁ జూచు ◆ నతనికైనఁ
దత్క్రమ మతివేగమున బో ◆ ధంబు కాదు.

గీ. మనసు చెడుట వెట్టి యటంచు ◆ మనుజు లందు
రది యమితవృద్ధి నందుట ◆ యగును వెట్టి
జ్ఞానరాగంబులం దేది ◆ యైనఁ బొంగ
కుండ వెట్టిలే దావెట్టి ◆ యుండ మేలు.

గీ. నమ్మకమునకో మెత్తఁద ◆ నమునకో పర
కష్టజార్తినో యీవినో ◆ కరుణలోనో
కొలఁదియో గొప్ప దేవనో ◆ కొంతవెట్టి
గలుగువానికిఁ గాక స ◆ ద్గతియె లేదు.

గీ. మనసుభోగము లన్ని తా ◆ చినవడువున
గలిగి కొలబుట్టలోఁ దెని ◆ కొలిచి పరుని
కిచ్చి వేడి చల్వాయును గా ◆ కెసఁగు నరుని
కీచట నిచటను సద్గతి ◆ యరుదు సుమ్ము.

గీ. పరమపద మొందఁదలఁచిన ◆ ప్రతినరుండు
నిట్టిస్థితిని బొందక తీఱ ◆ దట్టి గాక

మొత్త లున్నకుర్చికి నాని ♦ సుంటిరితండ్రి
యని మొఱలెట్ట గళశోష ♦ మగుసటి ఫలము.

గీ. ఇట్టిభక్తుఁడు దేవు సే ♦ క్షించుఁ గనులు
మూసికొనియైనఁ; గడుపాఱ ♦ మేసి కనులు
మూసి ధ్యానించునరునకేఁ ♦ బాడుముకుండో?
గరిటెయో? కుక్కతోఁకయో? ♦ కానిపించు.

గీ. విగ్రహారాధనము, పర్ణ ♦ విభజనంబు,
లింగభేదంబు, నట్టి శ్రీ ♦ రంగభక్త
వరున కక్కఱలే వన్ని ♦ పట్ల దేవు
పాడఁగనేడునాతనికి భేద ♦ బుద్ధియెట్లు.

గీ. ఇట్టిపరమప్రసన్నున ♦ కెట్టి కర్మ
ములు పనియె లేవు స్నానసం ♦ ధ్యలను మాని
విస్మృతికొఱకు చెడఁద్రాగి ♦ వీరవైష్ణ
వప్రపన్నుల మనుకొంట ♦ నట్టితప్పు.

గీ. కర్మశూన్యత్వము ప్రపత్తిఁ ♦ గలుగవచ్చు
గర్మశూన్యతను బ్రపత్తి ♦ కలుగఁబోదు
కలితధీశక్తి భాగ్యంబు ♦ గలుగవచ్చు
గాని సంపదచే బుద్ధి ♦ గలుగఁగలదె ?

గీ. భక్తి యాత్మలో నిండెడు ♦ వఱకు స్మరణ
కృత్యములు తప్ప వటుపైన ♦ నేమి లేవు
నీటిలో ముంచఁబడు కూజ ♦ నిండువఱకు
గుడుగుడనుఁగాని పిదప కి ♦ క్కురనునొక్క!

ఆహా! ఈమహాత్ముఁ డింక స్మృతిలేక యున్నాఁడు. స్వామీ! దేవా! తొండరడిప్పొడియాచార్యోత్తమా! ఆహా! ఇంకఁ బలుకకున్నాఁడు. ఈ విస్మృతి యెప్పటికి వదలునో? ఇంత

యెడలు తెలియక యుండుహానిని నేనెట్లు శ్రీరంగక్షేత్రము నకుఁ దీసికొనిపోవుదును? హా! ఏమిదిక్కు! దేవదేవి యేమైన దో తెలియదు. ఆహా! ఎంతదుర్మార్గురాలు! ఈతని నది యిట్లు భంగపఱచి యి ట్లుపేక్షించుటకుఁ గారణ మేమో యగ్రాహ్యమై యున్నది. ఆహా! రంగరంగరంగా! రంగ!

(నేపథ్యమున) ఎవరచ్చట! రంగనామస్మరణమును జేయుచున్నారు?

శ్రీ—నేను విప్రనారాయణభాగవతోత్తముని శిష్యుఁడను.

(నేపథ్యమున) ఆ మహాత్ముఁ డచ్చట నున్నాఁడా?

శ్రీ—ఉన్నాఁడు. నీ వెవఁడ వయ్యా?

(నేపథ్యమున) నిచుళాపురభూపాలుఁ డాతనిని దర్శించుటకు వచ్చుచున్నాఁడు.

శ్రీని—ఆహా! రాజుగారే! దయచేయుఁడు.

(రాజు ప్రవేశించును.)

రాజు—(ప్రదక్షిణముచేసి) విప్రనారాయణాచార్యోత్తమా! దాసో హం. దాసోహం. భక్తిపారవశ్యమున ని ట్లుంటివా? అయ్యా! నే నీమహాత్ముని శ్రీరంగమునకుఁ దీసికొనిపోవ వచ్చితిని.

శ్రీ—ఈతఁ డిచ్చట నున్నట్లు ప్రభువుల కెట్లు తెలిసినది?

రాజు—నా కీదినమున జాముప్రొద్దెక్కుసరి కీలేఖ చేరినది. ఇది దేవ దేవి యను నొకవేశ్య వ్రాసినది. చదివెదను వినుము.
(చదువుచున్నాఁడు)

“అయ్యా!

విప్రనారాయణుఁడు నిశ్చలభక్తుఁ డని మాయక్కయు చలితేంద్రియుఁ డని నేనును వాదులాడు కొని తుద కాతని భ్రష్టుని జేసెదనని నే నామెతో బందెము వైచితిని. అట్లు భక్తిభంగుని గావించి యాతని మావీథికి

రప్పించితిని. కాని యాతనికి బ్రహ్మచర్యవ్రతము భంగము కాలేదు. ఆతని కట్టి దురవస్థ నామూలమునఁ గలిగి నప్పటి నుండియు నాకేమో యమితమగు నాందోళనము మనసునఁ గలిగి, ప్రపంచమును రోసి, విరాగినినై దైవేచ్ఛచే భక్తి లేశాన్వితనై యెచ్చటికో యీ యుదయముననే పోవుచుంటిని. మీరు నన్ను వెదుకవలదు మీకు నేను గనఁబడను. కాని శ్రీరంగభక్తుఁ డగుమహాత్ముఁడు మా వీధి నున్నాఁడు. ఆతనిని మీరు శ్రీరంగమునకు గౌరవపూర్వకముగఁ దీసికొని పోయి యాతనివనమునఁ బ్రవేశపెట్టుఁడు. ఆతనిని రంగఁడే సర్వవిధములఁ గాపాడునను నిశ్చయవిశ్వాసము కలిగినదాన నయ్యును మీ కీమహాత్ముని సేవవలన శ్రేయము రాఁగల దని వ్రాసితిని."

తిరుక్కరంబనూరు, చిత్తగించవలెను.
దేవదేవి.

శ్రీ—(తనలో) ఇప్పటికి నాసందేహము తీఱినది. ఇంతకాలమునుండి గురుసేవఁ జేసిననాకుఁబూర్ణభక్తికలుగలేదుకాని, కుహనాభక్తి యొనర్చినదేవదేవి యిట్టి భక్తురాలయ్యెనుగదా ! అదృష్టము !

రాజు—ఈదేవదేవి యెవ్వతెయో ! ఈలేఖ యెంతసత్యమో యని నేనుపేక్షించి రేపు చూడవచ్చునని యెంచి యీరాత్రి నిదురింప నొక నాలుగడియలక్రిందట శ్రీరంగేశ్వరుఁడు స్వప్నమున నిట్లు సాయించెను.

శ్రీ—ఎట్లు? మహాత్మా!

రాజు—"మదీయభక్తాగ్రగణ్యుఁడగు విప్రనారాయణుఁడు తిరుక్కరంబనూర వేశ్యావీధి నున్నాఁడు. నీ విప్పుడేపోయి యాతనిని

మా పల్లకిలో నుంచి సమస్తవైభవములతోఁ దెల్లవాఱకుండ మాసన్నిధికిఁ దీసికొని రావలయును" అని.

శ్రీ—ఆహా ! రంగపకటాక్షము.

రాజు—పల్లకి యట నున్నది. ఈతని నిమ్మళముగ లేవఁదీయుము.

శ్రీ—ఈతని కింక స్మృతి రాలేదు.

రాజు—శ్రీరంగేశ్వరుని నిర్మాల్యముగు చందన మీతని దేహమునకుఁ బూసి శ్రీపాదతీర్థము లోని కిచ్చినఁగాని స్మృతి రాదు. ఆల సింపకుము.

శ్రీ—చిత్తము. (లేవఁదీయును.)

రాజు—ఇప్పు డింక నిచ్చుటఁ గావలసిన దేమి ?

శ్రీ—ఏమియు లేదు. ఐన నిట్లు కావలయును.

గీ. ధరణి యీతిబాధలు లేక ♦ తనరుఁగాక
ప్రజలయన్యోన్యవైరము ♦ పాయుఁగాక
కవిత రాజపోషణమునఁ ♦ గ్రాలుఁగాక
నీతిపాలనమున రాజు ♦ నెగడుఁగాక.

రాజు—తథాస్తు. తథాస్తు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది షష్ఠాంకము

సర్వమును సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

గ్రంథకర్త:
కీర్తిశేషులైన మహాకవి
శ్రీ పానుగంటి విజయ రాఘవరావుగారు

సకల గుణాభిరాముడు లోభి-వడ్డీలకోసం వేదవాక్యాలు సంపద కోసం సంఘ సంస్కారాలు - అసలీ ఫాయిదాల వసూలుకోసం ఆప్త వాక్యాలు - కనకంకోసం శునకచేష్టలు, వృద్ధవివాహాలంటే ఉబలాటం స్త్రీవిద్యంటే చీదరింపూ, పేదవాళ్లంటే బెదరింపూ, కన్నకొడుకంటే కొఱలుకొఱలు, కన్నబిడ్డలంటే కంటగింపు, ఆశ్రితులంటే యేవగింపూ నౌకర్లని బెదరింపూ, అందరిమీదా అనుమానాస్త్రాలు, అతి తెలివి తేటలు, అభియోగాలు, అన్నీ మూర్తీభవించివున్న నాటకం లోభి. షోకేశాలంటే అతని కంటికి చవట పీనుగులు, సనాతన ధర్మం బుద్ధికి చవిటినేల, కరుణరసం అతనికి కంటికలికం, వితరణ గుణం అతనికి ప్రబల విరోధి, అనుమానం అతని సొమ్ము, అబద్ధాలు అతని ఆత్మ, అసత్య ప్రమాణాలు అతని పంచప్రాణాలు, ఖర్చు అతనికి కంఠపాశం, విద్య అతనికి ఉరిత్రాడు, లోకం తన కుపకారం చెయ్యాలి, తను లోకానికి అపకారం చెయ్యాలి. అందుకే అతడు అవతరించాడు.

అద్భుత సంఘటనలతో, ఆదర్శ సన్నివేశాల్తో ఆనందరసాన్ని ఒలికించే సంభాషణలతో, చక్కని వ్యవహారిక భాషలో వ్రాయబడిన సాంఘిక నాటకం. నాటక ప్రదర్శనాలకీ సినిమా చిత్రనిర్మాణానికీ అనుగుణ్యమైన నాటకరాజం. లోభి ప్రయత్నాలు ఫలప్రదమౌతాయో, తారుమారవుతాయో, ఒక ప్రతికొని వెంటనే చదవండి. పానుగంటి వారి రచనా సమర్థత ఈనాటకంలోకూడా ప్రతిభగాంచింది. కొలది ప్రతులు మాత్రమే ముద్రించినాము. త్వరపడుడు!

వెల 1—8—0.